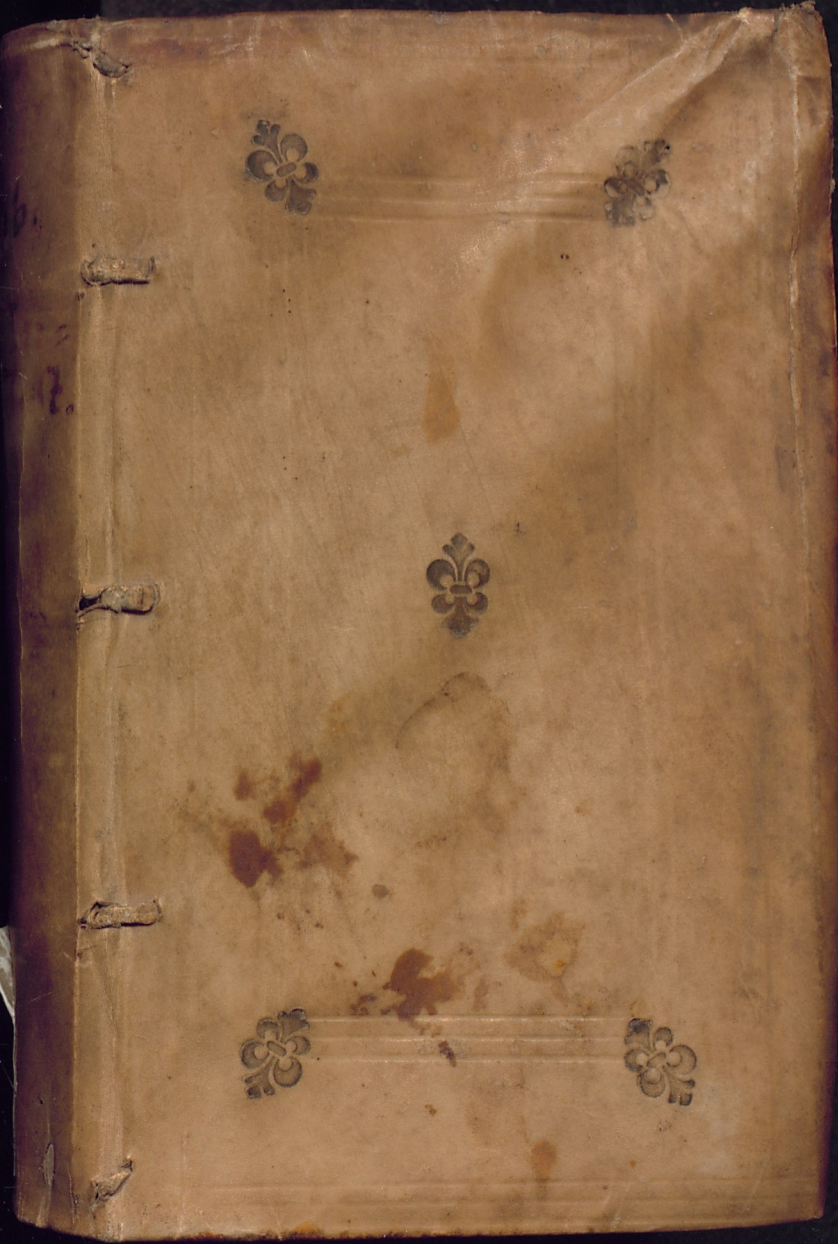

Zur

Gräfl.vom Hagen'schen

Majorats - Bibliothek

MÖCKERN

gehörig.

N° 530

~~1011~~

009

2
COMMENTARII
IN CELEBREM
L. CONTRACTVS 23.
D. DE REG. IUR. QVIBVS
de Contractibus & Pactis, eorumq; con-
ditionibus & effectibus, in vsum &
gratiam studiosorum iuris
diligenter accuratèq;
differitur.

Autore HENRICO BOCERO SALCATENO I V. D.
Adiecta est ad finem disputatio quædam, ex iisdem commen-
tariis à quodam studio iuris petita, & publici exercitij
gratiâ sub eiusdè autoris præsidio Tübingæ habita

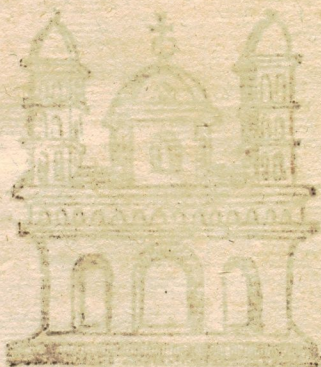
✻ B & D ✻

SPIRÆ

Typis Bernardi Albini, An. 1587.

IN CILIBREM
CONTRACTVS
DE REG. QVIVS

1. The first part of the document is a letter from the President of the United States to the Congress, dated January 1, 1861. It is a copy of the original, and is signed by the President.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

MAGNIFICO ET

NOBILISSIMO VIRO, DOMINO
MELCHIORI JAEGER A

Gerteringen, in Eningen & Buchenbach,

Illustrissimi Principis Ducis Wirtem-
bergici Consiliario intimo & pri-

mario, Domino suo obser-

uandissimo:

HENRICVS BOCERVS SALCATENVS. I.V.D.

S. D.

NNO abhinc
quinto, MA-
GNIFICE &
NOBILISSIME
vir, pro virili
parte, in inely-
ta Academia
Iulia, quæ est
Helmstadij, in

tra priuatos parietes iuris studiosis,
præter alia, etiam titulum Pandecta-

rum de Regulis Iuris interpretatus fui. Illas autem in eum titulum lucubrationes meas ut Typis darem, plurimi, quibus eas videre contigit, multis à me modis aliquoties petierunt: Sed quia tot eruditæ & elaboratissimæ cōmentationes aliorum, quorum meo quidem iudicio signifer & Coryphaeus meritò habendus est Petrus Faber, in eundem Digestorum Titulum hodie extant, hoc officium illis ut præstarem, hætenus in animum inducere non potui. Ne tamen quisquam ex iis invidia omninò accusare me queat, illa saltem quæ in eiusdem tituli celebrem legem contractus tunc temporis cōmētatus fui, nuper verò relegi, & multis quæstionibus arduis & controuersis auxili, formis Typographicis excusa in lucem profero, ut intelligāt studiosi iuris, me quoque paratum esse, studia sua pro facultate iuuare, & labores, quos alioqui difficultas iuris ciuilis exigit, subleuare: quod puto me nunc quodammodò præstitisse, non solum hoc præsentī commentariolo, sed etiam

tiam

P R Æ F A T I O .

tiam illis in tres priores Pandectarum
partes vigiliis Disputationū mearum
fundamētis & rationibus munitarum.
Item illo methodico tractatu de dona-
tionibus, & quibusdam aliis, quæ om-
nia hoc tempore in publicum emitto.
Spero etiā vt alias meditationes meas,
ita & hanc opellam meam studiosis iu-
ris gratam & acceptam fore, siquidem
in vsum & commodum ipsorū cuiusq;
ferè contractus naturam, substantiam
& requisita, ex ipsis legū medullis stu-
diosè & diligenter eā exposuerim; non
quidem vulgaribus enunciatis, sed pri-
mum definitionibus plenīs & perfe-
ctis, deinde verò ipsarum per singulas
partes fideli explanatione, annexis dif-
ficilium quarumq; iuris quæstionum,
quæ circa quemq; eorum cōtractuum
moueri possunt, accuratis discussioni-
bus. Quandoquidem verò, Magnifi-
ce & Nobilissime vir, tuam Domina-
tionem mihi meisq; multum fauere &
benè cupere sciam: eamq; vt aliarum
disciplinarum, præter linguarum etiā
peregrinarum cognitionem, quam ad-

P R Æ F A T I O .

secuta est,, sic & iuris ciuilis haud vulgari scientia exornatam & instructam esse intelligam , vt rectè quoq; & præclare de aliorum scriptis iudicare possit:

Itemque studiorum cultores amare, charosque habere, & alios etiam Nobiles (vt nuper quoque audiui) diligenter hortari, vt non solum generosis equis, sed & illi verè nobili studio iuris, & qui dem in primis operam dent . idcirco has iuridicas lucubrationes meas tuæ **MAGNIFICENTIAE** & Nobilitati offero , confesco , dedicoque , summa animi contentione rogans , vt leuidente hoc munusculum benigno vultu suscipere , & cum ei tempus (quod raro fieri non ignero) à plurimis suis negociis , quibus distinetur, dum omni studio , fide & diligentia **ILLI** **STRISIMO** Principi, Duci Wirtembergico , Domino meo clementissimo consulit , vacat , perlegere & considerare velit. Quas si Magnificentiæ & Nobilitati tuæ probari tensesco, pro viribus contendam, vt & alia
me.

PRÆFATIO

meditationes meæ Typis excusæ in
publico breui conspiciantur. Vale

Nobilissime vir, & me meosque

in posterum etiam tuo favore

complectere. Tubingæ

15. Iulij Anno

1587.

八二二

BREVIARIUM
HUIUS LEGIS: ET
IN EAM TRACTATUS
*distributio in capita
quinque.*

SE hęc lex de
cōtractuum &
quasi contra-
ctuum bonæ fi-
dei modis siue
causis (ut vocāt
iuris autores.)
hoc est, condi-
tionibus, siue

adjunctis quibusdam. Itemque de pa-
ctis, quę corundem modorum gratia
inter contrahentes fiunt. Dicam itaq;
primum, quid sit cōtractus: quid item
quasi contractus. Deinde quid sit con-
tractus bonæ fidei: Et quid stricti iuris
contractus. Tertiò qui sint illi contra-

2
ctuum & quasi contractuum modi sive
cōditiones. Quartò qui modi ab uno
quoque contractu naturaliter recipian-
tur: Denique dispiciam de pactis, quæ
eorundem modorum gratia inter con-
trahentes fiunt.

CAPVT PRIMVM.

QVID SIT CONTRACTVS
quid item quasi contractus.

SVMMARIVM

- 1 Papinianus duos definitionum conscrip-
sit libros. Definitiones rerum iuridis
carum perfecta constitui possunt. In-
terpretes quidam malè explicant l.
omnis. 20 2. D. de reg. jur. Contractus
perfecta definitio in libris iuris nus-
quam proponitur. In l. Labeo. 19. D. de
verb. sign. Contractus definitio imper-
fecta traditur contra quosdam inter-
pretes.
- 2 Contractus *μονομερῶς* obligatorij non
sunt improprij contractus contra DD.
Verus intellectus l. Labeo. 19. D. de
verb.

9
verb. sign. Contractus nomen triplici-
ter accipitur. propriè, non impropriè.
impropriè. Intellectus l. omnem. 20. D.
de iudic.

3 Contractus definitio à Theophilo tradi-
ta improbatuf bifariam.

4 Nullus interpretum felicius contractū
definiuit, quam Iacob. Cujac. licet per
omnia ejus definitiones cōtractus pro-
bari nequeant.

5 Perfecta & accurata contractus defini-
tio ejusq; studiosa & longa explicatio,
qua verū discrimen contractus & pa-
cti, etiam legitimi, itemq; distractus,
aliarumq; conventionum, præter re-
liqua de contractibus, pactis & obli-
gationibus valdè jucunda & scitu ne-
cessaria, diligenter ostenditur.

6 Contractus etiam ab altera tantū parte
obligatorij, Græco nomine συλλογ-
ματα dicuntur contra interpre.

7 Pacta legitima non esse contractus ali-
quos firmis & immotis argumentis cō-
tra DD. disputatur: & simul res mul-
ta in materia cōtractuum, pactorū, &
obligationum scitu digna, explicatur.

- 8 *Resoluitur controuersa illa quasiō, An iure canonico nudum pactum actionē pariat. Et quid ac in parte moribus receptum sit declaratur.*
- 9 *Definitio quasi contractus, eiusq; species proponuntur. Docetur item indebiti solutionem quandoque contractum esse, non quasi contractum.*

DE T S I Papinianus I. C. acutissim ingenij vir, & meritò antea lios excellēs, l. cū macutissimi. 30. C. de fidei cō. Iuris asylum & doctrinæ legalis thesaurus, vt ait Spartianus in Seuerō, duos definitionum integros libros confecerit, teste inscriptione l. 7. D. de iust. & iur. & l. 1. D. de legib. itemque auctore Angelo Politiano libro 4. Epistolarum, epistola 9. Quamuis etiā non minus iuris q̃ aliarum disciplinarū res aptè accurateq; definiri possint: quippe cū doli mali obligationis, actionis, ipsiusq; iuris, ac iurisprudentiæ, itemque Nuptiarū & Tutelæ (vt alia omittam) definitiones à I. C. & Iustiniano optimæ

optimæ & partibus suis ac omnibus numeris absolutæ definitiones in libris nostri iuris proponantur: vt meritò audiendi nō sint Decius & Cagnolus, cæteri que interpretes, qui l. omnis definitio. 202. D. h. t. accipiunt de Dialectica, h. e. secū dum regulas & leges Dialecticas composita definitione, cum tamen illa de regula saltem siue sententia iuris, quæ etiam definitio dicitur. l. i. D. de regu. Caton. cum similibus loquatur, vt rectè Constantinus Harmenop. lib. 6. Epit. Tit. 2. Itemq; Accursius, Petrus Faber & alij in d. l. omnis. D. h. t. docēt: Nusquam tamen in libris nostri iuris, Contractus plenam & perfectam definitionem, quæ omnem contractum ex conuentione obligatorium completeretur, veteres l. C. aut Imperatores, (quod scirem) nobis reliquerunt. Extat quidem contractus definitio quædam in l. Labeo 19 D. de verb. & rer. signifi. hæc scilicet: Contractus est vltro citroque obligatio. Verū illa nō omnem explicat contractum. Primò enim verbis, *Vltro citroq;* significatur tantū mu-

tua obligatio, hoc est, quæ vtrunque, si-
ue ab vtraque parte contrahitur. §. igitur
cùm quis. Instit. de oblig. quæ quasi
ex delict. nasc. l. Seruius. 19. D. manda-
ti. Deinde omnia exempla, quibus con-
tractus illa definitio ibidem illustratur,
sunt contractus vtrunque obligatorij.
Postremò in eadem illa lege l. Cōf. La-
beo stipulationem & mutui dationem
contractui non adscribit, sed actus ap-
pellat: cùm tamen stipulatio & mutuū
verè sint contractus. l. 1. in fine. D. de pa-
ctis. §. Ius autem gentium. Instit. de iur.
naturali gent. & civil. vt & dotis datio,
itemque arrarhum datio. l. contractus.
C. de fide instrumē. & hac lege nostra.
Errant itaque interpretes nonnulli exi-
stimantes contractus definitione pro-
posita in d. l. Labeo. 19. D. de verbor. &
rer. signific. omnem contineri contra-
ctum etiam stipulationem & mutuum:
idque significari per voces illas, *Vltro*
citroq;, quas intelligunt respectu cōsen-
sus, quasi consensum, qui in contracti-
bus interuenire debet, vltro citroque,
hoc est, vtrunque, siue ab vtraque par-
te in-

teinterponi oportet.

2 Porro Accursius, Bartolus, & reliqui interpretes, veteres & Neoterici in d. l. Labeo, & alibi vno ore affirmant & tradunt, quod contractus vtrunque obligatorius, qui definitur in d. l. Labeo. 19. D. de verbo. & rer. significat. sic propriè contractus. Reliquos verò cōtractus, qui ab vna tantum parte obligationem producant (qualis est stipulatio Mutuum, Dotis datio, arrharum datio, innominati contractus, &c.) impropriè dici & esse contractus. At hæc sententia veritati minimè consona est, vt euentissimè probāt aliquot loca sub tit. de obli. Inst. quæ quasi ex contractu nasc. In principio eius tituli cū Imperator Iustinianus ait, *Post genera contractuum enumerata*, p cōtractus sanè etiā mutuū & stipulationē intelligit. Nā de iis etiā superioribus titulis differuit. titu. scilicet Quibus modis recontrah. oblig. in prin. & tit. de verb. oblig. & quinque titulis seqq. Deinde sub eodem illo prin. vltius Imperator, dispiciamus (ait) etiam de iis obligationibus, quæ quidē

non propriè nasci ex contractu intelli-
guntur. Hæc verba, *Non propriè ex con-
tractu*. relata ad præcedentia verba. *Post
genera contractuum enumerata*, expresse
ostendunt, nullum eorum cōtractuum,
qui superioribus titulis expositi sunt,
esse impropriè contractum dicendum.
Idem etiam indicat sub eodem tit. hæc
verba, *Ex nullo contractu propriè nasci,
Non propriè ex contractu: non intelligitur
ex contractu propriè obligatus esse. Non pro-
priè ex contractu obligatus intelligitur, Nō
intelligitur propriè ex contractu obligatus
esse*. His verbis omnibus respicit Iusti-
nianus etiam ad præcedentes titulos, si
gnificās, superioribus titulis expositas
esse obligationes, quæ propriè sunt ex
contractu, illo verò titulo explicari ob-
ligationes, quæ non sunt propriè ex cō-
tractu. Præterea, quoties tractatu habi-
to negotium quoddam inter aliquos
contrahitur, toties propriè cōtrahitur
obligatio. §. tutores quoque, ibi, Nullū
enim negotiū inter tutorem & pupil-
lum contrahi tur. & §. item si inter, ibi,
quippe nihil inter se cōtraxerunt. Insti.
d. t. Er-

QVID SIT CONTRACTVS.

d.t. Ergo & mutuo, idem stipulatione, quippe qui tractatum & cōventionem requirunt, propriè contrahitur, & proprij sunt contractus mutuum & stipulatio. Neque reclamatur d.l. Labeo. 19. D. de verb. & rer. sign. Vbi mutuum & stipulatio dicuntur actus, & à contractu separantur: vt etiam in l. creditores, in fi. D. d. t. Primò enim d.l. Labeo 19. D. de verb. sign. pertinet ad certam iuris partem, vbi actus, contractus, & gestus inuicem opponuntur, vt strictè cuiusq; significatio sit accipiēda: nimirum pertinet ad interpretationem edicti Prætoris de restitutione in integrū. Est enim Vlpiani l. C. ex lib. 11. ad Edictum, vt testatur eius inscriptio in Pandect. Florē. Eo autē libro Vlpianus interpretatus est Prætoris Edictum de restitutione in integrum, sicuti ostendunt inscriptiones cōplurimarum legum Tit. Pādect. Quod metus causa & seqq. titulorum. In Edicto autem de restituēdis illis, qui læsi sunt capitis deminutione, Prætor tres illas voces inuicē separat & distinguit. l. 2. §. 1. D. de capite diminutis. VI-

pianus itaque interpretans Edictum illud, ne vlla earum vocum ociosa videretur, tradidit stipulationem & mutationem esse actum & per actum intelligi in illo Prætoris edicto. non etiã per contractum ex Labeonis sententia, qui haud dubiè similiter idem edictũ Prætoris lib. i. Prætoris Urbani. vnde Vlpianus eam legẽ petiit, interpretatus fuit, Deinde etiam illud dici non incommode potest ad l. Labeo. 19. & d. l. Creditores, in fin. D. de verb. & rer. significa. Quod licet inde cõstet, cõtractus vtrinque obligatorios propriè esse contractus: inde tamen non sequi continuò, quod contractus, qui ab vna duntaxat parte obligationem producunt, sint impropriè contractus. Nam omne quod non est proprium, non statim dicendũ est impropriũ, quippe cùm hæc tria *Propriè, Non impropriè, & impropriè*, siue *Non propriè* opponantur in libris nostri iuris. l. i. D. de suis & legiti. Ibi Vlpianus I. C. docet, intestatum aliquem dici vel propriè, vel non impropriè, vel non propriè, siue impropriè. Ad eundem igitur modum

modum crediderim, contractus nomē
in libris nostri iuris tripliciter accipi,
propriè, non impropriè, non propriè,
siue impropriè, vt propriè dicatur con-
tractus, qui vtrinq; siue ab vtraq; parte
obligationem producit. Nō impropriè,
qui ab altera duntaxat parte obligatio-
nē parit. siquidem hic, vt iam antè pro-
bauī, non possit dici impropriè contra-
ctus. Non propriè verò siue impropriè,
qui omninò contractus non est, sed vel
quasi contractus, vel pactum, vel deli-
ctum, vel quasi delictū, quæ omnia cō-
tractus nomine comprehenduntur in
l. omnem. 20. D. de iudi. Ea lex non est
intelligēda tantū de veris & propriis
vel non impropriis cōtractibus: sed de
omni causa & negotio, vnde obligatio
nascitur: pertinetque ad illam quæstio-
nē, vbi quis agere, & conueniri debeat:
quæ est altera pars istius tituli, vt Rubri-
ca indicat. Agere & conueniri quis po-
test, non tantum, vbi reus domicilium
habet, sed etiam vbi constituit se solu-
turum, item vbi contraxit. l. heres. 19.
cum similibus. D. de iudic. l. 1. 2. & 3. D.

derebus auctor. iudi. possid. Sed questionis est, quomodo hîc contractum accipere debeamus? Et docet Paulus in d.l. omnem. 20. D. de iudic. omnē obligationem pro contractu habendam esse: vt vbiunque aliquis obligetur (siue proprio contractu, siue quasi contractu, siue delicto, siue quasi delicto. Nā hæ sunt causæ obligationis §. sequens diuisio insti. titul. de obligat.) contrahi quoque intelligatur. Vbi cūque igitur vel propriè quis cōtraxit, vel quasi, vel deliquit aut quasi deliquit, ibidē etiam conueniri potest, quæ est sententia & intellectus d.l. omnem. 20. D. de iudic. vt etiam Duarenus docet ad d. titul. de iudiciis. cap. de foro competenti. pag. 198. Atque ita contractus nomen in ea lege accipitur non tantūm propriè, & non impropriè, sed etiā impropriè: vt & hac lege nostra, & §. omnium. Instit. de actionibus, vbi per contractum significatur etiam quasi contractus. Sic negotiorum gestio, quæ impropriè & quasi contractus est. §. igitur cū quis. Instit. titul. de obligat. quæ quasi ex contract. nasc.

nasc. simpliciter contractus dicitur in l. Sed & cum aliquis. 16. D. de negot. gest. Item tutela siue tutelæ administratio, quæ improprie & quasi contractus est. §. tutores quoque. Instit. de obliga. quæ quasi ex contract. nasc. simpliciter dicitur contractus in l. ex contractibus. 49. D. de oblig. & action.

3 Cæterum nec satis proba est contractus definitio à Theophilo tradita. Tit. Instit. de obligat. in fine. quæ Latine concepta est. Contractus est duorum pluriūve in idem conuentio & consensus ad constituendam obligationem, & ut alter alteri fiat obnoxius. Duplici enim vitio mihi laborare videtur, Primò incidit in pactum, illique similiter competit. Nam & qui paciscuntur, solent conuenire & consentire in idem, ad constituendam obligationem, & ut alter alteri fiat obnoxius, cum tamen efficaciter non obligentur. Pactum enim sua vi ac indole obligationem ciuilem, hoc est, efficacem obligationem non producit. l. iuris gentium. 7. §. sed cum nulla, & §. seq. D. de pact. l. si tibi. 27, de locat.

& conduct. qualem sua natura & propria virtute parit contractus §. sequens diuisio. Instit. de obligat. & d. l. iurisperitum. 3. in principio. & §. 1. D. de pactis. Vnde in d. l. Labeo. 19. D. de verbor. & rer. signifi. Simpliciter contractus dicitur esse obligatio. Et in l. ex hoc iure. 3. D. de iustit. & iure I. C. Hermogenianus contractuum & obligationum simul & coniunctim mentionē facit. De inde eiusmodi definitio explicat duntaxat contractum vtrinque obligatorium. Nam illis verbis, *alter alteri*, is tantum contractus significatur. §. ult. Instit. de obligat. ex consensu. & l. 2. §. fina. D. de obligat. & actio. & tradit Ioann. Borcholt. Antecessor in enclyta Academia Iulia, quæ est Helmestadij in commentariis de pactis. cap. 1. nu. 6.

4. Ex innumeris quoq; contractus definitionibus interpretum ingenio constitutis, quas quidem mihi videre contigit, nullæ felicius rem explicant, quàm quæ à Domino Cuiacio traditæ sunt, licet nec illæ per omnia satis videri possint accuratæ. Quare aliis omissis,
eius

est duntaxat definitiones hęc proponere libuit. In l. iurifgentium. 7. D. de pactis. hoc modo contractum definit. Contractus est cōuentio & negotium, ex quo obligatio cōtrahitur. In hac definitione nihil vitij deprehendere quis facile poterit, quippe quæ constat suo vero genere. *Cōuentio & negotium, & forma, Ex quo obligatio contrahitur.* Sed cum etiam ex nudo pacto legitimo obligatio & actio nascatur, l. legitima, 6. D. de pact. videri alicui vitiosa posset ea definitio non animaduertendi, quòd Cuiacius his verbis, *Ex quo obligatio contrahitur*, significârit, ex ipso contractu absque iuris ciuilis confirmatione obligationem nasci, cum tamen pactum legitimum non sua virtute, sed legis ciuilis cōfirmatione obligationem producat, vt aliquantò longius progressus manifestum reddam. In Paratitlis in Cod. tit. de obligatio. & action. contractum definit in hæc verba. Contractus est cōuentio, quæ proprium & legitimum nomen habet, vel quæ nomine vacat, datione tamē aut facto aliquo sumptu

16 CAPVT PRIMVM
effectum. Hæc definitio elegans est &
studiosè composita, continens contra-
ctus nominatos & innominatos, corū-
que naturam subtiliter explicans. Per
vocem *legitimum*, ostendit nominatos
contractus esse, quorum nomina legi-
bus, hoc est, iure ciuili p̄dita sunt, quod
idem docet ad d. l. iuris gentium, 7. in
princ. D. de pact. ex l. 3. D. de præscript.
verb. nec sibi contrarius aut memoria
fortè lapsus videri debet, cū in iisdē
Paratit. tit. de pact. in fine. affirmat em-
ptionem & venditionem contractum
esse, non pactum, quod ei iure gentium
propriū nomen inditum sit. Nam in
d. l. 3. D. de præscrip. verb. per appellatio-
nes iure ciuili proditas, non tātū in-
telligere debemus contractuum appel-
lationes iure ciuili inuētas, sed & iā eas,
quæ quidem iure gentium inuentæ. At
iure ciuili singulariter cōprobatae sunt,
argumen. §. omnium. ver. ciuiles sunt.
instit. de oblig. Per verba *Datione tamen
aut facto aliquo sumpsit effectum*, docet, q̄
innominatus contractus initium & sub-
stantiam capiat ab ipsa datione vel facto,
nec

nec nuda ipsa conuētio de dando vel faciēdo sit cōtractus, vt traditur d. l. iurifgentiū. 7. §. sed etsi in aliū. D. de pact. l. 1. §. item emptio ac venditio. D. de rer. permut. Ideoque Do vt des contractus est: Dabo vt des, pactum. Idem Cuiac. libr. 2. obser. cap. 15. Sed hæc contractus definitio incidit in acceptilationem. Nam & acceptilatio est conuentio, quæ proprium & legitimum nomen habet, cum tamen non sit contractus, sed distractus, non ipsa contrahatur obligatio, sed distrahatur §. item per acceptilationem, Instit. tit. Quib. mod. tol. oblig. & toto tit. D. & C. de acceptilat. Idē Cuiac. in l. si vnus. 27. §. pactus ne peteret. in verbo, sicut tollitur obligatio. D. de pact. Conabor itaque contractus quandam accuratiorem definitionem hīc proponere. hanc nimirum. *Contractus est conuentio obligatoria, propria sua facultate absque iuris ciuilis confirmatione obligationem ad agendum efficacem producens.* Huius definitionis membra ordine explicabo, & eius vim clarè aperiā. Dico *Conuentio*, quod genus est contra-

ctus. l. i. §. conuentiones. D. de pact. ibi
Vlpian. Conuentione, inquit, verbum
generale est, ad omnia pertinēs, de qui-
bus negocij contrahendi transigendi-
que causa cōsentiunt, qui inter se agūt.
Est itaque contractus conuentio, quod
genus commune habet cum pacto & di-
stractu. Eoq; genere cōtractus distingui-
tur à quasi cōtractu & pollicitatione: itē
à delicto, & quasi delicto, q̄ cōuētiōes
non sunt, idq; verissimum est, licet nu-
per quidam in tractatu aliquo de con-
tractibus, contractū definierit conuen-
tionē, &c. & illa definitione indebitū,
atque ita quasi contractum, item pol-
licitationem cōtineri affirmārit. Dico
præterea in definitione *Obligatoria*. Nā
vt conuentio sit cōtractus, necesse quo-
que est, vt ea agatur & tractetur de obli-
gatione l. 3. D. de obli. & act. Ibi Iuriscō-
sultus Paulus. Non satis autem est, in-
quit, dantis esse nummos, & fieri acci-
piētis, vt obligatio nascatur, sed etiam
hoc animo dari & accipi, vt obligatio
constituatur: itaque si quis pecuniam
donandi causa dederit mihi: quāquam
& do.

& donantis fuerit, & mea fiat: tamē nō obligabor ei: quia non hoc inter nos actum est. Verborum quoque obligatio constat, si inter contrahentes id agatur. Nec enim si per iocum puta, vel demōstrandi intellectus causa ego tibi dixerō, *Spondes?* & tu responderis, *Spondeo*: nascetur obligatio. Hæc Ulpianus, Neriatus quoque l. C. in l. ab emptione, § 8. in fin. D. de pact. Quia, inquit, eo modo non tam hoc agitur, ut à pristino negotio discedamus, quàm ut nouæ quædam obligationes inter nos cōstituantur. Similiter & Iulianus, nō omnis, inquit, numeratio eū, q̄ accepit, obligat: Sed quoties id ipsum agitur, ut cōfestim obligaretur. l. non omnis 19. in princip. D. de reb. cred. Hoc itaque definitionis verbo distinguitur contractus à donatione, quæ fit rei traditione, item à solutione & acceptilatione, & c. quæ omnia quidem sunt conuentiones, non tamē contractus, quippe cum iis non agatur de constituenda obligatione. Dico deinceps, *Propria sua facultate absque iuris civilis confirmatione*, ad differentiam pacti

legitimi. Contractus sua natura & propria vi ac facultate absque legis cōfirmatione obligationē & actionē producit, quēadmodū testantur iuris textus, cū simpliciter dicunt, contractum esse obligationem. l. Labeo. 19. D. de verbo. & rer. signi. Item obligationes sunt ex contractu §. sequens diuisio. insti. de obli. Itē obligationes nascuntur ex contractu l. 1. in prin. D. de obli. & act. Item cōsensu fiunt obligationes, & cōsensu contrahitur obligatio. Insti. tit. de obli. ex consensu l. 2. in princip. & §. 1. D. de obligat. & act. Item contractus pariunt obligationes. l. iuris gentium. 7. §. 1. D. de pact. Item quando contractuū & obligationum coniunctim & simul mentionē faciūt, vt in l. ex hoc iure. §. D. de iustit. & iur. & in d. l. 1. §. conuentionis. vers. adeo autem. D. de pact. Pactum verò legitimum, licet pariat obligationē & actionem, non tamen propria sua facultate. sed ex legis ciuilis confirmatione eam producit. d. l. legitima. 6. D. de pactis. & ibi Cuiac. hoc tradit, quem sequitur Ioan. Borcholt. in commētariis ad dict.

ad dict. tit. de pact. cap. 1. nu. 10. & cap. 2.
in 2. factorū diuisione. nu. 1. 2. & seqq.
Hinc etiam Imp. Dioclet. & Maximia.
in l. maior annis. 23. C. de pignor. & hy-
poth. rescripserūt, pignoris, hoc est hy-
pothecæ conuentionem esse solum &
nudum pactum, & hoc pactum tueri iu-
risdictionem. Iurisdictionem, aiunt, vt
ostendant hypothecæ pactū non vi sua,
& quatenus pactum est, sed ex iurisdic-
tione, hoc est, ex edicto Prætoris actio-
nem parere. Quod idē etiam docet Pau-
lus I. C. in l. si tibi decē. 17. §. de pignore.
D. de pact. De pigno. inquit, iure ho-
norario nascitur pacto actio. Non di-
cit simpliciter de pignore nascitur actio
pacto siue ex pacto, sed addit, *Iure hono-*
rario, hoc est iure prætorio, vt scilicet o-
stendat ex pacto pignoris nasci quidem
actionem, sed non propria pacti vi. ve-
rum confirmatione prætoria. Hoc ita-
que differt cōtractus à pacto legitimo.
Et quidem non solum contractus iuris
ciuilis, qualis est stipulatio, quæ non ex
cōfirmatione, sed ex noua introductio-
ne & inuētiōe ciuili obligationem &

actionem parit : sed etiam contractus
 iurisperitorum, quales sunt, emptio, ven-
 ditio, locatio, conductio, societas, man-
 datum, mutuum, &c. qui omnes absque
 iuris civilis singulari confirmatione ob-
 ligationes & act. constituunt, quemadmo-
 dum intelligitur ex l. 5. 6. & 7. D. de pa-
 ctis. in l. 5. d. tit. conuentio diuiditur in
 legitimam & iurisperitorum conuentio-
 nem. in l. 6. legitima conuentio defini-
 tur, quæ lege aliqua confirmatur. Inde
 sequitur iurisperitorum conuentionem
 esse, quæ caret legis confirmatione, &
 absque illa per se subsistit. Licet autem
 iurisperitorum conuentiones non sint le-
 ge aliqua confirmatæ, nihilominus ta-
 men sua vi & propria facultate, vel obli-
 gationem & actionem pariunt : vel pro-
 ducunt tantum exceptionem, quarum
 illæ dicuntur contractus, hæc verò pacta
 appellantur. d. l. 7. D. de pact. Contra-
 ctus itaque iurisperitorum absque legis
 civilis confirmatione obligationes ad
 agendum efficaces constituunt, idque
 etiam Hermogenianus l. C. in l. 5. D. de
 iustit. & iure. docet, cum ostendit, iure
 gen-

gentium etiam obligationes institutas esse, per obligatiōes intelligit efficaces obligationes: Nam obligationis verbo simpliciter in libris nostri iuris posito efficax significatur obligatio, vt infinitis in locis demonstrari potest. Deniq; idem etiam vult & tradit Vlpianus in l. naturales. 10. D. de oblig. & actio. & Iulianus in l. fideiussor obligari. 16. §. naturales obligationes. D. de fideiussoribus. Naturales, inquit, obligationes non eo solo æstimantur, si actio aliqua earum nomine competit: verum etiam eo, si soluta pecunia repeti non potest. Hinc intelligitur etiam naturales, hoc est, iurisgētium obligationes, quas cōtractus iurisgētium constituūt, absque legis ciuilis confirmatione obligationem ad agēdum efficacem producere. Sic quoque obligatio ex mutuo, quæ efficax est, naturalis dicitur obligatio in l. si ita stipulatus. 126. §. Chrislogonus. D. de verbor. oblig. Non obstat titu. Instit. de obligat. Vnde bifariam, hoc est, & ex definitione, & ex prima diuisione obligationis, ostēdi potest: omnem ob-

ligationem ad agendum efficacem esse
 ciuilem. Non obstat, inquam, Ibi enim
 etiam iuris gentium obligationes per
 se efficaces, dicuntur ciuiles, non quod
 à iure ciuili, hoc est, certa aliqua lege ci-
 uili specialiter & singulariter sint vel
 inuentæ vel confirmatæ, sed quod iure
 ciuili duntaxat communiter sint com-
 probatæ, hoc est, vsurpatione acceptæ,
 vt ibidem Accursius in verbo *Comproba-
 ta*, itemque Cuiacius & alij docent, af-
 firmantes per obligationes legibus con-
 stitutas ibidem intelligi obligationes
 legibus vel inuentas vel confirmatas:
 obligationes verò iure ciuili compro-
 batas eo loco Iustiniano esse, quæ à iu-
 re gentium inuentæ sunt, & per se abs-
 que legis ciuilis confirmatione suā ob-
 tinent firmitatem: iure autem ciuili sal-
 tem sunt comprobatæ, hoc est, vsurpa-
 tione acceptæ. Et hanc ibidem Iustinia-
 ni esse mentem, primum ex eo cogno-
 sci haud obscure potest, quod non sim-
 pliciter dicit, *Legibus constituta aut com-
 probata*, sed ait, *aut legibus constituta, aut
 certè* (sic enim legēdum esse monet Cu-
 iac.

iac. & testantur veteres Cod. nō etiam. *Certo*) iure ciuili comprobata: vt vox legibus duntaxat referatur ad verbum *Constituta*, non etiam ad dictionem *Comprobata*: Deinde quoque ea Iustiniani sententia inde erui facillē potest, quod definiens prætoria obligationes simpliciter tradit eas esse, quas prætor ex sua iurisdictione constituit, nec addit *aut comprobauit*, cum tamen si iure ciuili comprobata obligationes Iustiniano in definitione ciuili obligationū essent: obligationes à iure gentium quidem inuentæ; iure autē ciuili confirmata etiam in definitione prætoriarum obligationum adiecisset verba *aut comprobauit*. Nam prætor ex sua iurisdictione etiam obligationes iurigentium per se ad agendum inutiles & inefficaces confirmauit l. si tibi decem 17. §. de pig. D. de pact. l. maior annis 23. C. de pignorib. & hypoth. §. in personam quoq; instit. de act. Omissis itaq; iis verbis in prætoriarum obligationū definitione putandum non est, iure ciuili comprobata obligationes ibidem

Iustiniano dici, quæ origine & inuentione quidem sunt iuris gentium, confirmatione verò ciuili, iuris ciuilis: Sed quas ius ciuile duntaxat acceptauit, & quibus non minus, quàm suis propriis vtitur. Et hac ratione omnia iura etiam naturalia & gentica siue gentilitia dici possunt ciuilia: cùm tamen propriè ciuilia tantùm sint, quibus populus Romanus solus vt propriis vtitur: Gentica verò, quæ non solum populus Romanus, sed & aliæ gentes omnes vsurpant: Naturalia verò, quæ natura omnia animalia docuit. l. j. §. ius naturale & §. seq. l. 6. 7. 9. & 11. D. de iustit. & iur. & Titu. Insti. de iure naturali gent. & ciuili. Dico postremò, in cōtractus definitione. *Obligationem ad agendum efficacem produgens* ad differentiam pactorum, quæ constituendæ obligationis gratia inveniuntur. Pactis quandoq; tractatur de distrahenda obligatione. l. 2. C. quādo liceat ab empt. disced. l. j. & 3. & tot. Tit. de rescind. vend. §. ult. Insti. quib. mod. tollitur oblig. l. si vnus. 27. §. pactus ne peteret. versicu. idem dicemus & l. ab em-

emptione 58. D. de pact. & vel ipso iure his pactis tolluntur obligationes & actiones, si sint pacta legitima. d. l. legitima 6. D. de pact. vel nō ipso iure, sed opposita exceptione, si pacta non sint legitima, sed iurisgentium. l. si vnus. 27. §. si cum decem & §§. seqq. D. d. t. Quādoq; verò pactis agitur de obligatione constituenda, & inducitur iis vel obligatio ciuilis, si fuerint legitima d. l. legitima 6. D. de pact. vel si iurisgentiū sint pacta, constituitur illis obligatio quidem naturalis. l. in his. 5. §. Imperator, ibi: Ex pacto naturaliter debebatur. D. de solut. (quod tamē negat Frācis. Connanus lib. 5. commen. cap. j. nu. 5. & 6.) Sed ad agendum inefficax. Obligatio naturalis duplex est: alia est efficax, & producit actionem. l. naturales obligationes. 10. D. de oblig. & act. l. si fideiussor obligari. 16. §. naturales obligationes. D. de fideiussor. l. si ita stipulatus. 126. §. Chrysogonus. D. de ver. obl. & est obligatio, quam iurisgentiū contractus parit. l. ex hoc iure. 5. D. de iust. & iur. d. l. iurisgentium. 7. §. j. D. de pac.

Non obstat, quod actio dicitur esse iuris ciuilis. Hoc enim de forma & modo exercendæ actionis accipiendum est. l. 2. §. deinde ex his legibus. D. de orig. iuris. non de potestate & facultate instituendæ actionis, quæ vel ex iure ciuili descendit, veluti si ex stipulatu agatur: vel procedit ex iure gentium, si obligationis vel actionis causa sit ius gentium. l. rerum quidem. 23. ibi. Nam iure gentium condici puto posse. D. de act. rerum amotar. Alia verò naturalis obligatio est inefficax ad producendum actionem, ex eaque nascitur tantum exceptio, qualis est, quæ ex pacto iuris gentium procedit. d. l. iuris gentium. 7. in prin. & §. sed cum nulla. D. d. t. de pact. Sed obstare videtur d. l. iuris gentium. 7. §. ait prætor. D. d. tit. vbi Prætor, pacta, ait cōuenta, & c. seruabo. Hoc edictum Prætoris alij aliter intelligunt. Barto. Angel. Ias. & reliqui existimant, edicto illo Prætoris ex nudo Pacto actionem constitui & dari, per l. statuas. 41. D. de acquir. rer. domi. Ex qua colligunt, Prætozem nō solum exceptione, sed & actione aliquem tueri &

ri & seruari. Sed hoc licet ita sit, inde tamen necessario non sequitur, quod Prætor omnem actionem vel exceptionem, quibus quem tuetur & seruat, ipse inuenerit vel introduxerit. Nam Prætoris officium est nō solum supplere & corrigere, sed etiam adiuuare & exequi ius ciuile. l. ius autem ciuile. 7. §. 1. D. de iustit. & iur. Sic licet aliquādo ex sua iurisdictione introducat actionem & exceptionem, qualis est actio iudicati, & exceptio rei iudicatæ. l. 4. §. ait Prætor. & l. sequen. D. de re iudicat. Ioannes Oldendorp. class. 1. actio. 12. l. inter coheredes. 44. §. 1. D. famil. ercisc. & toto titul. de except. rei iudicat. Aliquando tamen actionē & exceptionem iure ciuili introductam saltem administrat & litigaturis porrigit, easque exequitur. Idq; ex eo intelligitur, quod commodati actio est ciuilis. l. in commodato. §. sicut autem. D. commodat. Ioannes Oldendorp. class. 4. act. 15. Prætor tamen nihilominus edictum de commodato proposuit his verbis, *Quod quis commodasse diceretur, de eo iudicium dabo.* l. 1.

in principio. D. d. titu. Quo sanè edicto non primum introducit commodati actionem, sed eam iure ciuili inuētam & introductam pollicetur se exequuturum adiurandi iuris ciuilis gratia. Id genus edictorum multa sunt exempla in libris nostri iuris, secundum d. l. ius autem ciuile. §. 1. D. de iustit. & iure. Cū igitur constet, certique iuris sit, quod ex pacto non nascatur actio. l. si tibi. 27. C. de loca. & cond. d. l. iuris gentium. 7. §. sed cum nulla. & §. sequ. l. diuisionis. 45. D. de pact. cum similibus: & hæc sit regula iuris d. l. 7. §. quinimo. ibi. *Propter eandem regulam, ne ex pacto actio nascatur.* D. de pactis, sanè edictum illud prætoris, *Pacta, conuenta seruabo*, ita exaudire debemus, nō quasi prætor eo introducat & cōstituat ex nudo pacto actionem: sed promittat, se pacta seruaturū, prout quæque pro sua natura conseruanda sunt. Iam autem constat, quod pactorum quædam pariant actionem, ut sunt pacta legitima l. legitima. 6. D. de pact. quædam autem actionem formant, qualia sunt pacta contractibus bonæ

QVID SIT CONTRACT.

bonæ fidei incontinenti adiecta d.l. iur-
 isgentium 7. §. quinimò D.d.t. l. legē
 10. C.d.t. Quædam verò duntaxat ex-
 ceptionem & liberationem pariant, si
 non sint legitima, nec contractib. bo-
 næ fidei in continenti adiecta, &c. d.l.
 iurisgentium 7. §. sed cùm nulla D. de
 pact. Hanc itaq; pactorum vim iuris ci-
 vilis adiuuandi gratia, illo suo Edicto
 prætor tuetur & seruat, modò actionem
 dando, modò formādo actionem, mo-
 dò concedendo exceptionem. Cuiac.
 ad l. 1. & d.l. iurisgentium 7. §. ait prætor.
 D. de pact. existimat, illo prætoris edi-
 cto exceptionem ex pacto constitui,
 hoc est, nouiter introduci: Quam sen-
 tentiam comprobare non auderem,
 quippe cùm pacta exceptiones pariant
 iuregentium d.l. iurisgentium 7. in pr.
 & §. sed cùm nulla D. d. t. de pact. Ex
 collatione istius prin. & d. §. sed cùm
 nulla, intelligitur, quod pactum exce-
 ptionem producens, sit conuentio iu-
 risgentium: cum tamen, si prætor illo
 suo Edicto confirmasset illud pactum,
 constituēdo primitus ex ipso exceptio-

nem, pactum esset legitimum, non iurisdictionum leg. legitima 6. D. de pact. quemadmodum legitimum pactum est pignoris siue hypothecæ pactum ex confirmatione prætoria l. maior annis 23. C. de pignor. & hypoth. l. si tibi decem 17. §. de pignore D. de pact. Cuiac. in d. l. legitima 6. D. de pact. Atque ita hactenus de contractus definitione, eiusque declaratione: quæ sanè definitio, ut arbitror, plena est, omni & soli definito competens, non tantum conueniens contractui utrinque, sed etiam *μονομερὲς* obligatorio. Nec etiam alij conuentioni veluti acceptilationi vel pacto, sed soli contractui consona.

6 Antequam autem de quasi contractibus differere incipiam, prius hîc de tribus controuersis quæstionibus sententiam in eam exponam. Quæritur, an ut contractus utrinque obligatorius, sic etiam contractus ab altera tantum parte obligationem producens, Græcè *συνάλλαγμα* dici possit? Omnes ferè Interpretæ & veteres & neoterici vno ore affirmant, illum duntaxat, non etiam

etiam hunc cōtractum appellari συναλλαγμα per l. Labeo 19. D. de ver. & rer. signif. At malè. Contractus etenim innominatus, licet ab altera tantum parte obligationem constituat, nihilominus tamen συναλλαγμα dicitur in d. l. iurigentium §. fin & in alium D. de pact. Quod autem in contractibus innominatis, vna tantum pars obligetur, non vtraq; , ita ostendo. Contractibus innominatis non nudus consensus, sed præsens rei datio, vel factum præbet initium & substantiam: vt contractus sit, Sicut vt des vel facias: aut Facio, vt des vel facias: Pactum verò, si in cōuentione dixerim, Dabo vt des, vel facias: aut faciam vt des vel facias. d. l. iurigentium 7. §. sed et si in alium. D. de pact. vbi Cuiac. l. j. §. item emptio, & §. vlt. D. de rer. permutat. l. naturalis. §. D. de præscrip. verb. Cuiac. lib. 2. obser. capit. 15. Quando autem tibi quid do, vt vicissim quid des, aut facias, non sanè ego tibi obligor, sed tu mihi ad dādum vel faciendum obligaris, tenerisque præscriptis verbis actione. Porro Cuiacius

34 quoque in l. i. D. de verbor. obligationi
 ostendit omnes contractus Græco no-
 mine συναλλάγματα dici, cū ibidem
 συναλλάγματα. diuidit in διπλευρα & μο-
 νοπλευρα. Denique apud Theophilū
 in Instit. tit. de obligatio. & in libris Ba-
 silicorum etiam mutuum & stipulatio
 συναλλάγματ^{ος} appellatione continē-
 tur. Aristoteles quoque lib. 5. Ethic. ca.
 2. nomen illud non tantum ad omnes
 contractus, sed etiam ad delicta porri-
 git. Non tueretur contrariam interpretū
 sententiam d. l. Labeo. 19. D. de verbo.
 & rer. significa. Quemadmodum enim
 cōtractus ibi strictè accipitur, & ad mu-
 tuam tantum obligationem refertur,
 quamuis nihilominus non improprie
 dicatur contractus, qui μονομερῶς obli-
 gatorius est. vt supra exposui. Sic etiam
 συναλλάγματ^{ος} nomen ibidem accipi-
 tur strictè, & porrigitur tantum ad con-
 tractum vtrinq; obligatorium, cū ta-
 men reuera & cæteri contractus ab vna
 tantum parte obligationem constituē-
 tes, etiam appellantur alibi συναλλάγματ^{ος}
 τα, vt dict. l. 7. §. sed et si in alium. D. de
 pact.

paſt. & aliis modò adductis locis. Et tã-
tum de hac quæſtione.

7 Porro plerique interpretes com-
muni quoque calculo tradunt, paſta le-
gitima contractus eſſe: Quæ ſententia
minimè ferenda eſt: eamque præter ra-
tionem, quam ſupra in explicatione de
ſinitionis contractus adduxi, oſtendēs,
contractus ſua natura & facultate pro-
prie, abſque legis ciuilis confirmatio-
ne, obligationē efficacem producere:
paſta verò legitima, non ſua natura &
vi propria; ſed ex legis ciuilis confirma-
tione efficacem obligationem parere,
inſuper & aliis quibuſdam argumentis
repellam. Et primò quidē ſic ago. Qua-
tuor ſunt genera contractuum. Aut e-
nim re perficiuntur, aut verbis, aut lite-
ris, aut conſenſu. §. ſin. Inſtit. tit. de ob-
ligat. Quod ſi autē paſta legitima, qua-
le eſt conſtitutum, Donatio, hypothe-
ca, & reliqua legitima paſta eſſent con-
tractus, ſanè ex eo genere contractuum
eſſent, qui ſolo cōſenſu perficiuntur. Nā
paſta legitima ſolo & nudo conſenſu
peraguntur, nec ad ſui perfectionem &

substantiam vel rei traditionē, vel verba, vel literas requirunt. De constituto textus est in l. 1. in princip. & l. qui autē. 14. §. fin. D. de constitut. pecun. & §. de constituta. Instit. titu. de action. De donatione est textus in §. aliā autem donationes. Instit. de dona. & l. si quis argentum. 35. §. sed si quidem in omnibus. C. d. titu. De hypotheca textus est in l. 1. in prin. D. de pignora. actio. l. si tibi decē. 17. §. de pignore. D. de pact. l. maior 25. C. de pignor. §. item Seruiana. ver. at eā quæ sine traditione. Instit. de actio. Sed pacta legitima non sunt ex eo genere contractuum, qui solo constituuntur consensu. Primò enim contractus illi omnes, qui solo fiunt consensu, mutuam pariunt obligationem: Item omnes sunt bonæ fidei. §. fin. Inst. de obligat. ex consensu. l. 2. §. fin. D. de obligat. & act. Pacta verò legitima non pariunt mutuam obligationem, sed ab altera duntaxat parte obligationem producant, quippe cū is solus obligetur, qui constituit se soluturum, qui donauit, item qui rem nudo consensu hypothecæ

thece alicui opposuit. Pacta item legitima sunt stricti iuris, non bonæ fidei. Eorum enim actiones non numerantur inter bonæ fidei actiones in §. actionum autem Instit. Tit. de act. & ex tantum actiones, quæ ibi proponuntur bonæ fidei sunt, reliquæ omnes stricti iuris, vt DD. communiter tradunt. Deinde pacta legitima nō numerantur inter contractus, qui solo perficiuntur consensu, sub Tit. Instit. de obligat. ex consensu, aut in l. 2. D. de obligat. & act. vbi recensentur contractus, qui solo perficiuntur consensu. Nec est putandum, quosdam eorum contractuum non etiam omnes ibidem enumerari. Quoties enim in libris nostri iuris quædam recensentur certi alicuius generis species, non etiam omnes, toties adiciuntur hæc verba: *Et alij innumerabiles.* §. ius autem gentium. versi. Et ex hoc iure gentium Instit. de iure naturali gent. & ciuil. aut verba hæc: *Et ceteri similes.* §. præterea quasdam, versi. In his enim Instit. Tit. de actionib. l. iuris gentium. 7. §. j. D. de pact. vel hæc verba, *Et alias*

complures. §. in personam quoq; Instit. de actio. & id genus alia, quibus species omiſſæ ſignificantur. Pacta itaq; legitima non ſunt contractus. Atq; hoc ſecundum eſt argumentum, quo probatum eſſe exiſtimo, Pacta legitima non eſſe contractus; ſed ea pacta mouere, nec ſortiri propriè contractus nomen. Sequitur tertium. Nuda pacta nō ſunt contractus. Non enim produciunt obligationes & actiones. l. legem quam dixiſti. 10. C. de pact. l. j. C. de pact. conuē. l. ult. C. de rei permut. l. diuiſionis placitum. 45. D. de pact. l. ſolent. 15. D. de præſcrip. verb. l. ſi tibi. 27. C. de locat. & conduc. Paul. lib. 2. ſent. Tit. 14. in prin. Sed pacta legitima ſunt nuda pacta. l. frumenti. 12. C. de uſur. l. etiam ex nudo pacto. 30. D. d. t. & tot. tit. C. de dotis promiſs. & nuda pollicit. His locis agitur de certis caſibus, quibus ex pacto actio datur, ideoq; de pacto legitimo, ſecundum l. legitima 6. D. de pac. Hoc tamen pactum nihilominus ibidem dicitur nudum. Dicitur etiam nudum pactum, quod incōtinēti bonæ fidei contra-

tra.

tractibus subiectum est, iuris gentium.
 §. sed cum nulla, & §. seq. D. de pact.
 Cū enim I. C. Vlp. ibi dicit, Quini-
 mō interdum format ipsam actionem
 subintelligendum est pactam nudum,
 secundum præcedentia verba. pacta er-
 go etiam legitima non sunt cōtractus.
 Ideō autem pacta non solum iuris gen-
 tium sed etiam legitima, vt supra quo-
 que dixi, appellantur nuda, quod sola
 sint, hoc est, sine nominibus legitimis,
 qualia habēt cōtractus nominati, & si-
 ne causa, h. e. datione vel factō, Cuiac. li-
 bro 2. obser. cap. 15. Et hoc est perpe-
 tuū *πίθετον* pacti, non *διασολή*, quasi
 si sit aliud vestitum, vel non nudum.
 Idem Cuiac. ad l. 1. D. de pact. Sic quoq;
 Vlp. in l. 4. in prin. D. de in litem iurād.
 Pupillus (ait) si impubes est, nō sanē vt
 significet. esse etiā pupillū, qui non sit
 impubes, sed quia omnis pupillus im-
 pubes est. l. pupillus, 239, D. de verbor.
 signifi. Ideo abiicit, si impubes est. Nec
 moueri debemus. d. l. vlt. C. de rer. per-
 mut. d. l. 1. C. de pact. cōuēt. Ibi, n. agitur
 de conuentionibus, quæ non pacti so-

lūm nomine censentur, sed & contractus, vel quæ contractus potius sunt, quibus pactum inest, non autem agitur ibi de pactis, quæ fortè sola essent absq; contractibus. Cuiac. libr. 11. obser. cap. 17. & libr. 14. cap. 28. circa finem, & ad African. Tract. 8. in explicatione. l. Titius Sempronio. D. de præscrip. verb. Nonnulla quidem pacta habent nomina, vt constitutum, donatio, hypotheca. Sed hæc nomina vel iuris gentium sunt, vel iuris prætorij, nō iuris ciuils. Cōtractuum autem, quos nominatos vocamus, iure ciuili sunt prodita, hoc est, vel inuenta, vel comprobata nomina. l. 3. D. de præscrip. verb. Cuiac. ad l. 7. in princip. D. de pact. Non inuenta, sed comprobata sunt nomina enim contractuum eorum, qui sunt iuris gentium. l. 5. D. de iustit. & iure. l. iuris gentium. 7. D. de pact. §. ius autem gentium. Institut. de iure naturali gentium & ciuil. Non tamen omnia iuris gentiū cōtractuū nomina iure ciuili cōprobata sunt. Idq; ex eo intelligitur, q̃ cōtractus do vt des, licet nomen habeat, & di

catur permutatio, nihilominus tamen contractus est innominatus. l. 1. §. item emptio ac venditio. D. de rer. permuta. & l. naturalis. 5. §. & si quidem pecuniā. D. de præscrip. verb. Item quod transactio, licet habeat nomen, nihilominus tamen aliquando est pactum, non contractus. l. cum proponas. 21. C. de pactis. & ibi Alciat. l. 2. l. 3. D. de transact. l. si de certa. 31. l. quamvis. 39. cum similibus. C. d. tit. Alciat. in Rubri. C. de transact. & d. l. 2. D. d. tit. l. vt responsum. 15. l. cum proponas. 17. l. siue apud. 28. C. d. r. cum scilicet fit sine stipulatione, vel sine causa, hoc est, datione vel facto, quomodo etiam transactio fieri solet, scilicet vel per stipulationem, vel per contractum innominatum, Do vt facias, aut facio vt des. l. cum mota. 6. l. si super. 9. l. siue apud. 28. l. si profundo. 33. C. de transact. l. ob eam causam. 9. D. de præscript. verb. l. 6. ibi, utilis actio quæ præscript. verbis. C. de transact. l. si profundo. 33. ibi, vel si non intercessit, præscriptis verbis. C. d. t. Alciat. in rub. C. d. t. & in l. cum mota. 6. in verbis, nos qui matri, & in l. transactio.

nulla. 38. C. cod. Connan. lib. 3. capit. 6.
num. 11. Quarto pacta legitima non ef-
se contractus, ita arguo. Si pacta legiti-
ma essent contractus, tunc sanè per cō-
uentiones siue pacta legitima contra-
ctus significarentur in l. legitima. 6. D.
de pact. Sed ibi conuentiones, siue pa-
cta legitima contractus nō sunt. Quod
ita ostendo. in l. 5. D. d. t. de pact. priuata
conuentio diuiditur in cōuentionem
legitimam & conuentionem iurisgen-
tium: Et hæ duæ species statim duabus
legibus sequentibus definiuntur & de-
clarantur. Iurisgentium autem cōuen-
tioni adscribuntur contractus iuregen-
tium constituti, in l. iurisgentium. 7. D.
d. t. de pact. Iurisgentium itaq; contra-
ctus non significantur per pacta legiti-
ma, in d. l. legitima. 6. D. d. t. Nec etiam
contractus iurisciuiilis, qualis est stipu-
latio, per legitimam conuentionem in-
telliguntur in d. l. legitima. 6. D. de pac.
Nam legitima conuentio ibidem dici-
tur, quæ origine quidem iurisgentium
est, sed postea lege aliqua ciuili confir-
mata est & facta legitima: qualis est Do-
natio

natio nudo consensu facta. Hæc ante Iustinianum Imperatorem erat tantum iurisperitorum conventio, sed Iustiniani constitutione facta est conventio legitima. l. si quis argentum, 35. §. sed si quidem in omnibus. C. de donat. §. alia autem donationes, Instit. d. t. stipulatio autem nunquam fuit conventio iurisperitorum, ut potuisset postea iure civili confirmari: sed ipso iure civili tota eius vis & substantia primum fuit introducta, ut supra quoque ostendi. Neque igitur iuris civilis contractus intelligendi sunt per legitimam conventionem, in d. l. legitima. 6. D. de pact. Deinde etiam, contractus non significari per legitimam conventionem, in d. l. legitima. 6. D. de pact. ita demonstro. In ea lege Paulus. l. C. primum docet, legitimam conventionem esse, quæ lege aliqua confirmatur. Deinde ex tali definitione ita infertur: Et ideo interdum ex pacto actio nascitur. Aduerbum illud temporis *interdum*, satis declarat Paulum l. C. in ea lege non agere de contractibus. Nam ex contractibus non interdum, sed semper

actiones nascuntur, si legitimè. h. e. ab idoneis personis & de rebus licitis celebrentur. Ex pactis verò non semper nascuntur actiones, sed tunc solum, cū legibus ciuilibus confirmata sunt, quæ admodum suprà aliquoties dictum est. Pacta itaq; legitima cōtractus nō sunt. Postremò idem etiam tali argumento, licet leuiori quodāmodo probo. Quæ nominibus differunt; re ipsa quoque differunt. l. si idem. 7. C. de Codicil. Ibi Constantinus Imp. si idem, inquit, codicilli, quod testamenta, possent, cur diuersum his instrumentis vocabulum mandaretur, quæ vis ac potestas vna sociasset? Sed pactum legitimum & contractus nominibus differūt; siquidem vnum dicatur pactum, alterum contractus, quæ duo in libris nostris iuris opponuntur. l. non dubium est, ibi, *Nullū enim pactum, nullum contractum.* C. de legibus. l. in bonæ fidei contractibus. 13. C. de pact. l. 7. §. quinimò. §. quod ferè. l. si vnus. 27. §. pactus ne peteret. l. per quos. 39. D. dict. titu. de pact. l. 2. D. de transactionibus, cum similibus. Ergo
pa-

pacta legitima re ipsa quoq; differunt:
& aliud est pactum legitimum, aliud cō-
tractus. Imò pacti appellatione nusquā
in libris nostri iuris significatur contra-
ctus Cuiac. in l. j. D. de pact. & Ioannes
Borcholt. in commentariis ad dict. tit.
de pact. cap. i. num. 7. sæpè tamen pactū
transit in contractum. l. si vnus. 27. §. pa-
ctus ne peteret, vers. idem dicemus. D.
de pact. Qua re fit, vt eadem conuentio,
veluti arrhæ datio, modò contractus,
modò pactum appelletur. l. cōtractus.
17. C. de fide instrument. l. 2. C. quando
lic. ab empt. discede. l. 3. C. de act. empt.
& vend. Cuiac. lib. 19. obser. cap. 52. Sic
quoque conuentio diuisionis aut per-
mutationis aut dotis, quæ traditione
sumpsit effectum, vel stipulatione, & pa-
ctum & contractus est. l. diuisionis. 45.
D. de pact. l. 3. C. de rer. permur. l. i. C. de
pact. conuent. Cuiac. lib. 11. obser. capit.
17. Pollicitatio similiter, vt pactum nō-
nunquam transit, vel desinit in contra-
ctum aut pactum. In contractum, vt in
specie l. ult. §. ult. D. de oblig. & action.
Si ultro tibi per epistolam pollicear sa-

46
 larium tot aureorum quotannis, si di-
 stracta omni re tua ad me veneris, ope-
 ras certas mihi præstaturus, pollicita-
 tio est, non pactum. Est enim hîc solius
 offerentis promissum, quod pollicita-
 tio dicitur non pactum. l. 3. in princi. D.
 de pollicita. Si tu autem post acceptam
 epistolam, distracta omni re tua vene-
 ris, pollicitatio transit in contractum,
 quia ex parte tua res sumpsit effectum,
 & tibi salarij nomine in me competit
 actio præscriptis verbis, quasi ex articu-
 lo, Facio vt des. In pactum verò transit
 pollicitatio, si quid tibi vltro per episto-
 lam pollicitus sim, tu gratum acceptu-
 que habueris, vt l. q. negotia. 34. D. man-
 dati. l. dotale. 15. D. de fund. dot. Et hoc
 casu conuētio eadem & pollicitatio &
 pactū appellari potest: pollicitatio in-
 specto initio. pactum inspecto exitu, vt
 in l. nuda. 5. C. de contrahen. stipulat.
 Vide Cuiac. lib. 19. obser. cap. 32. Et tan-
 tum etiam de secunda illa controuersa
 quæstione.

8 Multum etiam & illa ab interpre-
 tibus agitur quæstio: An vt ciuili, sic
 etiā

etiā Canonico iure ex nudo pacto nul-
la datur actio, vt videre licet apud laso-
in l. 7. §. sed cum nulla. D. de pact. (Bal-
Felin. & alios in cap. 1. de pact. Item quē
Bald. in authen. ad hęc. num. 6. & seqq.
C. de vsur. Quidam existimant iure ca-
nonico actionē dari ex nudo pacto, &
hęc est communis & Canonistarum &
Legistarum opinio, per d. c. 1. & 3. de pa-
ctis. eamq; insuper his rationibus con-
firmare conantur. Ius Canonicum cui-
tat peccatum, & peccandi occasionem
amouet, c. fin. de consuet. Pactum autē
nudum non seruatum inducit pecca-
tum, quippe cū graue sit fidem falle-
re. l. 1. D. de consti. pecun. Ergo pactum
nudum iure Canonico habet firmita-
tem, præsertim cum c. 1. & 3. de pact. mā-
det seruari pacta. Deinde etiam ita a-
gunt. Deus inter simplicem loquelam
& aliam non distinguit. cap. iuramentū.
22. quæst. 5. Ius autem Canonicum se-
quitur Deum. Ergo ius Canonicū non
distinguit inter simplicem loquelam
& aliam, & per consequens ex omni cō-
uentione concedit actionem. Tertiō

opinionem illam hac ratione tutatur. Obligatio p se naturalis cōfirmata l. p. ducit actionem. l. legitima. 6. D. de pact. Sed obligatio ex nudo pacto, quę per se naturalis est. l. 5. §. Imper. D. de solutio. cōfirmatur iure Canonico. c. 1. & 3. de pact. Ergo obligatio ex pacto iure Canonico parit actionem. Et hęc rationē Felinus ad d. c. j. de pact. nu. 5. §. probatur ista. versi. tertia ratio, adeò stringere ait, vt per ipsam Imola sequatur hęc communem interpretum sententiam. Verum vt nec d. c. j. & 3. de pact. ita nec vlla illarum trium rationum huic communi Doctorum opinioni satis & sufficienter opitulatur. Quantum enim ad ea capitula attinet, neutrum eorum de actione mentionem facit. Prius ita cōceptum est. Aut in ita pacta suam obtineant firmitatem, aut conuentus, si se non cohibuerit, Ecclesiasticam sentiat disciplinam. Dixerūt vniuersi, pax seruetur, pacta custodiantur. Posterius in hac verba proponitur. Studiosè agendum est, vt ea quę promittuntur, opere compleantur. Sed cū apertè non
lo.

loquantur de actione, neque nos de ea interpretari illa debemus, propter correctionem iuris ciuilibis, quæ vitanda est, non per tacitas subauditiones inducenda. gl. in ca. cupientes. §. quod si per viginti dies, in verbo, *petere*, de election. præsertim, cùm iuris ciuilibis textus eodem modo loquantur, cum tamen eo iure ex nudo pacto iuris gentium actio non detur, vt supra exposui. In l. si quis in conscribendo. 29. C. de pact. Iustinianus Impe. ipso, inquit, prætoris edicto, pacta conuenta, quæ neque contra leges, neque dolo malo inita sunt, omnimodò obseruanda sunt. in l. debitori. 7. C. de pact. Imperator pacti, inquit, conuentionisq̃ue fides seruanda. in l. si quis in conscribendo. 51. C. de Episco. & cleri. Iustinianus Imp. sancimus ait, non licet ei aduersus sua pacta venire, & contrahentes decipere. Vlpianus quoque l. C. in l. j. in princip. D. de pactis. Quicquid, ait, tam congruum fidei humane, quàm ea, quæ inter eos placuerunt seruare. Prætor etiam in edicto suo de pactis. Pacta, inquit, conuenta seruabo. l.

d

iurisdictionum. 7. §. ait Prætor. D. d. tituli,
de pact. Ecce hi textus omnes non mi-
nus, quàm d. c. j. & 3. de pactis, velle vi-
dentur ex nudo pacto actionem nasci,
cùm tamen iure ciuili nudum pactum
non pariat actionem, vt supra tradidi.
Neque etiam prædictæ rationes cõmu-
ni DD. sententiæ opem ferunt. Quan-
tum enim ad primam & secundam ra-
tionem attinet, ex eo quod ius Canoni-
cum euitat occasionem peccandi: nec
distinguit inter simplicem & aliam lo-
quelam, non cõtinuò sequitur, ius Ca-
nonicum ex pacto producere actionē:
siquidem hoc nusquam apertè trada-
tur. Alio namque modo pacti fidē non
seruantes, quàm dando aduersus ipsos
actionem, castigare potest, coercitione
scilicet ecclesiastica, hoc est, excommu-
nicatione, vt Bal. interpretatur in d. c. j.
de pact. in prin. & in Auth. ad hæc. nu. 6.
& sequen. C. de vsur. quæ propria de iu-
re Canonico pœna est non seruatiũ
pacta. d. c. j. vbi quidam Doctores hoc
tradunt contra communē, extra de pa-
ctis. vt. & aliorum extra ordinem pu-
niendõ.

niendorum, deficiente ordinario remedio. c. nouit. de iudic. quod cap. in hanc sententiam diligenter notandum est, Quantum etiam attinet ad tertiam rationem, ea minimè moueor. Nam dict. c. j. de pact. confirmat quidem nudum pactum, sed nō ad actionem ex eo producendam, verū ad ecclesiasticam disciplinam & coercionem non seruantibus fidem pacti infligendam. At l. legitima. 6. D. de pact. loquitur de nudis pactis ad actionem vel constituendam vel tollendam confirmatis. Nam in hæc verba concepta est. Legitima conuentio est, quæ lege aliqua confirmatur. Et ideo interdum ex pacto actio nascitur, vel tollitur, quoties lege vel Senatuscōsulto adiuuatur. Ex his igitur quæ hæcenus pro repellenda communi Doctorū opinione attuli, simul etiam intelligitur, diuinatorem esse illorum quoque sententiam qui volunt iure quidē Canonico ex nudo pacto nasci actionem, sed in foro duntaxat ecclesiastico, non etiam in Curia ciuili. Item illorum, qui arbitrātur dict. cap. j. & 3. de pact. loqui

non de simplici pacto, sed de pacto solenni, quod ignorâtes pacti nomen ad contractus non pertinere, appellant contractum. Et denique erroneam esse illorum opinionem, qui d. c. j. & 3. de pactis accipiunt de cuiusque iudicis extraordinario officio, quod propriè actio non est: cum tamen textus illi canonici duntaxat de ecclesiastici iudicis extraordinario officio loquantur, qui solus in defectum actionis, atque ita ordinarij remedij, poena ecclesiasticæ distictionis omnes quouis modo peccantes coercet. d. c. nouit, vbi Doctores, de iudic. Præterea superioribus rationibus, quibus communem Doctorum opinionem reieci, & has insuper addo. Prima, si ius canonicum ex nudo pacto actionem concederet, compelli etiam eius actionis potestate ad implendam pacti fidem promissor posset: cum tamen d. c. j. de pact. disponet, quod promissor à pacifcente primum priuatim conueniri & moueri ad satisfactionem debeat: qui si se non cohibuerit, hoc est, fidem pacti non impleuerit, ecclesiasticam disciplinam, hoc est, ut

est, vt antea Baldo interprete, dixi, exco-
municationem subeat. Nec potest in d.
c. j. verbum *Conuentus* accipi de conuen-
tione, quæ fit iudicialiter per viam &
modum actionis: si quidem ibidem pœ-
na non seruantis pacti fidem constitua-
tur ecclesiastica disciplina, hoc est, ex-
communicatio, cum tamē actione in-
tentata & re iudicata contra contuma-
cem parata sit vel actio iudicati. l. miles.
6. §. fin. D. de re iudicat. l. actori. 8. C. de
rebus credi. Aut exceptio rei iudicatæ.
Tot. tit. de excep. rei iudica. Vel execu-
tio sententię extraordinaria, qua iudex
ex suo officio compellit cōdemnatum
ad satisfaciendum victori, & quidem
incontinenti in iudicio reali, si statim
res restitui potest. l. qui restituere. 68.
D. de rei vindication. §. j. Instit. de offic.
iudic. D. Reinh. diff. iud. 9. In persona-
libus verò post quatuor menses ex no-
uissima Iustiniani constitutione. l. fina.
C. de vsur. rei iudica. Et hæc non solum
ciuili, sed & canonico iure procedunt.
cap. de cætero. & cap. cum aliquibus. ex-
tra de senten. & re iudi. cum similibus.

Secundaratio. Ex nudo pacto iuris gentium ne quidem naturali, hoc est, gentium iure actio, hoc est, efficax persecutio nascitur: licet ex contractu iuris gentium actio, pcedat iure gentium. l. iuris gentium. 7. D. de pactis. & supra pluribus declarauimus. Non igitur facile præsumendum est, voluisse canonicas leges nudo ex pacto contra naturale, hoc est, gentium ius actionem producere. Postremo ius canonicum quoties derogat iuri ciuili, plerumque vel expressè vel aliàs satis apertè simul hoc iudicat. vt in cap. quamuis. de pact. in 6. & cap. dilecti. de iudic. & similibus. Quocirca, cum neque cap. j. neque cap. 3. de pactis. vel expressè vel satis apertè ex nudo pacto actio detur, putandum non est, per illa, hac in parte legibus ciuilibus derogari. Ius itaque canonicum ex nudo pacto non profert actionem, sed contra non seruantem pacti fidem decernit distinctionem ecclesiasticam, hoc est, vt sæpius dixi, excommunicationem d. cap. j. de pac. & d. cap. nouit. de iudic. An autem per huiusmodi ecclesiasticam de-

nun-

QVID SIT CONTRACT.

nunciationem etiam quis possit suam consequi interesse, vide Bald. in d. Authen. ad hæc. num. 5. C. de usur. Et si verò in practica etiam ex nudo pacto hodie actio detur, vt præter alios etiam Wesenb. in Paratil. siue commentar. in D. tit. de pact. tradidit inde tamen quis minimè inferre debet, pacta hodie nō differre à contractibus. Nam si moribus & consuetudine Germaniæ, vel etiam totius imperij ex pacto in consistoriis siue iudiciis conceditur actio, pactum omne hodie erit legitimū, vt iure nō scripto cōfirmatū iuxta l. legitima. 6. D. de pact. Pactum autem etiam legitimum distinctum & separatum est à contractu, quippe cū hic per se & sua natura absque legis ciuilis confirmatione pariat actionem: illud verò non per se & propria facultate, sed ex confirmatione legis actionem producat, vt supra docui. Et hactenus de contractu. Sequitur nunc de quasi contractu.

9 *Quasi cōtractus* est quasi cōuētio quædā pprio quodā iure obligationem efficacē producēs Dico *Quasi conuentio*,

Nec possum commodius inuenire genus. Si. n. cōtractus est cōuētio, necesse quoq; est, vt quasi contractus sit quasi cōuentio, hoc est, talis res, q̄ instar contractus habeat. Conuentio est ex diuersis animi motibus in vnum consensus. l. j. §. cōventionis. D. de pactis. Talis autem consensus propriè est contractus: at instar saltem & similitudinem talis consensus habet quasi cōtractus: quippe cū inde efficax obligatio nascatur, nec tamen delictum sit, nec quasi delictum. Tot. tit. Instit. de oblig. quæ quasi ex contract. nasc. l. si quis absentis. §. D. de oblig. & act. Dico proprio quodam iure. ex prin. l. j. D. de obligat. & action. Species autem quasi contractus à Iustiniāno hæc numerātur, Negociorum gestio, tutelæ administratio, rerum communio, indebiti solutio. Indebiti tamē solutio quandoque propriè contractus est, nō quasi contractus: puta, cū quis sic soluit, vt si appareat esse indebitum, reddatur. l. 2. in prin. & ibi laton. D. de cōdict. indebi. & facit l. si in area. 33. ibi. *Nam is qui nō debitam pecuniam soluit, hoc ipso*

ipso negotij aliquid gerit. D. de condict. indebit. vbi negotium gerere est contrahere. §. heres quoque. Instit. de obli. ex q. contr. Nec etiam immerito hoc casu indebiti solutio est propriè contractus, si quidem expressè hoc agatur inter soluentem & accipientem indebitum, vt scilicet si appareat aliquādo indebitum, reddatur. Et tantum de primo capite.

CAPVT SECVNDVM.

QVID SIT CONTRA-
ctus bonæ fidei, & quid stricti
iuris contractus.

SVMMARIVM

- 1 Contractus non minus, quàm actiones, vel bona fidei sunt, vel stricti iuris contra nonnullos interpretes.
- 2 Quid sint cōtractus bona fidei, quid item stricti iuris, non faciliè definitur.
- 3 Vera contractus bona fidei, & stricti iuris definitiones, exemplis aliquot illustra-

ta. Et qui sint illi bonæ fidei & stricti iuris contractus.

¶ Etiam iure canonico contractus alij sunt bonæ fidei, alij stricti iuris, quo ad actiones, contra quosdam interpretes.

¶ Explicatur controuersa & difficilis questio, verum contractus bonæ fidei, cui causam dedit dolus, ipso iure sit nullus: an verò ab initio subsistat.

¶ Acquitate Canonica & moribus, non quo ad Titulum actionis, sed quātum ad mentem & substantiam intentionis, omnes contractus sunt bonæ fidei, & vitiantur ipso iure, si illis causam dederit dolus.

I

Contractus quidam bonæ fidei sunt; quidam verò stricti iuris. l. 3. C. quibus ex causis maiores. l. in bonæ fidei. 13. C. de pact. l. mora. 32. §. in bonæ fidei. D. de vsur. l. cum qui. 22 D. de donatio. l. vii. §. sed etsi nō ignoramus. C. de rei vxor. act. c. cum venerabilis. §. ad hęc Episcopus, ibi, Cum permutatio inter contractus bonæ

bonæ fidei computetur. Ext. de exceptio. Qui loci omnes eorum arguunt & tollunt errorem, qui affirmant, cōtractus non dici æquē bonæ fidei vel stricti iuris, atq; ipsæ actiones bonæ fidei vel stricti iuris appellantur. §. actionum autē Instit. de action.

2 Sed quid bonæ fidei, quid item stricti iuris cōtractus sit, non faciliè definiri posse videtur: quippe cum omnes cōtractus bonam requirant fidem. l. si mādatu. §. j. l. 4. C. de oblig. & act. gl. in d. §. actionum autem. in verb. bonæ fidei. Instit. de act. & totū ius sit ars æqui & boni. l. j. D. de iustit. & iur. aut quod de toto dicitur, etiam meritò sit dicendum de qualibet eius parte. l. quæ de tota re. D. de rei vindicat. l. iuris gentium. 7. §. adeò autem. versi. si igitur in totū. D. de pact. Deinde quidam cōtractus vberiore exigūt bonā fidem, atq; alij nonnulli cōtractus. l. si dolo. §. ibi, *Quæ in huiusmodi maxime cōtractibus exigitur.* C. de rescind. vend. Cuiac. lib. 8. obseruat. cap. 10. & exuberantiam bonæ fidei, vt loquitur Bald. in l. j. ult.

col. C. de vsur. & fruct. legat. Item Iason in l. cum fundus. nu. j. D. si cert. per. vt non immeritò bonæ fidei & stricti iuris contractus definiendi videantur ex bona fide, quam in ipsa conuentione, hoc est, contractus negotio dum illud peragitur, requirunt: Et bonæ fidei cōtractus sit, qui, dum perficitur, largam & vberriam requirit partiū cōtrahētū fidē: stricti verò iuris, q̄ stricta & angustiori bona fide cōtrahētū cōstituitur.

3 Sed cūm Martianus Iuriscon. in d. l. mora. 32. §. in bonæ fidei. D. de vsur. dicat, in bonæ fidei contractibus ex mora vsuras deberi: Tempore autem contractus nondum constet de mora. & in stricti iuris iudicijs siue actionibus ex sola mora non debeantur vsuræ, sed ex stipulatione atq; ita alia obligatione. l. Titius Sēpronio. 24. ibi, Pecuniæ quidem creditæ vsuras nisi in stipulationē deductas non deberi. D. de præscript. verb. & l. vsura. D. de verb. signifi. l. 3. C. de vsur. sine omni dubio contractuum alij bonæ fidei dicuntur, alij stricti iuris, respectu actionū bonæ fidei & stricti

cti

Si iuris, quæ ex ipsis contractibus na-
 scuntur; non etiam intuitu bonæ fidei,
 quam aliâs omnes contractus, licet vt
 dixi, diuersimodè, dum perficiuntur,
 requirunt. Hanc quoq; sententiam te-
 net gl. elegans, in c. cùm venerabilis. 6.
 §. ad hæc Episcopus. in verbo, *Bonæ fidei*
 Ext. de except. quam etiam confirmat.
 §. fin. Instit. de obligat. ex consensu, &
 l. 2. §. fin. D. de obliga. & act. Ibi Iusti-
 nianus Imp. & I. C. Caius. In his, in-
 quiunt, contractibus alter alteri obli-
 gatur in id, quod alterum alteri ex bo-
 no & æquo præstari oportet. Hic osten-
 dunt iuris auctores, cur bonæ fidei con-
 tractus ita dicantur, quod scilicet in co-
 rum actionibus. siue iudiciis sit præstā-
 dum, quod æquum & bonum præstari
 iubet. Est itaq; bonæ fidei contractus,
 in cuius actione siue iudicio sit condē-
 natio ex bono & æquo, etiam vltra id,
 de quo in ipsa conuentione nomina-
 tim fuit actum. l. quia tantumdem. 7.
 D. de neg. gest. §. conductor autem. In-
 stit. de locat. & conduc. cum similibus.
 Exempli gratia, Emptio & venditio cō

tractus bonæ fidei est. §. actionum quædam. Instit. Tit. de act. Et idcirco emptor obligatur, non solum ad dandum pretium, sed etiam ad pretij vsuras præstādas ex mora. d. l. mora. 32. §. in bonæ fidei. l. cum quidā. 17. §. si pupillo. versi. vsura enim. euictis. 18. §. j. l. vsuræ. 34. D. de vsur. l. 2. C. de vsur. l. præses. 17. C. de locato. l. fructus. 13. C. de act. empt. Venditor quoque obligatur, non solum ad tradendam mercem, sed etiam ad præstandos fructus, licet de iis in ipso contractu nihil dictum sit. l. 3. §. si emptor. l. Iulianus. 13. §. si in fructibus. D. de action. empt. Locatio & conductio, similiter bonæ fidei contractus est. l. d. l. præses. 17. C. de locat. d. §. actionum autem. Instit. de act. Potest itaque ex hoc contractu agi, vt domus locata reparetur, ostia refarciantur, fenestræ fiant, & vt funis ad hauriendam aquam præstetur, licet de his inter locatorem & conductorem nihil nominatim conuenierit. l. ex conducto. 15. §. j. l. si merces. 25. §. si vicino. D. locat. §. conductor autē. Instit. de locat. & conduct. Stricti iuris
con.

contractus est, in cuius actione fit condemnatio strictè de iis tantum, quæ in ipsa conuentione fuerunt nominatim expressa & nuncupata. d. l. quia tantūdem. 7. D. de nego. gest. & l. quicquid astringendæ. 99. & ibi DD. l. si ita stipularus. 126. §. Chrysogonus, in fin. ibi, *plerumq; enim in stipulationibus verba, ex quibus obligatio oritur, inspicienda sunt.* D. de verb. oblig. Exempli gratia, stipulatio est stricti iuris contractus. d. l. vn. §. sed etsi nō ignoramus. C. de rei vxor. act. §. de constituta. Instit. Tit. de actio. & facit d. l. 7. D. de neg. gest. Qui itaque fundum stipulanti promisit, sine mentione fructuum, ad solum fundum tradendum obligatus est, non etiā ad præstandos fructus. l. si filiusfam. 78. §. j. D. de verb. oblig. d. l. 3 §. j. D. de acti. emp. l. videamus. 38. §. si actionē. D. de vsur. vide Cuiac. in l. si rem tradi. 28. D. de verb. oblig. vbi scitu necessaria & digna hac de quæstione tradit. Cōsule etiam præter reliquos lasonem in l. cum fundus. D. si cert. petat. Mutuum quoque stricti iuris contractus est. Condictio

64 CAPVT II. QVID SIT
enim certi ex mutuo non numeratur
inter actiones bonæ fidei. in d. §. actio-
num autem. Instit. de act. Qui itaque
mutuam pecuniam accepit ab aliquo,
de vsuris non tenetur, nisi & eas stipula-
tione promiserit. d. l. Titius. 24. D. de
præscrip. verb. l. 3. C. de vsur. Et hoc est
quod Pōponius in d. l. vsura. D. de ver-
bo. signi. ait, vsuram pecunię ex alia esse
causā, id est, ex noua obligatione. Inter-
dum tamen diem vel conditionem stri-
ctis cōtractibus inesse interpretamur,
licet verbis expressis non sint compre-
hensa. l. 4. §. fin. D. de pact. l. interdum.
73. D. de verb. obliga. & pleraq; alia. d. l.
quicquid. 99. §. j. & ll. seqq. D. d. r. Sed
id perrarō, nec nisi ex manifestissima
voluntate contrahētium. Iacob. Cuiac.
in d. l. si ita stipulatus. 126. §. Chrysogo-
nus, in fin. D. d. r. Sunt autem illi con-
tractus bonæ fidei tantū, quorum a-
ctiones dicuntur bonæ fidei, in d. §. a-
ctionum autem. Instit. de act. Reliqui
verō omnes sunt stricti iuris. Cū e-
nim lex sola bonæ fidei contractus & a-
ctiones faciat. d. §. actionum, versic.
quan-

quanquam enim. & §. seq. Instit. de act. l. ultim. §. ult. C. de petit. heredita. non erit nostrum alias fingere præter eas, quas expressè ex legibus constat bonæ fidei esse. Atq; ita ex his, quæ superius dixi, abundè intelligitur, quid sit contractus bonæ fidei, quid item stricti iuris contractus.

4 Sed nunc quæstionis est, an similiter canonico iure hoc inter cōtractus receptum sit discrimen. Iason in l. cū fundus num. 3. D. si cert. petat. affirmat iure canonico non fieri differentiam, an actio sit bonæ fidei, an stricti iuris, addens ibidē, hoc quoque dicere Bald. in c. j. in ult. col. prope fin. extra de plus petit. Idem etiam aliquot interpretum testimoniis & autoritatibus nouissimè tradidit Petr. Nic. Mozz. in tractatu de contractibus. articul. 4. num. 29. At nusquam quod scirem in libris canonici iuris, ullus extat textus, quo hoc inter contractus discrimen tollatur. Imò hanc probare differentiam canonicas leges, innuit. c. cū venerabilis. 6. §. adhuc Episcopus, ibi. *Cum permutatio inter*

contractus bonæ fidei computetur. Extra de exception. vbi gl. quoque hanc contractuum diuersam naturam recipit, non etiam reiecit. Itē Weseembec. ad §. actio. num. autem. num. i. Instit. de actio. Qui, inquit, hanc differentiam iure canonico putant sublatā, valde errant. Et quod Iason supra dict. loco arbitratur, Baldū sentire, hoc discriminē iure canonico repudiari, in eo profecto labitur. Eius enim verba hæc sunt: Ego puto, quòd de æquitate canonica omnes contractus mundi sint bonæ fidei, non dico, quantum ad titulū actionis, sed quoad mentem & substantiam intētionis. Et ideo si dolus dat eis causam aliā nō contracturis, quod contractus sit nullus ipso iure, &c. His sanè verbis non vult Bald. quod æquitate canonica tollatur cōtractuum discrimen, de quo differui. Sed quod illa reiiciatur eo iure differentia, qua volunt bonæ fidei contractum ipso iure nullum esse, si dolus illi causam dederit. Stricti autem iuris contractum, si illi fraus & dolus causam dederit, subtilitate quidē iuris valere, sed eius vim enervari

eneruari doli exceptione. Et hanc esse mentem Bald. agnouit etiam idē Iason in dicto §. actionum. nu. 4. instit. de act.

§ Sed de hac questione quid sentiendum & iudicandum sit, hic coronidis loco explicabo. Omnes contractus, ut supradixi, bonam exigunt fidem ad sui constitutionem, Hinc queritur, an dolum in contrahendo admissum, contractus ipso iure sit nullus, an verò ab initio quidem subsistat, sed purgandus sit actione ex ipso contractu, vel exceptione doli. Et hic distinguendum est inter contractus bonæ fidei & stricti iuris contractus. Stricti iuris contractus non vitatur dolo ipso iure, siue is causā dederit contractui, siue aliàs in ipso contractu iuciderit, sed contractus ab initio quidem subsistit iuris subtilitate & inde actio nascitur. verum dolo circumuentus indemnitati suæ consulere potest vel actione vel exceptione doli. l. j. & l. & elegantem. 7. §. non solum. D. de dolo. l. 2. in princ. D. de doli except. §. j. Instit. de excep. l. si id quod. 22. l. si quis cum aliter. 36. D. de verbor. obli. l. pen.

C. de inutil. stipula. quibus locis omnibus, vt & alibi, hoc etiam interpretes tã veteres quàm neoterici communi calculo tradunt. At in bonæ fidei contractibus distinctio adhibenda est, vtrum dolus dederit causam contractui, hoc est, deceptus & dolo inductus quis sit, vt contraheret aliàs non contracturus, an verò in contractu inciderit dolus, hoc est, non sit dolo quis inductus, vt contraheret, sed aliàs circumscriptus sit, puta in pretio mercis. Vtriusque doli exempla finxit Petr. Iacob. Aurelia. in aurea sua præf. Rubr. 146. numer. 5. Est grossum, inquit, exemplum, quãdo dolus dicitur dedisse causam contractui, scilicet, si martinus dixit Petro, Petre, Papa Clemens Quintus. qui est hodie, est intentionit, quod mutet & renouet vn lumen Decretaliũ, & hoc scio secretè. Et sic induxit Petrum, vt ei venderet prædictum librum Decretalium, quem aliàs nullo modo vendere volebat, sed dicitur dolus incidisse in contractu, si cùm Petrus habebat prædictum librum venalem, & sic eum vendendum exposuerat,

suerat, Martinus dixit ei prædicta verba
falsa, & ideo Petrus vendidit ei prædi-
ctum librum minori pretio. Hæc Au-
relinensis. Dolus autem qui causam de-
dit bonæ fidei contractui, vitiat eum i-
pso iure. d. l. & eleganter. 7. in princ. ibi.
*Nullam esse venditionem, si hoc ipso ut ven-
deret, circumscriptus est.* D. de dolo malo.
l. ult. D. de const. pec. l. 4. C. de actio. vel
heredit. vendit. l. in causæ cognitione.
16. §. j. de minorib. l. 3. §. ult. D. pro soc.
l. si fraude. 6. C. de longi temp. præscri.
Qui verò incidit in contractu, non ab
initio bonæ fidei contractū reddit nul-
lum, sed vindicatur is dolus actione ex
eo contractu vel doli exceptione, hoc
est, contractus vel rescinditur omnino
vel reformatur per actionem ex eo con-
tractu, vel per doli exceptionē. l. si quis
affirmauit. 9. in prin. D. de dolo. l. Iulia-
nus. 13. §. si venditor. & §. sequ. §. si quis
colludente. D. de act. empt. Hanc distia-
ctionem comprobat etiam glos. in d. §.
actionum autem. in verb. *Bonæ fidei.* Ins-
tit. de actio. & in §. non autem omnes.
vers. aliquando. in verb. *actio.* Instit. de

perpet.& temporal.actio. Item Bartol.
Bald. Salic. Aret.& alij in d.l. & eleganter.
D.de dolo malo.& glo. in c. cum dilecti. 3. in verbo *Deceptione*. de emption.
& vendit. Bal. in dicto ca. j. num. 12. Ext.
de plus petit. Chassanæus in consuetu.
Rub. 4. nume. 32. Eber. in top. in loco à
contract. ad distract. num. 5. Pet. Iacob.
Aurel. in aurea pract. libel. Rub. 84. nu.
3. & Rub. 146. nume. 5. Cagnol. ad l. hoc
iure utimur. 152. §. in contractibus. nu.
2. D. de regu. iur. Costalius in d.l. & eleganter.
7. in princ. D. de dolo. Mynsing.
Cent. 6. obser. 38. nume. 6. Cuiac. in d.l.
& eleganter. D. de dolo mal. & in dicta
l. si quis cum aliter. 36. D. de verbor. obligat.
& ibi Hugo. Donel. num. 5. & ult.
Sed loã. Robert. Aurel. lib. animaduer.
iuris ciuil. cap. j. & 2. & libr. 3. Notarum
ad Iacob. Cuiac. Mercatoris lib. 3. Notarum
capit. j. & 2. prædictam distinctionem
euertere conatur affirmans, propter
dolum contractui causam dātem,
non reddi contractum bonæ fidei ipso
iure nullum, sed ob id proposita ex eodem
contractu ab eo, qui dolum passus
est,

est actione vel exceptione annullandū
 vel rescindendum, si is ita maluerit per
 d. l. Iulianus. 13. §. per contrarium. D. de
 act. emp. l. si res æstimata. §. j. D. de iure
 dot. l. ex empto. 11. §. si quis virginem.
 D. de act. empt. l. si dolo. 4. C. de hered.
 vel actio. vend. & l. si quis affirmauerit.
 9. in princi. D. de dolo. addens ibidem
 quod nonnulli ex præcipuis iuris inter
 pretibus Gallis idem etiam antea sene
 rint, veluti Petrus Bellaperticensis in l.
 si dolo. C. de rescinden. vendit. & Iaco.
 Rauennat. Itemq; Ioan. Fab. qui etiā il
 lorum hanc sententiam referat & com
 probet in d. §. actionum. Insti. de actio.
 Præterea Syl. quoque ad d. gl. in d. §. ac
 ctionum, in verbo, *Bonæ fidei*. Institu. de
 actio. annotat communem quidem ef
 se opinionem, quam antea ex legibus
 & DD. attuli, verum Ultramontanos
 cōtrarium tenuisse. Denique Wesemb:
 in Parat. D. Tit. de dolo malo. in princ.
 & nume. 5. similiter existimare putatur,
 contractum, cui dolus dedit causam,
 non esse ipso iure nullum. Vnde intell
 gitur controuerfam hanc esse quæstio-

nem, nec omnino à difficultate liberā. Sed à communi opinione, vt iuris textibus præsertim d.l. & eleganter. 7. in principi. D. de dolo malo, & d.l. vlti. D. de consti. pecun. & d.l. 6. C. de longi temp. præscrip. & l. j. C. de rescinden. vendit. magis consona, & plurium grauissimorum cū veterum tum recentiorum Doctorum autoritatibus comprobata, non recedo, existimans satis appositè à D. Cuiacio responsum esse ad textus, qui cum illa communi opinione pugnare videntur, non solum in d.l. & eleganter. D. de dolo. Sed etiam in Notatis ad libros animaduersionum D. Ioannis Roberti lib. 3. cap. 1. 2. & 3. Quāuis ipse Robertus in eius responsionibus acquiescere noluit, sed eas omnino repellere studeat. lib. 3. animaduersionū iur. ciuil. cap. 1. 2. & 3. & lib. 3. notarum ad Iacob. Cuiacij Mercatoris Notatorum libros tres cap. 1. 2. & 3.

6 Et si autem iure ciuili scripto bonæ fidei contractus ipso iure sit nullus, si dolus ipsi causam dederit, non etiam contractus stricti iuris : tamen (vt volunt)

lunt) æquitate canonica omnes contra-
ctus. etiam aliàs stricti iuris nulli sunt i-
pso iure, si illis causam det dolus. Bald.
in c. i. nume. 12. De plus petit. quem se-
quitur Ias. in d. §. actionum autem. nu.
4. Institu. de actionib. Item Wesemb. in
tractatu consiliorum. parte 2. nume. 57.
vbi addit hoc etiam moribus esse rece-
ptum. Et hæc quoque dicta sufficiant
de hoc secundo capite. Sequitur tertiū.

CAPVT TERTIVM.

QVI SINT CONTRACTVVM

& quasi contractuum modi siue
adiuncta, de quibus hac le-
ge agitur,

SVMMARIVM.

- 1 *Adiuncta siue qualitates contractuum
variè appellantur à iuris auctoribus.*
- 2 *Dolus est etiam bonus, & malitia bona.*
- 3 *Doli mali definitio, probatio, varia appel-
latio, eiusq; diuisionis à DD. tradita
improbatio.*

- 4 *Quid culpa sit, & quotuplex ex legum
fundamentis ostenditur, reiectis in-
terpratum erroneis opinionibus.*
- 5 *Quid lata culpa, & varia eius appella-
tiones.*
- 6 *Quid leuis culpa: & quod ea per culpa no-
men simpliciter in legibus positum ple-
runque significetur.*
- 7 *Quid culpa leuissima: Et quod ea signifi-
cetur per diligentiam itemq; custodiã
in libris nostri iuris scilicet per opposi-
tionem.*
- 8 *Quid casus fortuitus, & eius varia appel-
lationes, item qua ipsius species.*

I

Contractuum & quasi
contractuum modi si-
ue adiuncta, de quibus
hîc agitur, sunt dolus
malus culpa & casus for-
tuitus. Hæc contractuum adiuncta siue
qualitates in legibus nostris causæ item
que modi contractuum siue obligatio-
num dicuntur, vt in l. nec ex prætoris
§. h. t. cum similibus Appellantur etiã
formæ contractuum d. l. 7. §. quinimò,
ibi,

ibi, *Interdum format.* §. tit. de pact. Item leges contractuum h. l. n. & d. l. 7. §. qui-
nimò D. de pact. Dicam itaque de his
contractuum modis & primum de do-
lo malo.

2 Dolus est duplex, bonus & ma-
lus. Quoniam veteres etiam dolum bo-
num dicebant & pro solertia hoc no-
men accipiebant: maximè si aduersus
hostem latronemue quis machinetur
l. 1. §. non fuit autem. D. de dolo malo.
Huius doli exempla vide apud Ioan.
Borcholt. Tit. de pact. cap. 6. nu. 5. Qua-
ræ dolum malū dicimus, item vt Plau-
tus loquitur in Aulularia, malitiam ma-
lam, non quasi perpetuo epitheto, vt
cum pactum nudum dicimus (de quo
supra cap. 1.) sed per *διασολιν*, nimirum
quod est & dolus bon' & malitia bona.

3 Dolum autem malum Gallus A-
quilius (qui de dolo malo formulas pro-
tulit auctore M. Tullio in 3. offic. & 3. de
Natur. Deorum) definiuit, cum esset a-
liud actum, aliud simulatum, quandiu
ex Cicerone dicto loco intelligitur. Ser-
uius postea Sulpitius animaduertens,

huic definitioni vitium quoddam sub-
esse, quod nec ab Aquilio nec à Cicero-
ne depræhensum, facile rem defini-
tam subuertere poterat, ei quædam
verba adiiciens, ita definit. Dolus ma-
lus est machinatio quædam alterius de-
cipiendi causa adhibita. l. i. §. dolum. D.
de dolo malo. Hæc definitio vera & ab-
soluta est. Et ipsi ex Aquilio seruus ma-
lè addidit. *Cùm aliud agitur, aliud simula-
tur.* Quare hæc verba ibidem à Labeo-
ne reprehenduntur. Fallacia enim pro-
priè est, cùm aliud agitur, aliud simula-
tur. At non omnis fallacia dolus est. Fit
& sine fallacia dolus alijs artibus innu-
meris. Non igitur ex simulatione hu-
iusmodi aut dissimulatione sumitur
probatio doli mali, sed ex machinis ten-
diculis, suasionibus, affirmationibus,
laudationibus, indicatijs, eisdemq; per-
spicuis. l. dolum 6. (vbi malè quidam pro
indicijs: legunt *Indicijs*) C. de dolo l.
metum 9. C. de his quæ vi met. caus. l. si
voluntate 8. C. de rescind. vendit. Et hæc
est vera sententia. d. l. i. §. dolum malum.
D. de dol. mal. quam cùm non animad-
uerteret

uerterent quidam Interpretes, ignorā-
 res, quid ad reprehendendum mouis-
 set Labeonem, illa verba *Machinationē*
quandam alterius decipiendi causa suppo-
 sititia esse falsò censuerunt. Cuiac. ad
 d. l. i. D. de dolo malo & Ræuar. ad hanc
 leg. nost. Quibus autem casibus dolus
 committatur, ostendit Lucas de Pen-
 nain l. quemadmodum. nume. 8. vsque
 ad num. 230. C. de agricol. & censu. libr.
 ii. vbi 229. casus enumerat, & docet Io-
 sephus Mascardus de probatio. volu. j.
 conclusio. 531. vbi casus 119. enumerat.
 Porrò dolo malo bona fides opponitur
 l. si dolo. 5. C. de rescind. vendit. Et dici-
 tur quandoque dolus malus, fraus. l.
 quod Nerua. 32. D. de positi. l. impube-
 ribus. 7. §. j. D. de suspect. tuto. l. fraudis.
 79. D. hoc tit. §. j. Instit. de oblig. quæ ex
 delict. nasc. l. aliud. 131. D. de verb. signi.
 Vnde quandoque in libris nostri iuris
 dolus & fraus coniunguntur, vt in l. si
 fraude & dolo. 6. C. de long. temp. præ-
 scrip. & in l. 2. C. de in lit. iur. Quamuis
 ibidem ordinem horum verborum,
Sin verò neque dolus neque fraus heredi cō-

vincitur, ferendum non esse. Petr. Faber
hic existimet. Interdum tamen fraus si-
gnificat damnum, quod vel mala fides
aduersarij, vel ipse euentus rerum ad-
fert. Cuiac. in l. iuris gentium, 7. §. sed si
fraudandi. D. de pact. Connanus libr. 5.
cep. 5. num. 1. Ita accipitur titu. Institut.
Quib. ex caus. manumit. non licet. Item
tit. D. quæ in fraud. credit. & titu. C. de
reuocand. his quæ in fraud. credi. alien.
sunt. Appellatur etiam quoque dolus
malus, machinatio animi fraudulenta.
l. vlti. C. de litig. Item calliditas. l. consi-
lij. 47. hoc tit. l. igitur. 12. de lib. caus. Itē
malitia. l. 4. §. Marcellus. D. de doli ex-
cept. Deniq; DD. distinguunt inter do-
lum verum siue manifestum & dolum
præsumptum. Sed hæc distinctio etiam
authore Oldend. inutilis est. Primò e-
nim omnis machinatio alterius deci-
piendi causa, verus est dolus, & præter
eum dolus est nullus. d. l. j. §. dolum. D.
de dolo malo. Deinde omnis dolus suo
modo manifestus, scilicet propter indi-
cia perspicua & manifesta, quibus do-
lus probari debet, dici potest, cum & la-
ta cul-

sa culpa dicatur manifesta l. 2. Carb. tutel. Denique cū solus DEVS sit scrutator animorum & conscientiarum, & proinde dolus quidem per se exteriori sensu apprehendi non possit, sed per legitima indicia perinde ac mala arborum fructibus cognoscatur & probetur. d. l. dolū. C. de dolo malo. d. l. dolus. C. de rescinden. v. d. l. vlti. C. de in lit. iuran. omnis dolus est præsumptus. Cū igitur omnis dolus sit verus & manifestus dolus: omnis itē dolus sit præsumptus ex legum scilicet indiciis, non est alius dolus verus siue manifestus, alius præsumptus. Vide Ioan. Coras. lib. 4. Miscal. cap. j. num. 5. Illud autem hīc postremo norandum est, quod dolus tantū in faciendo consistit, vt definitio doli indicat; & testantur omnia delicta priuata & publica. Et denique hoc arguū exempla doli proposita sub titulo. D. de dolo malo.

4 Sequitur de culpa, de qua breuibus, non ex sententia interpretum, sed ex veris & solidis iuris fundamentis agam. CULPA (quæ non tantū in fa-

ciendo consistit, licet hoc existimet Accursius & alij, sed etiam in non faciendo. l. si seruum. 9. D. de verbor. oblig. §. præterea. Instit. de leg. Aquil. in l. socius socio. D. pro socio. §. præterea. Instit. quibus mod. re contrah. oblig. Cuiac. lib. 19. obseruat. 24. & in l. si seruū. 91. D. de verb. obligatio, nihil aliud est quàm negligentia. §. præterea & is. Instit. Quib. mod. re contrah. oblig. §. socius socio. Instit. de societate. l. magna. D. de verbo. signific. l. socius socio. 72. D. pro socio. Ex his locis intelligitur in libris nostri iuris culpam & negligentiam idē esse, licet secus videatur Hotomanno in §. itam is cui res. in verbo, *Exactam diligentiam*. Instit. Quib. modis re contrah. oblig. vbi negligentiam à culpa distinguit tanquam antecedēs à consequente, siue tãquam causam ab effecta. Sed vt ex locis iam adductis apparet. l. C. veteres & Impp. non agnoscunt discrimen inter hæc duo. Idque etiam ex eo intelligitur, quod, vt dolo opponitur bona fides. l. si dolo. 5. C. de rescind. vend. Sic culpæ opponitur diligentia

SIVE ADIVNCTIS CONTR. &c. 32
ligentia. d. l. socius socio. 72. D. pro so-
cio. l. quod Nerua. 32. D. depositi. cum
similibus. Ex qua lege intelligitur etiā
latam culpam esse negligētiam, quod
sanè obseruandum est. Dicitur etiam
negligētia in l. impuberibus. 791. D. de
suspect. tutor. & in l. magna. 226. D. de
verb. signifi. Culpa itaque (vt eius defi-
nitionem constituam) est prætermis-
sio diligentiae debitae. Vnde sequitur,
quot sunt gradus diligentiae, tot etiam
gradus esse negligentiae siue culpae. Est
autem diligentia minima: est diligētia
media siue mediocris: est item diligen-
tia exactissima. l. regula. 9. §. sed facti.
D. de iur. & facti ignor. l. in rebus. 18. in
princi. D. commodati. §. socius socio.
Instit. titu. de societate. Est igitur & ne-
gligentia summa. l. regula. 9. D. de iuris
& facti ignor. siue nimia negligentia. l.
cedere diem. in fin. D. de verbor. signi.
siue quod idem est lata culpa. l. lata cul-
pae. D. d. t. Est & negligentia siue culpa
leuis. l. homo liber. 54. §. sed damnum.
D. de acquir. rer. domi. l. cum res. 47. §.
culpa. D. de leg. j. Est item negligentia
f

siue culpa leuissima. l. in lege. 44. D. ad legem Aquil. Minima diligentia opponitur negligentia nimia, siue lata culpa. Media diligentia opponitur leui culpa. Exactissima diligentia opponitur culpae leuissimae. Et haec tres culpae gradus simul proponuntur in l. cum res. 47. §. culpa. D. de leg. j. vbi culpa dolo proxima, est lata culpa, & per diligentiam ex opposito significatur culpa leuissima. Est igitur lata culpa praetermissio minime diligentiae, id est, eius diligentiae, quae non requirit curiosum & industrium hominem, sed quam natura vltro cuius homini regulariter suppeditat, quae innata est cuius. Hanc minimam diligentiam qui debet, nec eam praestat, non adhibet in lata culpa constituitur, vel lata culpa est, non intelligere, quod omnes homines loci alicuius intelligunt d. l. cedere diem. 203. §. fin. d. l. latae culpae. 223. D. de verb. signi. d. l. regula. 9. §. sed facti. D. de iur. & fact. ignor. Puta, si quis nesciat eum decoctorem esse, quem eo nomine populus in amphitheatro & passim in foro tradu-

xit. Plura exēpla huius culpæ peti pos-
sunt ex l. 7. D. ad legem Cornel. de sica.
& l. si procuratorem. 8. §. proinde. D.
mādati. & l. si fideiussor. 29. in prin. D.
mandati. Hæc culpa dicitur etiam ma-
gna negligentia. l. magna negligentia.
D. de verbor. significa. l. j. §. is quoque
apud quem. D. de oblig. & actio. Dici-
tur etiam latior culpa. l. quod Nerua.
D. depositi. Nec latior culpa, licet ali-
ter sentiant Bartol. & eius affecclæ in d.
l. quod. Nerua. D. depositi. distingui-
tur à culpa lata. Sed hæc quidem sunt,
vt collatio textuum indicat. Dicitur e-
tiam quādoque grāuior culpa. l. homo
liber. 34. §. j. D. de acquiren. rer. domi.
Item lata negligentia. l. tutor qui reper-
toriū. 7. §. cōpetit. D. de admi. & peric.
tut. l. impuberibus. 7. §. i. D. de suspect.
tut. l. magistratus. 6. D. de admi. rer. ad-
ciuit. perti. Itē manifesta negligentia. l.
2. C. arbi. tutel. Itē summa negligētia,
d. l. regula 9. §. sed facti. D. de iur. & fa-
cti ign. Vocatur etiā dissoluta negligē-
tia. l. si fideiussor. 29. in princip. D. man-
dati. & remissior negligentia. l. penult.

C. de peric. tutor. Et denique dissoluta ignorantia. l. cum sex. 55. D. de ædilitio edict. Hæc culpa dicitur etiã dolo proxima. l. cum res. 47. §. culpa. D. de legat. j. l. si fortuito. 9. D. de incendio ruin. naufrag l. mulier. 22. §. sed enim. D. ad Trebell. l. quæsitum. 8. §. cum quoq;. D. de precario. Dicitur etiam prope dolum esse. d. l. si fideiussor. 29. in princip. D. mandati. Et prope fraudem accedere. d. l. impuberibus. §. si fraus non. D. de suspect. tutor. & dolum repræsentare. l. j. §. culpa. D. si quis testam. lib. esse iuss. fuer. & dolo cõparari. 191 D. si men for fals. mod. dixer. Imò quandoq; simpliciter dolus dicitur. d. l. magna. D. de verb. signif. d. l. quod Nerua. D. depositi. & l. is cui. 5. §. dolum. D. vt in posses. legator. Propriè tamen loquendo lata culpa dolus non est, fraus non est: sed propè dolum, propè fraudem accedit, vt iam dictum est. Et vbicunq; lex pœnam statuens, expressam doli mentionem facit, ea de lata culpa non intelligitur. l. in lege. D. ad legem Cor. de sicar. Bartol. in d. l. quod Nerua. D. depositi.

Quod

Quod tamen in asperioribus pœnis non etiam generaliter verum est, vř ostendit Duaren. in l. 5. in verb. nō etiam ob culpam. D. de in litem iurand. & Io. Coras. lib. 4. Miscel. cap. 2. Deniq; hæc culpa præsumptus dolus dici posse videtur per capit. 2. extra de deposito, in prin. Et docet Coras. lib. 4. Miscel. cap. j. Nec obstat, quod antea negavi, dolum rectē diuidi in manifestum dolum & dolum præsumptum. Nam hoc negavi de dolo, qui verē & propriē dolus est.

6 *Levis culpa* est prætermisio mediocris diligentiae debitæ: vt cū quis mediocrem diligentiam debet, id est, quam mediocris paterfamiliās suis rebus adhibet, nec eam præstat, sed minimam dumtaxat. l. mulier. 32. §. sed enim, ibi, *Non leui & rebus suis consueta negligentia.* D. ad Senatuscōsul. Trebel. vbi particula Et, infert explicationem levis culpæ, & exponit quid sit levis culpa. l. quod sæpē. 35. §. si res vēdita. D. de contrah. empt. Hæc culpa propriē est culpa. Neq; enim dolo, neq; periculo, siue casui fortuito proxima est: & ideo

frequenter sine adiectione simpliciter culpa dicitur, vt in l. in venditione. 8. §. pen. vbi glo. D. de reb. auctor. iudic. poss. & in l. si seruus. 108. §. cū quid tibi. D. de leg. 1. Et vbi simpliciter de culpa nostri loquuntur, de culpa leui dicere intelliguntur in dubio. h. e. vbi secundum subiectam materiam nō sit aliud dicendum, vt tradit Barto. in l. in venditione. §. si quis fructus. nu. 6. D. de reb. auctor. iudic. poss. & Bald. in l. quæ fortuitis. vers. sed dubitatur. C. de pignor. act. Alciat. in l. magna negligencia. 226. D. de verbo. signi. Vdal. Zas. in intellectu. iuris singular. cap. culpam nō diuidi per species. Duaren. ad l. 5. ad ver. non etiam culpam. D. de in litem iurā. & notant communiter interpp. in explicatione huius legis nostræ. Item Cuiacius lib. 19. obseruat. cap. 24. Hinc fit, vt sine culpa fieri dicatur, quod fit sine leui culpa, licet nō fiat sine culpa leuissima. l. 3. §. at hoc edicto vbi gl. D. Naut. caup. stab. Huic culpæ annumeratur, & imperitia. l. imperitia. 132. D. h. t. Item nimia præceptoris sæuitia culpæ assignatur

natur. l. 6. D. ad l. Aquil.

7 Porro leuissima culpa est prætermisio summæ diligentia debita: ut cum eam diligentiam, quam diligētissimus quisq; & optimus paterfam. suis rebus adhibere solet, quis debet, nec tamen eam præstat. l. in rebus. 18. in prin. D. commodat. l. 1. §. & ille quidē. versi. is verò qui vtendum D. de oblig. & act. Quocirca, qui exactissimā diligētiā, quæ ut dixi, leuissimæ culpæ opponitur, custodiendę rei alienæ præstare cōpellitur, ei non sufficit eam diligētiā adhibere, quā propriis rebus adhibet, si alius diligentius custodire potuerit. d. l. 1. §. is verò qui vtendum. D. de obligat. & act. & §. item is cui. Instit. quib. mod. re contrah. obligat. Et ideo qui hanc exactissimam diligentiam debet, tenetur de leuissima culpa. Exactissima diligentia quandoque simpliciter diligentia appellatur. Cuiac. lib. 19. obser. cap. 24. ut in l. si ut certo. §. nunc videntum. versi. commodatum. ibi, *Culpam præstandam & diligentiam*. D. commod. per culpam intelligit ibi I. C. leuem cul

pam: per diligentiam exactissimam diligentiam, atque consequenter leuissimam culpam. Nam commodatarius præstat etiam exactissimam diligentiam, d. l. in rebus in prin. D. d. t. Et nisi per diligentiam ibi significaretur exactiss. diligentia, superuacua sanè ibi esset vox, *Diligentiam*. Sic quoq; diligentia nomen simpliciter positum significat exactiss. diligentiam, in l. qui iniuriæ. §. qui alienis, versic. eadem sunt in eo. D. de furt. Item in hac lege nostra, ibi, *In his quidem & diligentia*, ubi diligentia nomen nisi significaret exactiss. diligentiam, planè ea verba ociosa essent, siquidem in præcedentibus culpæ mentio facta sit, per quam intelligitur levis culpa, per diligentiam autem, vt dixi, exactissima diligentia, atq; ita leuissima culpa. Deniq; per diligentiam intelligitur exactissima diligentia, atq; ita leuissima culpa, in l. cum res legat. 47. §. pen. D. de legat. 1. Idq; notandum est. Porro vt diligentia nomen, sic & verbum custodia simpliciter in libris nostri iuris positum significat exactissimam custodiam,

SIVE ADIVNCTIS CONTR. &c. 29
diam, cui contraria est leuissima culpa.
Cuiac. d. lib. 19. obser. cap. 24. vt in d. l.
si vt certo. 5. §. sed an etiam. D. commo
dati. l. si cum venderet. 13. in fine. D. de
pignor. actio. l. sicut. C. de pignoribus.
Bar. ind. l. quod Nerua. D. depositi. Cul
pam in quinque deducit species: in cul
pam latissimam latiore, latam, leuē
& leuissimam. Vdalricus verò Zasius
in intellectu iuris singular. cap. 2. rei
ciens Accursium, duos facit culpæ gra
dus, culpam scilicet latam & leuē. Ve
rū vtrumque improbat Ioan. Coras.
lib. 4. Miscel. cap. j. Et rectē quidem, vt
ex iis, quæ superius dicta sunt, & ibidē
ab eo traduntur, satis apparet. Sequi
tur de casu fortuito.

8 *Casus fortuitus est*, quem nullum
cōsiliū humanum præuidere potest.
l. 2. §. si eo tempore. D. de administ. rer.
ad ciuit. pertin. Vnde dicitur improui
sus casus in l. à procuratore. 13. C. man
dati. Item fatalis casus in l. 5. C. de appel
lationibus. Vel casus fortuitus est. cui
humana infirmitas resistere nequit. l. j.
§. & ille quidē. 4. D. de obligat. & actio.

90 CAPVT III. DE MODIS
l. in iudicio. 28. C. de locat. & conduct.
l. in rebus. D. commodat. Quandoque
simpliciter casus dicitur, vt in l. n. in fin.
cum similibus. aliquando tamē sed ra-
rò, casus non significat fortuitū casum,
sed culpam, vt in l. qui ædes. 9. D. de in-
cen. ruina naufrag. Porrò casus fortui-
tus dicitur etiam damnum, quod im-
prudētibus accidit: item damnum fa-
tale in l. cum duobus. 52. §. dāna. D. pro
socio. Appellatur etiam vis maior in l.
si merces. §. vis maior. D. locati. Item
vis diuina, in l. fluminū. 24. §. sed vt ne.
D. de damno infect. Vocatur etiam for-
tuna in l. j. §. si magistratus. 11. D. de ma-
gistra. conuenien. Item periculum in
§. cum autem emptio & venditio. In-
stit. titu. de emption. & venditio. & to-
to titu. D. & C. de pericu. & commod.
rei venditæ. Interdum tamen periculū
significat quodlibet damnum. Sic pe-
riculo nostro res esse dicitur, in qua le-
uissimam culpam, non etiam fortui-
tos casus præstare nos oportet. l. quar-
ta. in principio. D. naut. caupo. stabul.
Item dicimus periculum custodiæ o-
bire

bire. l. vnica. §. quod si. D. Furti aduers.
 naut. caup. stabular. l. j. & toto titul. D.
 & C. de administratio. & pericul. tuto.
 Item periculum custodiæ præstare. l.
 qui mercedem. D. locati. Item pericu-
 lo culpæ subiici. l. tutores qui. 39. §. tu-
 tores. D. de administratio. tutor. Item
 periculo contumaciæ vel negligentia
 adstringi. l. impuberi. 40. D. dict. titul.
 Atque ita periculum Caius accepisse
 videtur, cum ait: Res alienas quasdam
 periculo nostro esse, veluti commoda-
 tas & locatas, quasdam periculo nostro
 non esse, velut depositas. l. illud certū
 est. 13. §. j. D. de liber. caus. Enumeran-
 tur autem ab Vlpian. in fin. huius legis
 species quædam casus fortuiti, veluti
 mors animalium, fuga seruorum, qui
 custodiri non solent, rapina, tumultus.
 incēdium, aquarum magnitudo & im-
 petus prædonū. Vbi non Florētina, sed
 vulgaris lectio retinenda est, hæc scili-
 cet, *Mortēsque quæ sine culpa*, vt intelli-
 gitur ex Caio Iuriconsulto in l. in re-
 bus. 18. D. commoda. Nam ex Floren-
 tina lectione sequitur, animalium casus

& mortes non præstari, licet culpa accidant. Ab iis etenim, quæ sine culpa accidunt, separant animalium casus & mortes. Deinde ibidem obseruandum est, quod ait Vlp. fugæ seruorum, qui custodi non solent. Nam serui, qui custodiri debent & serui vincti fuga annumerantur culpe, non casui fortuiti. s. §. sed an etiam D. commod. Præterea eod. hoc loco pro *Rapina* legendum videtur *Ruina*. Primum quia sequitur continuo nomen tumultus & nomen Incendij, cum quibus verbum ruina coniungi solet, vt tit. D. Incend. ruin. naufrag. Deinde, quia non videtur Vlpianus ruinam hinc omissurus fuisse siquidem hic casus maxime sit fortuitus. Denique, quia rapina intelligi potest sub impetu prædonum. Per tumultum autem in hac disputatione intelligere debemus bellum subito & repente concitatum. Et ita cum accipit Cicero in i. Anton. orat. Alias tumultus est, vt alibi scribit Cic. perturbatio tanta, vt maior timor oriatur. Et hæc tenus quid sit dolus, quid culpa, quid item casus fortuitus.

CA-

CAPVT QVARTVM.

QVI MODI SIVE CON-
ditiones in quemquam contractum,
& quasi contractum natu-
raliter cadant.

SVMMARIVM

- 1 *Modi siue conditiones contractuum, vel sunt de eorum natura, vel extra ipso-
rum naturam.*
- 2 *Generalis quadam regula, docens, quos
modos siue conditiones quique contra-
ctus sua natura recipiant.*
- 3 *Depositum accurata definitio, eiusque diligens
explicatio: item conditio ipsius natu-
ralis, & singularia circa illud recepta.*
- 4 *Quid precarium: an sit contractus, vel
quasi contractus: Quae eius conditio,
siue modus naturalis. Et quid precaria.*
- 5 *Mandati perfecta definitio, eiusque stu-
diosa explicatio, difficultates quas-
dam expediens, & in hac de mandato
materiae res notatu dignas continens.*

- Item mandati conditio naturalis, & quorundam textuum contrariorum conciliatio.*
- 6 *Commodati definitio, eiusq; fidelis illustratio. Item commodati & precarij differentia quadam nouissimè à Domino Cuiacio obseruata. Et deniq; naturalis modus commodati.*
- 7 *Emptionis & venditionis definitio, eiusq; explicatio totam istius contractus materiam plurimum illustrans. Item naturalis conditio huius contractus, ubi difficilis iuris nodus resoluitur.*
- 8 *Pignoris definitio & eius illustratio, nec non istius contractus modus naturalis.*
- 9 *Locationis & conductionis definitio, eiusq; accurata explicatio, ubi de Emphyteusi, an ea scripturam requirat, & utrum ciuilis, an iurisgentium sit contractus. Item an locationis & conductionis merces tantum in numerata consistat pecunia. Quis sit in eo contractu locator, quis conductor, noua sententia declaratur. Qua huius contractus naturalis conditio, ubi con-*
tra-

trariorum textuum explicatio.

- 10 *Quid dotis datio: Qua eius naturalis cōditio: Virum mariti, an verò uxoris sit rei dotalis dominium noua explicatio.*
- 11 *Quid tutela administratio, quæque eius naturalis conditio, ubi contrarij textus notabilis explicatio.*
- 12 *Negotiorum gestionis definitio, eiusque explicatio totî isti materie multum lucis adferens: ubi contrariorum textuum conciliatio. Item naturalis modus siue conditio negotiorum gestorum.*
- 13 *Societatis definitio, & eius explicatio. Item societatis naturalis modus & difficultatis cuiusdam remotio.*
- 14 *Quid rerum communio, & quoduplex: Item erroris cuiusdam interpretum recens indicium, necnon difficultatis cuiusdam explicatio, & naturale huius quasi contractus adiunctum.*

Odi contractuum, de quibus superiori cap. differui, vel sunt de natura contractuum, vel extra quorundam contractuum naturam. l. 7. §. quinimo, ibi. *Extra naturam contractus*. D. de pact. Quidam enim contractuum naturaliter recipiunt tantum dolum malum, & latam culpam: quidam præter dolum & latam etiam culpam leuem: quidam etiam culpam leuissimam. Nulli autem casum fortuitum, vt hac lege dicitur, & ex sequentibus apparebit.

2 Imprimis autem hîc obseruanda est bonæ fidei contractuum hæc distinctio. Alij contractus solius dantis gratia fiunt, qui ad dantis duntaxat vtilitatem spectant, vt Depositum: Alij dantis & accipientis gratia celebrantur, vt Emptio, Vēditio, Locatio, Cōductio, Pignus, Dotis datio, &c. Alij verò accipientis tantum gratia fiunt, vt commodatum. Primi generis contractus recipiunt solum dolum & latam culpam. Secundi generis capaces sunt doli latæ & le-

& levis culpæ. Postremi generis contractus recipiunt dolum latam leuem & leuissimam culpam. Nulli autem horum sui natura casum fortuitum admittunt, hac leg. nost. in fin. & leg. si vt certo. §. nunc videndum D. commodati. Hæc tamen intelligenda sunt de ea parte contrahentium, quæ alterius partis rem penes se habet. Nam pars, quæ tradidit rem suam alteri parti in primi generis contractu, tenetur non solum de dolo & lata culpa, sed etiam de leui: In secundo autem & tertio contractus genere præstat tantum dolum & latam culpam l. si seruus. 61. §. 1. & seqq. D. de furt. Cuiac. Tract. ad Africa. 8. mihi fol. 435. & seqq. Sed de singulis contractibus & quasi contractibus hac lege propositis ordineagemus.

3 Primum se offert Depositum. *Depositum* est contractus re initus custodienda alicui tradita. Genus huius definitionis est. *Contractus re initus*. Non rectè generis loco sola vox contractus ponitur. Nam proximum genus in definitionibus usurpandum est. Sunt au-

98 CAPVT IV. QVI MODI IN
tem quatuor genera cōtractuum. Alij
re perficiūtur, alij verbis, alij literis, alij
solo consensu. §. si. Instit. de oblig. l. j. §.
j. D. de oblig. & act. Depositum autem
ex eo est genere contractuum, qui re
perficiuntur. §. præterea & is, ibi, *re obli-*
gatur, (vbi pro *quia* legendum est *qua*,
vel *qui*, propter mutuum) Instit. Tit.
Quib. mod. re contrah. oblig. & l. j. §. is
quoq; . s. ibi, *re nobis tenetur*. D. de obli.
& act. Quare depositi proximū genus
est, *contractus reinitus*. Sequitur in defi-
nitione, *custodienda alicui tradita*, quæ
forma est depositi, per quam distingui-
tur ab aliis contractibus, qui similiter
re constituuntur. Depositum est, quod
custodiendum alicui traditur. l. j. in princ.
D. depositi. §. præterea & is. Instit. titu.
Quib. mod. re contrah. obligat. In reli-
quis contractibus, qui re perficiuntur,
non datur res custodienda, sed vt vel ac-
cipiētis fiat, vt in mutuo & in indebito;
vel vt ea accipiēs vtatur, vt in commo-
dato; vel vt eam in securitatem crediti
habeat, vt in pignore. Non obstat. §.
quæ de fullone. versi. vlt. Instit. Titu. de
oblig.

obligat. quæ ex delict. nasc. vbi dicitur,
 quod is, apud quem res deposita est, cu-
 stodiam non præstet. Nō obstat inquā,
 ibi enim custodia significat, diligentia
 mediocrem, siue mediā, item exactisq;
 diligentiam, quam depositæ rei adhibe-
 re non tenetur depositarius. Et hæc est
 plena, perfecta & absoluta depositi de-
 finitio, qua etiam distinguitur deposi-
 tum, à locatione & conductione, licet
 in ea non fiat mentio vocis, *Gratis*, quā
 exigere videtur. l. j. §. Si vestimenta, &
 §. seq. D. depositi. Nam genus huius de-
 finitionis satis distinguit depositum à
 locatione & conductione, quæ est con-
 tractus solo consensu initus, non etiam
 initus re, vt depositum. Notandum ta-
 men est d. l. j. §. si vestimenta, & §. seq.
 D. depos. Quod licet depositum mer-
 cedem non recipiat, honorem tamen
 & remunerationem recipit, quod pre-
 tium depositionis dicitur, in l. 2. §. si in
 re deposita. D. vi bon. rapt. sed potius
 ἀντίδοτον est, quam pretium, Cuiac. lib.
 j. feud. tit. j. mihi, fol. 42. Et in Paratit.
 in Cod. tit. deposi. Conditio autem de-

100 CAPVT IV. QVI MODI IN
positi naturalis est, quod recipit dolo,
hac leg. nost. d. l. si vt certo. §. §. nunc vi-
dendum. D. Commod. d. §. præterea.
Instit. Quibus mod. re. contrahi. oblig.
Itemq; latam culpā. l. j. C. depositi, quæ
latior dicitur culpa in. d. l. quod Nerua.
D. Depositum, quā l. C. hic sub dolo com-
prehendit, Siquidem, vt supra dixi, la-
ta culpa dolo proxima sit, & quandoq;
dolos dicatur. Ob dolum quoque &
latam culpam secūdi depositarij, apud
quem depositarius prior commenda-
tam sibi rem postea deposuit, tenetur,
vt vel præstet, quanti interest deposito-
ris, vel cedat actione sua aduersus secū-
dum depositarium. l. si. is. 16. D. depositi.
Depositarius itaque naturā depositi eo-
soto tenetur, si quid dolo vel lata culpa
commiserit. Nulla enim utilitas eius in
deposito versatur. l. §. 2. D. commo-
dati. Is tamen, qui se obtulit deposito,
tenetur etiam de leui & leuissima cul-
pa. l. j. §. sæpè. D. depositi, vt & de leui te-
netur culpa, qui aliquid pro custodia
accepit. c. 2. extra de deposito. Deponēs
tamen præstat depositario, non solum
dolum

dolum & latam culpam, sed etiā leuē
culpam. l. si seruus cōmunis. 61. §. quod
verò ad mādati. D. de furt. Cuiac. trac.
ad Africa. 8. mihi, fol. 437. & seq. Addo
& illud hoc loco, quod circa depositū,
singularia quædam recepta sunt. Nam
repositenti depositum non potest obij-
ci compensatio. §. in bonæ fidei. Instir.
de actio. l. pen. & vlt. C. deposit. quod e-
tiam referunt quidam. l. vlt. C. cōmod.
vbi pro *Commendati*, perperam legi. tra-
dunt *Commodati*. Commendatum est
depositum. l. Lucius. D. depositi. Cuiac.
lib. 11. obseruat. cap. 11. & ad Iul. Paul.
lib. 2. tit. 12. Sed retineri potest vsitata
lectio. Nam compensatio eius tantum
crediti fieri potest, quod in quantitate
consistit, & functionem in suo genere
recipit. l. si conuenerit. 18. in prin. D. de
pignorat. act. l. 5. D. de impent. in res do-
tal. fact. l. si non sortem. 26. §. si cētum.
D. de condic. indeb. Iul. Paul. lib. 2. sen.
tit. 5. & ibi Cuiac. Sed non potest com-
modari id, quod in quantitate consi-
stet, atq; ita vsu consumitur, nisi forte
ad pompam vel ostentationem quis ag-

cipiat. l. 3. §. ult. D. commodati: Et proinde actioni commodati directæ regulariter non obiicitur compensatio. Ex illo autem Pauli loco d. lib. 2. tit. 12. intelligitur, Iustinianum. d. l. pen. C. depositi, non tam nouum ius dixisse, quā confirmasse, illustrasse & amplificasse antiquum, vt etiam ibidem Cuiac. sentit, & tradit Balduinus in suo Iustiniano fol. 150. Neq; etiam obiici potest reposcenti depositū exceptio non numeratæ, vel non datæ rei pecuniæ uic, si depositi ex scripto agatur. l. pen. C. de non nume pec. Neq; denunciatio ab altero facta depositario. Nouel. 88. Qua tamen Nouella non tota vis denunciationis illius tollitur, licet hoc velint interpretes Balduin. in Iustiniano suo fol. 152. Cuiac. in d. Nouel. 88. Actione quoque depositi condemnatus fit infamis. l. j. D. depositi. Et quandoque ea in duplum est actio. l. j. D. depositi. Et tantum hoc loco de deposito. depositum sequitur in hac lege precarium.

4 Est autem precarium, quod precibus petenti conceditur tam diu, quā diu

diu is, qui concessit, patitur. l. j. in prin.
D. de precario. Et licet precarium hîc
inter contractus numeretur, tamen re-
uera contractus non est. l. interdictum.
14. D. de precario. Non obstat. l. 2. & l.
duo. 19. §. fi. D. d. t. Paul. libr. 5. Sent. tit.
6. vbi de precario præter interdictum e-
tiã præscriptis verbis actio dari dicitur
quæ actio nascitur ex contract. & quidẽ
innominatis cōtractibus. l. 2. & to. ti. D.
de præscrip. verb. Nō obstat, inquam.
Nam constitutiones de precario dant
præscriptis verbis actionem ex bono
& æquo potius, quàm ex negotio con-
tracto. d. l. 2. D. de precar. nō quod pre-
carium sit contractus, sed quod ad ali-
quid simile sit contractui, scilicet com-
modato. l. j. §. fin. D. de precar. Iacobus
Cuiac. in Paratit. in C tit. de precario.
& lib. 4. obseruat. cap. 7. & ad Iul. Paul.
lib. 5. sent. tit. 6. Aliàs vi & natura ipsius
precarij, nulla est ciuilis actio. l. inter di-
ctum. 14. D. de precar. l. cum qui. 14. §.
is qui precario. D. de fur. Nec etiam est
quasi contractus. Nam si esset quasi cō-
tractus, negotium in se cōtineret, & ci-

uilem actionem pareret, vt cæteri quæ-
si contractus ex eo heredes tenerentur.
Sed non continet in se negotium, nec
vllam ciuilem actionem parit. d. l. in-
terdictū. 14. D. de precar. & d. l. cum q.
14. §. is qui precario. D. de furt. neq; ex
eo heredes tenentur, nisi quatenus ad
eos peruenerit. l. quæsitum. 8. §. vlt. D.
de precario. Nec est igitur quasi cōtra-
ctus. Quia tamen simile est contractui,
scilicet commodato, vt antea dixi, pro-
pterea hic numeratur inter contractus.
Conditio autem precarij naturalis est,
quod recipit dolum & latam culpam.
h. l. n. l. quæsitū. 8. §. cum quoq; D. de
precario. Qui itaque rem precario ha-
bet, eo solo naturâ precarij tenetur, si
quid dolo vel lata culpa in precario cō-
miserit, licet dumtaxat accipientis gra-
tia res precario detur. Et ratio est, quia
totum hoc ex sola liberalitate descendit
eius, qui precario concessit, ita vt sa-
tis sit dolum & latam culpam tantum
hic prestari. Et hanc rationem assignat
Vlpia. in d. l. quæsitum. 8. §. cum quo-
que. D. de precar. Deinde etiam huius
iuris

juris hæc ratio reddi potest, quod precarium omni tempore liberè reuocatur. d. l. j. D. d. t. licet specialiter conuenit, ne ante certum tempus repetere tur. l. cum precario. 12. D. d. t. ita ut mirum videri non debeat, hinc dumtaxat dolum & latam præstari culpam, secus atque in commodato, quod antequam finiatur limitatus usus, non vocatur. l. in commodato. §. sicut. D. commodati. Post redditum tamē interdictum de precario, culpam quoque præstat leuē, qui precario possidet. d. l. eum qui. 14. §. is qui precario. D. de furt. Porro est negocij quoddam genus, quod huic & nomine & nominis ratione simile est, diciturque precaria, c. vnic. tit. qui success. teneāt. lib. 1. feud. Iustinianus ^{τὸ} ^{χρησέωσθαι} ^{δοσιν} appellare videtur Noue. 7. & 120. Est autem precaria cōtractus, quo rei immobilis ususfructus clerico ceditur ad tempus, vel dum vixerit, ea lege, ut ecclesiæ ministerium exhibeat. vel est cōtractus, quo rei immobilis ususfructus ei ceditur, qui ecclesiæ rem sam donauit, aut liberis, vel in ea re so-

106 CAPVT IV. QVI MODI IN
la, vel in aliis rebus ecclesiæ, vel tam in
ea. q̄ in aliis rebus ecclesiæ, ad certū tē-
pus, vel in tēpus vitæ donatoris tātūm,
vel etiam filiorum eius, Cuiac. ad d. c.
vnic. tit. qui succes. teneant, quē sequi-
tur Ioan. Borcholt. in cōmen. in consue-
tud. feud. c. 3. nu. 46. Differt itaq; preca-
riū à precaria, quod hæc contractus est,
illud verò non. Item, quod in hac ple-
runque interuenit merces, non etiam
in illo. Quod illud voluntate eius, qui
concessit, reuocatur, non etiam hæc. Et
denique quod illud nō reuocatur. hæc
verò singulis lustris reuocari solebat.
Idem Cuiac. lib. 4. obseruat. ca. 9. & ad
d. c. vnic. tit. qui succes. ten. lib. 1. feudo.
& hætenus de deposito & precario,
quæ duo recipiunt tantum dolum &
latam culpam. Sequuntur nūc contra-
ctus. quorum quidam præter dolum &
latam culpam, sua naturâ recipiunt et-
tiam culpam leuem, quidam etiam cul-
pā leuissimā. De quibus ordine dispi-
ciemus. Ex his se primū offert mādātū.

s *Mandatum est* contractus solo
cōsensu initus de negotiis mandatoris
honeste.

honestis gratuito procuratoris animo
à mandatario expediēdis. Dico *Contrat-*
us solo consensu initus. Neque enim rei
traditio neque literæ, sed solus cōsen-
sus ad hunc contractum perficiendum
requiritur. Tit. Instit. de obliga. ex con-
sensu. Dico *De negotijs mandatoris*. Quā-
vis enim aliquando non solum sua gra-
tia tibi mandet aliquis, sed etiam tua &
aliena, vel aliena tantum, vel tua & a-
liena tantum gratia. Insti. Tit. de man-
dato. in princ. & l. 2. D. eod. Mandato-
ris tamen semper intersit negociū ex-
pediri, necessum est. aliàs verum man-
datum non est, nec competit mandati
actio. l. si remunerandi. 6. §. planè. & l.
si procuratorem. 8. §. mandati. D. d. tit.
Nisi mandatarius non esset factururus, si
mandatum non acceperit. Hoc enim
casu mandatum quoque est & manda-
ti actio cōpetit, licet non intersit man-
datoris. d. l. 6. §. planè. D. d. t. Nā & hoc
casu negocium mādatoris intelligitur,
imò est, quippe qui mandārit, licet sua
non intersit negocium expediri. Porro
mandatorem hīc intelligere debemus

108 CAPVT IV. QVI MODI IN
non solum, qui mandatum dat de ne-
gociis administrandis: sed etiam cum,
qui iam ante ab aliquo administrata ne-
gocia ratificat. Rati habitio enim man-
dato cōparatur. l. semper qui non pro-
hibet. infra. h. t. c. rati habitio nē. de re-
gul. iur. in 6. Hoc tamen perpetuū non
est, vt indicat l. si pupilli. 6. §. item qua-
ritur. & §. sequ. D. de nego. gest. & l. ex
mandato. 20. §. 1. D. mādati. Sed hīc di-
stinguendum est in hunc modum. Aut
te absente & ignorante gero & tuū ne-
gocium & tui contēplatione. Aut gero
negocium alienum, sed tui contempla-
tione. Aut gero tuum negotium, sed
non tui contemplatione. Primo casu
rati habitio mandato comparatur. l. cū
mandatu. 21. §. sed si non vtique. D. mā-
dati. Secundo casu rati habitio manda-
to nō comparatur, sed negotiorum ge-
stionem facit, & negotiorum gestorū
actionem producit. l. si pupilli. 6. §. itē
queritur. & §. seq. D. de nego. gest. Tercio
casu similiter rati habitio manda-
to non comparatur: sed negotiorum
gestionem facit, & actionem negotio-
rum

rum gestorum parit. l. ult. D. d. tit. Iaco.
 Cuiac. ad African. tract. 8. in prin. Præ-
 terea, negocia mandata vel certa sunt,
 vel incerta: si omnino incerta fuerint,
 vel plurium causarum, tunc licet aliis
 præstationibus exoluta sit causa man-
 dati, quam quæ ipsi mandato incurrat:
 tamen si hoc mādatori expedierit, mā-
 dati vtrunque erit actio. Si verò nego-
 tium fuerit certum, non debet manda-
 tarius à mandati forma recedere. l. si
 quis pro eo. 46. D. mandati. Aliàs mera
 iuris ratione, quam Sabiniani sequuti
 sunt, mandati actio à nulla est parte. l.
 3. D. d. t. Iuris tamē benignitate, bene-
 uolentia & humanitate, qua nisi, quā-
 que secuti sunt Proculiani, est mandati
 actio vtrunque, sed tantum vsq; ad mā-
 dati causam, non vltra. §. is qui exequi-
 tur. Instit. de mandato. l. 4. D. d. tit. Cu-
 iac. lib. 12. obser. cap. 34. vbi hāc diuersæ
 scholæ authorū pugnam explicat. Di-
 co *Honestis*. Rei enim turpis nullū man-
 datum est. §. illud quoque. Instit. de
 mandato. d. l. si remunerandi. 6. §. rei
 turpis. D. mandati, vt si pro adolescēte

no CAPVT IV. QVI MODI IN
luxurioso apud meretricem mandatū
eius fideiubeas. l. si verò. 12. §. si adole-
scens. D. d. t. Vel alterius interficiendi
negocium suscipias. l. si mandato. 22. §.
qui cēdem. D. t. Dico *Gratuito expedien-*
dis. Nam interueniente pecunia res ad
locationem & conductionem potius
spectat. §. fin. Instit. tit. de mandato. l. j.
in fin. D. mandati. Ita tamē gratuitum
esse debet mandatū: vt non obsit, re-
munerandi gratia honorarium vel sala-
rium dari, aut promitti. dict. l. si remu-
nerandi. 6. in princ. l. qui mutuam. 56.
§. salarium. D. mādati. l. j. l. salarium. 17.
C. eodem, quod peti potest, si certū est:
si incertū est, peti non potest. dicta l.
qui mutuam. 56. §. salarium. D. manda-
ti. dicta l. salarium. 17. C. eo, petitur au-
tem non mandati iudicio, sed extraor-
dinaria persecutione exigitur, dict. l. j.
D. mandati. l. salarium. 7. D. eodē. Nec
obstat d. l. si remunerandi. 6. in princip.
C. mandati. Vbi Vlpianus, Si, inquit,
remunerandi gratia honor interuenit,
erit mandati actio. Hæc enim verba
non sunt ita exaudienda, quasi propter
salarium

salarium detur mandati actio, sed quod mandati actio competat, licet quid remunerandi gratia datum sit vt rectè ibi dem Accursius monet. Adiicio præterea *Procuratoris animo*, propter l. i. demque. 10. §. si quis ea quæ procurator. D. mandati. & l. 2. D. de proxonet. vbi dicitur, quod non tenetur mandati actione, qui nō procuratoris animo interuenit, sed dū taxat affectionē amicalem promisit, in monendis & cōsilio regēdis procuratoribus, & actoribus. Non itaq; cum suo aduocato quis contrahit mandatum, sed cum procuratore. Nam aduocati sunt iurisperiti, qui saltem ius suggerunt, & adsunt alienis causis agendis, & solam personam suscipiunt: Procuratores verò, qui negotium & litē alieno nomine persequendam mediante mandato domini suscipiunt. Et inde aduocato suo quis susceptus vel cliens est. Procuratori verò mādator vel dominus. Iaco. Cuiac. in Paratit. in Cod. tit. de procurat. Olim erat differētia inter aduocatos & patronos: Hi agebant causas: illi aduocabantur in

122 CAPVT IV. QVI MODI IN
consilium. Cic. pro Cluent. Quis enim
vnquam non modò in patroni, sed in
laudatoris aut aduocati loco viderat.
Et Ascon. Pedia. Qui defendit alterum
in iudicio, aut patronus dicitur, si ora-
tor est: aut aduocatus, si aut ius fugge-
rit, aut præsentiā suā commodat a-
mico. Sed hodie his nominibus abuti-
mur, & aduocamus patronum, vt agat
litem nostrā, inuocamus iudicē, vo-
cāmus in ius aduersarium, euocamus
testem, ita scilicet hæc in iure verba di-
stinguenda sunt. Ia. Cuiac. in Paratit. in
Cod. tit. de aduocat. diuersor. iudicior.
Deniq; addo, *A mandatario expediendis.*
Nam qui suscipit mandatum expedien-
dum, dicimus mandatarium, vt eum.
qui mandat quid fieri, mandatorem ap-
pellamus. Conditio autem naturalis
mandati est, quod non solum recipit
dolum & latam culpam, sed etiam cul-
pam leuem & leuissimā. l. à procura-
tore. 13. & ibi Accurs. Cyn. Bald. Angel.
de Peru. & alij. C. mandati. Ibi Impp. à
procuratore aiunt, dolum & omnem
culpam, nō etiam improuifum casum
præ-

præstandum esse iuris auctoritate manifestè declaratur. Notādum est, quod Impp. dicunt, omnem culpam. Nam. his verbis comprehendunt etiam culpam leuissimam. Omne enim qui dicit, nihil excludit, vt vulgò dici solet, Accurs. Bal. Ange. de Peru in d. l. à procuratore, & facit. l. 3. D. de offic. præsid. & c. si Romanorum. 19 dist. & c. solito. de maior. & obediens. Deinde notandum est, quod Impp. solum improuissum casum à mandatario remouent, quo sanè significant, & leuissimam culpam à mādatorio præstandā esse. Casp. Cabal. tamen in tractatu de eo quod interest, nu. 183. & seqq. intelligit d. l. à procuratore. 13 C. mandati, de procuratore ad litem, à quo maiorem diligētiam requiri tradit, cū tamen generaliter de procuratore loquatur; imò potius de peuratore extrajudiciali, siquidem excipiat improuissum casum, qui non ita in operam procuratoris iudicialis, vt in res corporales procuratori extrajudiciali commissas cadere solet, prætere reale uissimam quoq; culpam man-

4 CAPVT IV. QVI MODI IN
datum recipere, docet Constantinus
Imp. in l. in re mandata. 21. ibi, *Nec quicquam*, &c. C. d. t. Quæ lex diligenter pō-
deranda est, quippe, quæ omninò hanc
sententiam tuetur. Deniq; suffragatur
etiam huic conclusioni. h. l. n. ibi, *In his
quidam & diligentiam*. Nam hoc loco
Quidam est pluralis numeri, vt etiam
in prin. huius legis. Quare ea voce plu-
res, contractus significantur, qui diligē-
tiam. h. e. diligētiam exactissimam. (ita
enim diligentiae nomen hīc accipi su-
prā probaui) recipiunt. Sed præter cō-
modatum & mādatum nullus horum
contractuum probabitur iuris textu,
recipere etiam leuissimam culpā, quæ
exactissimæ diligētiae opponitur. Quo-
circa, vt commodatū, sic & mandatum
hac lege dicitur leuissimā recipere cul-
pam. Tenet etiam eandem sententiam
Pet. Fab. hīc. Et Constant. Harmenop.
lib. 6. Epist. tit. 2. cum inquit, dolum &
culpam recipiunt mandatum, commo-
datum, & tutela: quibus tribus & accu-
ratissima diligentia præstanda est. Ac-
curatissima autem diligētia, vt & supra
dixi,

dixi, opponitur leuissima culpa. Quare & leuissimam culpam mādaturū recipere sentit etiam Harmenopolus. Cō probant quoque hanc conclusionem Ioan. Bulgar. Accurs. Cyn. Bald. Angel. de Perus. in d. l. à Procuratore. 13. C. mādati. Item glo. in §. penul. in verbo. *Iusta causa*. Instit. de mandat. Nō tuetur quorundam contrariam opinionem. l. 4. C. mandati, vbi dicitur procuratorem mandati agere, si nihil culpa ipsius factum sit. Licet enim per culpam, vt supra dixi, culpa leuis intelligatur, tamen id in dubio verum esse dixi, & nisi secundum subiectam materiam aliud sit dicendum, vt not. Bar. in l. in venditione. §. si quis fructus. nume. 6. D. de reb. author. iudic. possi. & Bal. in l. quæ fortuitis. ver. sed dubitatur. C. de pignor. act. Quoniam verò certum est ex supra adductis textibus, mandatarium etiam teneri de leuissima culpa, per culpam nō debemus intelligere saltem leuem culpam, sed etiam leuissimam, in d. l. 4. C. mandati. vt & in l. si procuratorem. 8. §. proinde si tibi. & l. idemque. 10. §. j. & l.

116 CAPVT IV. QVI MODI IN
inter causas. 26. §. sed an seruus. D. d. t.
Deinde etiam nō tuetur quorundā in
terpretum sentētiā. d. l. idemque. 10.
in princ. D. d. t. vbi l. C. generaliter ait.
nihil amplius procuratorem pręstare
oportet, quā bonam fidem. Ibi enim
pręstare bonam fidem, nihil aliud est,
quā Pręstare diligentiam, de qua prę
standa & adhibenda in ipso cōtractu fi
dem mandatarius dedit. Contra fidem
igitur datam mandatarius facit, qui in
amici negocio, quod suscepit gerendū,
negligentem se pręstat. Id namque alie
num est à bona fide. Exempla etiā quę
procedūt in l. si procurator. 8. §. vltim.
D. d. t. ostendunt, ita bonam fidem acci
piendam esse in d. l. idemq; 10. in princ.
D. eodē. licet aliās bona fides, vt suprā
dixi, soli dolo apponatur. Duar. in com
mentar. ad tit. D. & C. mandat. c. 2. prę
terea non refragatur, quod mandatum
respicit plerumque vtilitatem solius
mandatarij. l. 2. in prin. §. vlt. D. manda
ti. Instit. tit. de manda. in prin. Vnde di
cendum videtur, mandatarium teneri
dūtaxat de dolo, de quo tantū tenetur
dēposi-

depositarius, non etiam de culpa leui
aut leuissima, secundum regulam pro-
positam, in d. l. si vt certo. 5. §. nunc vi-
dendum. D. cōmodat. Non refragatur,
inquam. Diuersa etenim ratio est depo-
sitarij & mandatarij. Mandatarius, qui
negotium alterius gerendum suscipit,
videtur diligētiam & industriam suam
promittere: Quia ingerendo negotio
opus est industria, diligentia & opera:
In deposito autem sufficit. si deposita-
rius depositum recondat. Duar. suprà
dict. loc. & Hierony. Frācus hīc, nu. 28.
Deniq; non obstitit l. si fideiussor. 29.
in prin. D. Mādati, vbi fideiussor ex mā-
dato debitoris acceptus tenetur dum-
taxat de dolo & lata culpa. Nam illud
negotium tale est, vt industriam non
requirat. Quare non interpretabimur
hoc actum esse inter mandantem debi-
torem & mandatarium fideiussorem,
vris diligētiam adhibeat exactā. Duar.
suprà dict. loc. Cū igitur mandatum
recipiat nō dolum dūtaxat & latam,
itemq; leuem culpam, sed etiā culpam
leuis: voluit l. C. illud etiam intelligere

perhuius legis verba hæc, *In hisqui dā
& diligentiam* vbi, vt antea dixi, per dili-
gentiam significatur exactiss. diligen-
tia, atq; ita per oppositionem culpa le-
uissima. Et hæc de mandatario. Manda-
tor autem vicissim tenetur quidē man-
datario, sed duntaxat de dolo & lata
culpa, itemque de culpa leui. l. si seruus
communis. 61. §. quod ad mandati D.
de furt. Cuiac. ad African. tract. 8. mihi,
fol. 437. & seq.

6 Mandatum sequitur in hac lege
commodatum. *Commodatum* est con-
tractus re initus, in vsum gratuitum,
eumq; certum concessa, eaq; ipsa tem-
pestiuè restituenda, dico *Contractus re
initus*. Est enim ex eo genere cōtractuū
qui re. h. e. rei traditione perficiuntur.
§. Item is cui res aliqua, ibi, *re obligatur*.
Instit. tit. Quib. mod. re contrah. oblig.
l. j. §. is quoq; D. de oblig. & act. Et hæc
res etiam in numerata pecunia cōsiste-
re potest, si scilicet ea accipiat quasi
corpus, non quasi quantitas, vt ea vta-
mur, nō abutamur. Cuiac. lib. II. obser.
cap. 37. veluti si pecunia ad pompam &
osten

CONTR. & Q. CONTR. &c. 119
ostentationem commodato alicui de-
tur. l. si ego pecuniam. 18. §. j. D. de reb.
credit. & l. 3. §. ult. D. commodati. dico,
In usum concessa. Nam vt commodatum
sit, necessum est, vt res vtenda detur. d.
§. item is cui, ibi, *res aliqua vtenda datur*.
Instit. tit. Quib. mod. re contrah. oblig.
Et hoc differt commodatum à mutuo.
Qui enim mutuum dat, transfert do-
minium rei. Instit. d. tit. in prin. Qui ve-
rò commodat rem, sic commodat, vt
non faciat eam accipientis, sed vt ei re
commodata vti permittat. l. j. §. fin. D.
de precar. l. rei commodatæ. 8. & l. seq.
D. commod. Dico, *In gratuitum usum
concessa*. Nisi enim res vtenda gratis ali-
cui concedatur, sed mercede cōstituta,
commodatum non erit, sed locatio &
conductio. d. §. Item is cui res. versicu.
Commodata autem. Instit. titu. Quib.
mod. re contrah. oblig. l. si. vt certo. 5. §.
rem tibi. D. commodati, dico, *In certum
usum*. Nam rem vtendam dari in cer-
tum usum constat ex l. 3. in fi. & l. seq.
d. l. si vt certo. 5. §. sed interdum, & §.
seq. & §. interdum planè. l. eum qui.

10. in prin. l. vlt. D. d. r. d. l. j. §. is quoq;,
 D. de oblig. & act. l. 2. C. de commod.
 Veluti, si commodetur equus, vt ad
 villam adducatur, vel vt adducatur ad
 bellum: Item si commodetur ancilla
 temporalis ministerij causa: Si commo-
 dentur aurea vel argentea pocula con-
 uiuij exhibendi gratia, dico, *Eaq; ipsæ
 restituenda.* Nam eandem ipsam rem,
 quam commodatarius accepit, resti-
 tuere commodatori tenetur, d. §. Item
 is cui res aliqua, ibi, *Et ob id de ea ipsa re-
 stituenda tenetur.* Instit. tit. Quib. mod.
 re contrah. obligat. d. l. j. §. is quoque
 cui. D. de obligat. & act. Et hoc differt
 etiam commodatum à mutuo, in quo
 idem genus reddendum est l. 2. in prin.
 D. de reb. cred. dico postremò, *Tempesti-
 uè restituenda.* Licet enim ab initio vo-
 luntatis & officij magis, quàm neces-
 sitatis sit commodare: tamen, posteaquā
 commodatum est, non potest quis
 commodato fines præscribere & retrò
 agere, atque intempestiuè vsum com-
 modatæ rei auferre, l. in commodato.
 17. j. sicut autem D. commodati. Et
 hoc

hoc differt commodatum à precario,
 quod reuocare quis potest quando vo-
 let. l. 2. §. & naturalem. l. quæsitum. 8. §.
 interdictum. D. de precar. Differt etiã
 commodatum à precario in eo, quod
 illud vltro citroque obligationem pa-
 rit, hoc verò non item. Et hæc differen-
 tia omnibus, nota est. Deinde. Com-
 modato non obligatur pupillus sine
 tutore contrahens, nisi ex ea re locu-
 plior factus sit. l. 3. in principi. D. Com-
 modat. Nisi item doli & culpæ capax,
 veluti pubertati proximus commoda-
 tum acceperit, & in commodato do-
 lum aut culpam admiserit. l. j. §. vlt. D.
 d. t. & facit. l. j. §. an in pupillum. D. de
 petit. At interdicto de precario pupil-
 lum teneri indistinctè omni casu, si
 rem habeat, etiam si precario rogauerit
 sine tutoris auctoritate aperte docet.
 l. vlti. §. vlti. D. de precar. Deniq; he-
 res commodatarij tenetur commodat.
 actione ex dolo vel culpa defuncti; etiã
 si nihil ad eum peruenerit, sicut heres
 depositarij. l. ex depositi. D. de obligat.
 & actio. l. 7. §. j. D. de positi. Heres autem

eius, qui precario rogauit, non tenetur
interdicto de precario, nisi quatenus
ad eum peruenerit, id est, quatenus ha-
bet, iuxta formulam interdicti. d. l. que-
situm. 8. §. ult. D. de precar. Et has duas
postremas commodati & precarij diffe-
rentias, vt quas non animaduenterint
magistri nostri, annotat doctissimus
Cuiac. lib. 23. obseruat. ca. 21. Conditio
autem naturalis commodati est, quod
recipit non dolum dumtaxat & latam
culpam, sed etiam culpam leuem & le-
uissimam regulariter, h. l. n. l. in rebus.
18. in princ. ibi, *Qualem diligentissimus pa-
terfamil. suis rebus adhibet.* D. commodati.
l. j. §. & ille quidem ibi, *aliàs tamen &
exactissimam diligentiam custodienda rei
prestare compellitur.* D. de oblig. & actio.
Et docet Constant. Harmenop. libro 6.
Epitom. tit. 2 & facit l. custodiam. D. de
peric. & commod. rei vendi. Dixi regu-
lariter leuissimam quoque culpam re-
cipere commodatum. plerumq; enim,
h. e. regulariter commodatum cōtinet
solam eius vtilitatem, cui commoda-
tur. vt ait Vlpia. in l. si vt certo. §. nūc
videns

videndum. D. commodati. Iustinianus itaque in §. Item is. Instit. tit. quib. modis re contrah. obliga. *Exactam dixit pro exactissimam*, ut ibidem etiam Cuiac. & in prioribus & posterioribus notis suis monet, quo modo etiam Argentinensis Codex habet, teste Ottomano ibidem. & Vlpia. in d. l. si ut certo. §. nūc videndum. D. commodati, *Custodiam diligentem*, dixit pro *custodiam diligentissimam*. Non obstat. l. 3. D. de pericu. & cō mod. rei vend. Nam ea lex referenda est ad casum: qui proponitur in lege præcedente & quidem eius legis. §. j. ibi autē agitur de casu, quo emptio & venditio nōdū omnino perfecta est, h. e. quod vinum ad mensuram venditum, ad mensum est. Quo circa venditor eo casu meritò præstat præter dolum, latā & leuem culpam, etiam culpam leuissimam, de qua & commodatarius tenetur. Cū igitur commodatum etiā leuissimæ culpæ sit capax, voluit illud etiā I. C. Vlp. hac lege intelligere per verba hæc. *In his quidam & diligentiam*, ubi per diligentiam exactissima significatur di-

līgētia, vt & suprà dixi cap. 3. Quandoque tamē prāter dolum & latam culpā recipit duntaxat culpā leuem, non etiā leuissimam, si scilicet vtriusque gratia hic cōtractus celebratus dicatur. d. l. in rebus. 18. in prin. vers. hęc ita. D. cōmodati. Quādoque etiā dolum & latam culpam tantū, non etiā leuem aut leuissimam recipit culpam, d. l. si vt certo. 5. §. interdum. l. cum qui. §. vlti. cum duabus legibus sequentibus. D. d. t. scilicet secundū definitionem, d. l. si vt certo. 5. §. nunc videndum. D. commodati. vide Cuiac. lib. 19. obserua. cap. 24.

7 *Sequitur in regula nostra. Venditū emptio & veditio est* cōtractus solo cōsensu initus de merce emptori tradenda & pretio certo venditori in nūmis dādo. Solo consensu perficitur hic cōtractus. l. j. in fin. D. de contrahend. empr. non pretij numeratio hīc necessaria est. l. 2. D. d. tit. nec rei traditio, nec verba, nec literæ. toto tit. Instit. de obligat. quæ ex consen. l. 2. §. j. D. de oblig. & act. Si itaque contrahentes in mercis vel corpore vel materia dissentiant, emptio nulla est.

l. est. l. in venditionibus. 9. in principi. &
 §. inde quæritur. D. de contrahē. empr.
 nisi merx quid habeat materiæ, in quā
 consensum sit, vt si inauratum sit, quod
 ego aureum putem. l. quid tamen. 14.
 D. d. r. Nec obstat l. cum ab eo. 41. in fi.
 D. cod. Nam ibi mensa non est inargen-
 tata: sed argento cooperta. In argentatæ
 mensæ argentum inest. argēto coopers-
 æ mensæ non inest argentum, sed men-
 sa est ænea, cuius coopertura veluti ve-
 stis ipsius est. Dico præterea in defini-
 tione *de merce*. Licet enim solo consen-
 su perficiatur hic contractus, necessum
 tamen est, vt is consensus interueniat
 de merce, sine qua emptio intelligi nō
 potest. l. nec emptio. 8. in princip. D. d.
 tit. & quidem tali, qualis haberi ac pos-
 sideri possit, non quam Natura vel Gen-
 tium ius, vel mores ciuitatis commer-
 cio exuerint. l. si emptione. 34. §. om-
 nium. l. 4. l. 6. in princip. l. qui officij 62.
 D. de cōtrahen. emptio. l. sancimus. 21.
 C. de sacrosanct. eccles. §. fin. Institu. de
 empt. & vendi. dico, *Emptori tradenda.*
 Tradere enim non dare mercem em-

126 CAPVT IV. QVI MODI IN
 ptori venditor tenetur. l. ex empto. 11.
 §. secundo. l. seruus. 30. in fine. D. de
 action. empt. l. si ita. 25. D. de contra-
 henda emptione. Si tamen mercis do-
 minus sit venditor, & emptorem domi-
 num facit, sin minus, euictionis tan-
 tum nomine illi tenetur. d. l. ex empto.
 11. §. 2. D. ad act. empt. Dico *Et pretio*.
 Nam sine pretio nulla venditio est. §.
 pretium autem Instit. de empt. & ven-
 dit. l. 2. §. 1. l. nuda. 55. l. cum in venditio-
 ne. 36. D. de contrah. emp. l. empti. 11. in
 pt. C. d. t. l. contractus. 54. D. de obligat.
 & act. l. imaginaria. D. de regul. iur. l. 3.
 l. si non donationis. 8. C. de cont. empt.
 Vno itaq; nummo fieri non potest em-
 ptio & venditio. l. si quis. 46. D. Locat.
 conduct. Nam vnus nummus pretio
 opponitur, in l. si quis ante. 10. §. fin. D.
 de acquir. vel amitt. poss. Dico porro
Certo. Nam mercis pretium certum esse
 debet. §. pretium autem Instit. de emp.
 & vendit. quale est cuius summa siue
 quātitas definitur. l. certum est. 6. D. de
 reb. cred. Dico postremò *Venditori dan-*
do. Nam emptor domini. m. nummorū

In venditorem transferre tenetur. l. ex
 empto. ii. §. 2. D. de act. emp. l. j. in prin.
 D. de rer. permut. Dare autem est domi-
 nium transferre. §. sic itaque discretis.
 Instit. tit. de action. l. non videntur data
 D. de regu. iur. l. vbi autem non apparet
 75. in fin. D. de verb. oblig. Nunc de na-
 turali conditione emptionis & vendi-
 tionis. Emptionis & venditionis con-
 ditio naturalis est, quod perfecta em-
 ptione, in re vendita & nondum tradi-
 ta, venditor dolum & culpam leuem tā-
 tum præstat, non etiam leuissimam cul-
 pam: siquidem in emptione & vendi-
 tione vtriusque vtilitas versatur. h. l. n.
 & d. leg. si vt certo. §. §. nunc videndum
 vers. sed vbi vtriusque. D. commodati.
 l. quod sæpe. 35. §. si res vedita. D. de cō-
 trah. empr. Ibi l. C. Gaius, talis, inquit,
 custodia desideranda est à venditore,
 qualem bonus paterfam. suis rebus ad-
 hibet: quam si præstiterit, & tamen re
 perdidit, securus esse debet. Dicit l. C.
Bonus paterfam. non dicit *optimus pater-*
familias. Significat itaque venditorem
 culpam præstare leuem, non etiam le-

128. CAPVT IV. QVI MODI IN
uissimam. Si tamen emptor sit in mo-
ra, quò minus sibi res tradatur, de dolo
tantum venditor tenetur, nō etiam de
culpa. l. illud sciēdum. 17. D. de pericul.
& commod. rei vendit. Dixi autem an-
te *perfecta emptione*. Vnde sequitur, si
res sit vendita, vt pondus, vt nume-
rus, vel vt mensura, siquidem perfe-
cta emptio non dicatur hoc casu, an-
tequam res adpenſa, adnumerata, vel
admensa fuerit, omne periculum & dā-
num spectare ad vēditorem. l. quod sæ-
pè. 35. §. in his quæ pondere, & ibi Bart.
D. de contrah. empt. l. j. in pr. & §. 1. D.
de peric. & commod. rei vendit. omne,
inquā periculum & damnum, quod sci-
licet, etiam culpa leui aut leuissima vē-
ditoris contigit. Nam fatale damnum
& vis magna excusat venditorem. l. 2. §.
1. & l. seq. D. d. t. Perfecta itaque vendi-
tione non tenetur venditor de leuissi-
ma culpa, nec tenetur de casu fortuito
l. 7. & 8. d. t. l. j. l. pen. & vlt. C. cod. l. 5. in
fin. D. de rescind. vendit. l. si soluturus
§ 9. in fin. D. de solutio. Verum fortissi-
mè & quasi è diametro huic sententiæ

& in eam adductis legibus repugnat & obstitit l. si fundus. 33. D. locati. & l. lectos. 12. cum duabus legibus seqq. D. de peric. & commo. rei vend. vbi expresse traditur, perfecta emptione & venditione, rei nondum traditæ periculum venditoris esse. Quam sententiã quoq; amplectitur. Cuiac. ad African. tract. 8. mihi, fol. 514. & sequ. & in Paratit. C. de peric. & commod. rei vendit. Sed hîc obseruandum est, vtrumq; esse verum, scilicet & periculum pertinere ad venditorem, item spectare illud ad emptorem, sed diuerso respectu. Ita venditoris est periculũ, vt si ante traditionem casu pereat res, precium eius ab emptore exigere nequeat: vel si acceperit, illud restituere teneatur. d. l. si fundus. 33. D. locati. Et facit. l. vlt. D. de condiçt. causa dat. causa non secuta, vbi idem traditur de contractu, Do vt des. Et quod periculum rei venditæ ante traditionem sit vëditoris, apertè quoque traditur in d. l. lectos. 12. & 26. legibus seqq. D. de pericu. & commod. rei vendit. Nec dici potest, ibi ædilem iure

130 CAPVT IV. QVI MODI IN
concidisse lectos ob culpam vendito-
ris. Nam periculum ad venditorem
spectare ante traditionem, licet iniuria
non iure conciderit ædilis lectos, osten-
dit intermedia, lex scilicet. l. eumque.
12. D. d. t. Non obstat. l. Lucius. 11. D.
de uicitionib. quæ fundo ex præcepto
Principis victoria de hostibus parta e-
repto emptori, & partim distracto, par-
tim veteranis assignato pro emerito,
periculum ait esse emptoris, & vendi-
tori integram esse de pretio actionem.
Non obstat, inquam, ea lex. Nam vt
Azo rectè sentit, & comprobatur Iacob.
Cuaic. in specie ipsius legis, fundus
traditus fuit emptori. Denique non
obstat. l. vltima. C. de periculo & com-
mod. rei vendi. & §. cùm autem. Insti-
tu. de emptio. & vendit. Nam duo illi
textus de iure stricto, non de æquitate
intelligendi sunt. Aequius etenim est,
vt emptor qui rem non est nactus, pre-
tium non soluat. Sic quod Iustinianus
in §. certè. institu. tit. de rer. diui. docet,
malæ fidei possessorem, domino vindic-
cante impensas seruari non posse per
exce-

exceptionem doli mali, ex iure summo
& stricto est. Nam equitas alicui suadet,
ne petitor ex aliena iactura locuplerea-
tur. l. planè. 38. D. de heredi. petitio. Sic
etiam, quod Paulus in l. 3. §. fin. D. man-
dati. tradit forma mandati non obser-
uata, non nasci mandati actionem, de
stricta iuris ratione intelligendum est.
Nam æquiori & benigniori iure usque
ad mandati formam nascitur mandati
actio, licet non sit strictè mandati for-
ma observata. l. 4. D. d. r. Cuiac. libr. 12.
observat. cap. 34. Sed vtrum ius in hoc
casu sequimur, nunquid strictum, aut
æquum & benignum ius? Sanè ius æ-
quum. Placuit enim in omnibus rebus
præcipuam esse iustitiæ æquitatisque,
quàm stricti iuris rationem. l. placuit.
8. C. de iudic. Atque ita ex supra di-
ctis intelligitur, quo modo periculum
rei venditæ dicatur esse venditoris an-
te rei traditionem. Emptoris contra
periculo est res vendita ante traditio-
nem, ita vt si casu fortuito pereat res, id
quod interest, supra pretium rei non
consequatur emptor. l. si fundus. 33. D.

248 CAPVT IV. QVI MODI IN
locati. potest magni emptoris interese,
se, ipsam habere rem: at cum ea perie-
rit, non culpa venditoris, sed casu for-
tuito, præter rei pretium, quod dedit,
non cōsequetur etiam interesse illud.
Atq; ita dicitur emptoris quoq; pericu-
lo esse res vendita, etiam ante traditio-
nem, cū tamē precium non amittat,
vt dixi. Sic etiam, si scyphos tibi de-
derim, vt mihi vicissim Stichum da-
res, etiam ante Stichi traditionem, Sti-
chus dicitur esse meo periculo, l. na-
turalis. §. j. D. de præscript. verb. Ni-
hilominus tamen mortuo Sticho scy-
phos repetere possum. d. l. vlt. D. de cō-
dict. causa dat. causa non secut. Nam
Stichus meo periculo est, quantum ad
interesse, quod præter scyphos conse-
qui nequeo.

8 *Sequitur de pignore.* Pignoris no-
men aliquando significat ipsum cōtra-
ctum, vt in l. solutum. ii. §. si quasi, ibi,
Pignus contractum est. D. de pignora. act.
l. j. in fin. D. de pact. Aliquando verò rē
ipsam, quæ alicui datur pignori, vt in §.
creditor quoque, ibi, *Qui pignus accepit.*
Instit.

Institut. tit. quib. mod. re contrah. obli.
l. quamuis. 6. §. si. ibi, *Qui dederit pignus.*
l. si necessitas. 8. §. si annua. 3. ibi, *Acceperim pignus.* D. de pign. actio. sed definiā
pignus vt contractum. *Pignus est contra-*
ctus re initus à debitore in crediti secu-
ritatem creditori tradita. Dico, *Contra-*
ctus re initus. Nam pignus neque nudo
consensu, neque verbis, neque literis,
sed rei traditione constituitur. d. §. cre-
ditor quoque, ibi, *re obligatur.* Instit. tit.
quib. mod. re contrah. oblig. l. j. §. cre-
ditor quoque. ibi, *re tenetur.* D. de obl.
& actio. Non obstat. l. j. & l. si cōuenerit.
18. in prin. D. de pign. actio. Nam quod
ibi traditur etiam. nuda conuentione
pignus contrahi, non est intelligēdum
de pignore, quod ita ppriè & in specie
dicitur, sed de hypotheca, vt indicat. §.
Item Seruiana. versi. ad eam. Instit. titu.
de actio. Pignus propriè & in specie di-
citur. quod ad creditorem transit. hypo-
theca verò cū non transit, nec posses-
sio quidem ad creditorem. l. si rem alie-
nam. 9. §. propriè pignus. D. de pignor.
actio. eoque perrinet. l. plebs est. §. pi-

134 CAPVT IV. QVI MODI IN
gnus. D. de verb. signifi. vbi Gaius I. C.
pignus, inquit, appellatum est à pugno,
quia res, quæ pignori dantur, manu tra-
dūtur. *Pignus contractus est*, vt dixi. Hypo-
theca verò cōtractus nō est, sed pactū le-
gitimum, vt dixi suprà cap. j. Quantum
tamen ad actionem hypothecariam at-
tinet, inter pignus & hypothecam ni-
hil interest. Nam de vtroque datur hy-
pothecaria actio. dict. §. item Seruiana,
versic. inter pignus. Institut. titul. de a-
ction. Et hinc Martianus I. C. in l. res hy-
pothecæ. §. §. inter pignus. D. de pigno,
ad actionem hypothecariam respiciēs,
quemadmodum inscriptio legis indi-
cat, scribit, inter pignus & hypothecam
tantum sonum nominis differre. Dico
præterea in definitione pignoris à *debi-
tore in crediti securitatem creditori tradita*.
Nā creditori datur pignus, quò magis
ei in tuto sit creditum. §. vltim. Institu-
tit quibus mod. re contrah. obliga. Vn-
de intelligitur, quod pignus sit alterius
contractus fides & accessio, & soluen-
dæ rei vinculum. l. legata. §. vltim. D. de
suppel. legat. Pignoris autem modus &
conditio

conditio naturalis est, quod præter dolum & latam culpam, recipit etiam culpam leuem. h. l. n. l. prætor ait. §. est præterea. D. de bon. author. iudi. possi. d. l. si vt certo. §. nunc videndum. D. commo-
dati. l. ea igitur. 14. & l. si seruos. 25. D. de pigno. actio. l. creditor. 7. C. d. t. Pignus enim vtriusque gratia datur, & debitoris, quo magis ei pecunia, credatur, & creditoris, quo magis in tuto sit ei creditum. d. §. vlti. Instit. tit. quibus modis re contrah. oblig. Si tamen solius creditoris gratia pignus datū sit, præstat creditor etiam leuissimam culpam, d. l. si cum. 13. in fin. ibi, *Venit & custodia*. D. de pignoratit. actio. & d. l. sicut. 19. ibi, *Sed & custodiam*. C. de pign. Hæ leges volūt, creditorem teneri quoque de leuissima culpa, vt significant per vocem *Custodia*, qua indicatur summa & exactissima diligentia, cui opponitur leuissima culpa, vt supra cap. 3. ostendi. Sed existimandum est verum id tātum esse, si creditoris solius gratia pignus cōtractum sit, puta, vt pecunia credita in tutum redigeretur, alioquin parati etiam sine

pignore rogāt amico credere pecuniā. Nam si vtriusque gratia pignus contractū sit, quo magis debitori pecunia crederetur, quam sine pignore habere nō poterat, quod ea ratione quodammodo videtur ei creditor exprimere, vt l. 4. C. de pignorib. Et quo esset creditori pignore cautum, hoc casu negandū est, custodiam pignoris esse præstandam, secundum definitionem d. l. si vt certo. §. nunc videndum. D. commodati. Cuiac. lib. 19. obserua. ca. 24. Et hæc de creditore. Debitor autē pignoratitia actione contraria conuentus præstat saltem dolum, si eum in dando pignore admisit. l. si seruus. 61. §. j. D. de furt. Cuiac. in tract. ad African. 8. mihi, fol. 437. & sequen.

9 *Succedit locatum.* Locatio & conductio est contractus solo consensu initus, de vsu vel fructu rei alicuius, vel operis hominis certa mercede illico constituta alicui tribuēdis. Dico *Contractum solo consensu initus*. Nam locatio & conductio ad sui perfectionem & constitutionem, neque continuò rei traditionem,

nem, neque verba, neque literas requirit, sed solo consensu de aliqua re contenta est. tot. tit. Instit. de obliga. ex consensu. l. j. l. qui ad certum. 14. D. eo. l. cōtractus. 24. C. d. tit. Et hinc distinguitur locatio & conductio ab emphyteutico cōtractu, q nō solo cōsensu pficitur, sed præter cōsensum requirit etiā scripturā ad sui cōstitutionē. l. j. ibi, *Scriptura interueniente*. vbi gl. in verbo, *Alienationis*, Irē Saly. & Bal. C. de iure emph. Rolād. à Valle consi. 87. nu. 9. in j. volu. Alexā. consil. 136. col. 4. versic. preterea si dicamus. libr. j Catellia. Corta. in memorabili. in verbo, Emphyteosis. Iul. Clar. in §. emphyteosis. quæstio. 4. Paris de Puteo de redintegra. feud. cap. 49. num. 3. Plat. & Azo in summis suis dict. titu. C. de iure emphyteut. Pet. Iacob. Aurelia. in aurea sua Pract. Rubric. 55. numer. 7. Ioannes Borcholt. in commenta. in lib. feud. cap. 3. nu. 7. Pro hac quoq; sententia facit, quod Imp. Zeno dicitur emphyteuseos ppriā cōstituisse naturam in §. adeo autem. Institut. titul. de loca. & cōduct. Item quod dicitur idem Im-

pera. emphyteusis propriam cōceptionem definitionemque propriam fecisse in d.l.j. in prin. C. de iure emphyteu. Quam sanè propriam naturam, propriam conceptionem & definitionem non in alio, quàm scriptura consistere inuenio, præsertim cum Zeno Impe. in d.l.j. C. de iure emphyteu. mentionem faciat scripturæ interuentus, & quidem per ablatiuos absolutos, quorum natura est, vt conditionem inducant. l. eniūctis. D. de vsuris. l. à testatore. D. de condition. & demonstratio. l. acceptis. D. ad legem Falcidiam. Bal. in l. j. num. 6. versi. Quæro nunquid in contractib. C. quādo lic. ab empt. disc. DD in rub. Solutio matri. Menoch. consi. 38. nu. 26. & consi. 69. nu. 72. Rolan. à Valle consil. 65. nu. 23. in 3. volu. Differt quidem Emphyteusis contractus à locatione & conductione, quod emphyteusis ex consensu domini alienari potest, item quod eius interitus particularis spectat ad emphyteutam. d. §. adeò autem. Inst. de locat. & conduct. & dic. l. j. C. de iur. emphyteut. Sed hoc ipsum non pertinet

tinet ad ipsius contractus conceptionē
 & definitionem, siquidem hoc illi na-
 turâ insit citra vllam conuentionem,
 vt ex dictis locis intelligitur. Zeno au-
 tem Imp. emphyteutici cōtractus pro-
 priam conceptionem & definitionem
 introduxit: Necessē itaque est, vt ipsius
 contractus quædam sit forma, qua di-
 stinguatur à locatione & conductione:
 Ea autem, vt dixi, in nullo alio consiste-
 re intelligitur, quam in solo scripturæ
 interuentu. Quare audiendi non sunt,
 qui putant Zenonem Imp. sua consti-
 tutione dumtaxat secreuisse & distin-
 xisse emphyteusin ab emptione & loca-
 tione, nulla addicta noua forma; sicut
 is, qui spicas excurit, non cōstat nouam
 speciem, sed eam quæ iam est, saltem
 detexit; cuius sententiæ est Ioan. Coras.
 in libello de arte iuris, part. 2. cap. 9.
 Nec etiam eorum opinio ferenda est,
 qui existimant Zenonem Imp. dumta-
 xat nomen huic contractui inscripsisse,
 cū tamen longè ante eum Imp. hic
 contractus dictus fuerit emphyteuti-
 cus, vt intelligitur ex l. 3. §. si ius. D. de

140 CAPVT IV. QVI MODI IN
reb. eorum, &c. Cū autem emphy-
teuticus cōtractus ad sui perfectionem
requirat scripturam, ex Zenonis Imp.
constitutione, sanè iuris ciuilis est con-
tractus, non iuris gentium, idq; etiam
notat Accurs. in §. ius autem gentium,
in verb. penè Instit. tit. de iure natur. gē.
& ciuil. itemq; Græci, in l. 3. D. de iust. &
iur. vt indicat Ioan. Leunclaius, in an-
notationib. ad libros Digestorum in
prin. Immo licèt non requireret Ze-
nonis Imperatoris constitutio scriptu-
ram in conceptione emphyteutici cō-
tractus, nihilominus tamen iuris esset
ciuilis ex eadem illa cōstitutione, quip-
pe cum ea fatale damnum totius rei as-
cribit domino, particularem verò in-
teritum Emphyteutæ, atque ita iuri
gentium quid detrahat. Et quoties
iurigenium, vel naturali quid addi-
tur, vel detrahitur, ius ciuile effici-
tur. l. 6. D. de instit. & iure. Sed redeo
ad definitionis locationis & conduct.
explicationem. Dico *de usu, vel fructu,*
vel operis. Hæc enim omnia locari pos-
sunt: & vñs quidē in domo: fructus in
fun-

fundo. operæ in homine locantur. Cuius in Parat. C. de loca. & cōduct. atque illud etiam multis ex iuris textibus. tit. D. locat. & tit. C. de locato, intelligitur. Sed quod attinet ad operarum locationem diligenter notandum est, toties esse locationem & conductionem, quoties operæ locantur exercendæ in re nostra, in nostra materia: aliàs vel emptio & venditio est. l. Sabinus. 20. l. cōuenit. 65. D. de contrahen. empt. Vel contractus innominatus, unde præscriptis verbis actio nascitur. l. naturalis. 5. §. at cū do ut facias, & l. si tibi decē. 7. D. de præscriptis verbis. Et hoc differt locatio & conductio ab emptione & venditione, quæ nō in rei alicuius usu vel usufructu vel operis hominum cōsistit, sed in rei alicuius alienatione. Nouel. 7. ca. j. nos igitur. §. alienationis autem nomen. & l. j. in prin. ibi, sed quia non facile. D. de contrahen. emp. & vend. ut meritò hīc non alia diuersitatis ratio quærēda sit, cur venditionis pretium in numerata tantum pecunia consistat, merces verò locationis etiā in alia re quam nummis

142 CAPVT IV. QVI MODI IN
vt postea dicam. Dico *Mercede*. Nam vt
emptio & venditio sine pretio: sic loca-
tio & conductio sine mercede non con-
trahitur. l. sicut emptio. 20. D. locat. &
conduct. l. si conuenerit. 23. D. Com-
mun. diuid. Qua de causa conductio
vno nummo facta nullius momēti est.
l. si quis conduxerit. 45. D. locat. & cō-
duct. l. si quis ante. 10. D. de acquir. pos.
Merces ob similitudinem emptionis
& locationis quandoque dicitur pre-
tium. l. & hæc distinctio. 35. §. j. l. quod si
domi. 28. §. j. D. locat. conduct. l. si quis
ante. 10. D. de acquir. pos. l. vlt. §. vltim.
D. ad l. Rhod. de iact. Et merces quæ ab
inquilinis habitationis causa datur, e-
tiam pensio dicitur. l. 3. C. de locato. l. si
quis. 9. §. vlt. D. eod. Interdum etiam
reditus. l. pen. §. insulam. D. de legat. 2.
Merces verò quæ à colonis datur, simi-
liter quando q; reditus dicitur. l. fun-
di. 38. D. de vsuf. legat. Interdum re-
dactus, quasi pecunia ex fructuum ven-
ditione redactus. l. defuncta. 58. §. pen. D.
de vsuf. Merces autem, quæ pro re-
bus deuchēdis nauiculario datur, nau-
lum

sum, item vectura dicitur. l. ex condu-
cto. 15. §. item cum quidam. D. locati. l.
vlt. D. ad leg. Rhod. l. cum seruus. 39. §.
j. D. de leg. j. Quæ pro meritoriis stabu-
lis & iumentis datur, dicitur etiã viati-
cum. l. cum duob. 52. §. si quis & sociis.
D. pro socio. Quæ merces datur pro o-
peris honestis, veluti quæ aduocatis
datur, dicitur propriè honor, vel ho-
norarium vel salarium. l. Qui operis
38. in fin. D. locati. l. j. §. in honorariis.
10. D. de extraor. cognit. Addo in defi-
nitione *Certa*. Nam sine mercede cer-
ta locatio non contrahitur. l. si vir vxo-
ri. 52. in prin. D. de donat. inter vir. l. si
conuenerit. 23. D. Commun. diui. Cer-
ta autem merces dicitur, de cuius sum-
ma inter contrahentes cõuenit. l. si de-
cem. 52. D. locat. Sed vtrũ in pecunia
tantũ numerata merces cõsistere de-
beat, an verò etiam in aliis cõstitui re-
bus possit, controuersum est. Accur-
sius, eiusq; affectu existimant in pecu-
nia numerata dumtaxat mercedem cõ-
sistere debere, per l. j. §. si quis seruum.
9. D. deposit. & l. naturalis. 5. §. at cum

do. 2. D. de præscrip. verb. Sed Corasius in Miscel. libr. 2. cap. 11. & Cuiac. tract. 8. ad Afric. mihi, fol. 328. & seq. Et Arius Pinelus in commen. ad l. 2. D. de rescin. vend. part. 2. Rub. num. 28. & seqq. affirmant, mercedem non solum in numerata pecunia, sed etiam in alia quantitate, veluti mensura aut pondere consistere posse, idq; verius est, per l. si olei. 21. C. de locat. l. sed addes. 19. §. si dominus. l. si merces. 25. §. vis maior. D. d. t. l. si pascenda. 8. C. de pac. Non obstat. d. l. j. §. si quis seruum. 9. D. deposit. nec d. l. naturalis. 5. §. at cum do. D. de præscri. verbis. licet enim pecunię mentionem faciant; inde tamen continuo non est inferendum, in pecunia dumtaxat numerata mercedem consistere debet. Nam pecunię verbum quandoque accipitur pro quacunque re. l. pecunię nomine. l. pecunię verbum. D. de verbor. signifi. Interdum pro re constante numero, pondere vel mensura, vt in mutuo. l. 2. §. j. iuncto. §. creditum. vers. itē mutuum. D. de reb. credi. & in cōstituto, tot. titu. D. de constitut. pecu. Interdum

dum verò pro numerata pecunia, vt in cōtractu emptionis & venditionis. Cū igitur merces consistere debeat in quā-
 titate, hoc est, pōdere, numero, vel mē-
 sura, vt dictum est, pecuniæ verbum in
 adductis legibus accipiendum erit non
 tantū pro ea pecunia, quæ numero, sed
 etiam, quæ pondere vel mensura con-
 stat, sed de hac quæstione plura vidētur
 apud insignem virum Arium Pinel. su-
 pra dict. loc. vbi doctè & acuratè cōmu-
 nem sententiam prolixa oratione refel-
 lit. Denique adiicio in definitione, *Illio
 cō constituta*. Cū enim in futurum con-
 trahentium arbitrium merces confer-
 tur, non est locatio, sed cōtractus inno-
 minatus, vnde præscriptis verbis actio
 nascitur. Tit. Instit. de locat. & conduct.
 in princ. ibi, *nulla statim mercede constitu-
 ta*. & l. si tibi. 22. D. de præscrip. verb. Di-
 citur actio præscriptis verbis, quod de-
 mōstrat rem gestam verbis præscriptis.
 l. cum mora. 6. C. de transact. Hinc l. C.
 in l. j. §. si qs seruum. D. deposit. de actio-
 ne præscriptis verbis loquēs, *sequimur*.
 inquit, quod habuimus præscriptum.

Exposito quid sit locatio & conductio, dicendū etiam est. quis sit locator, quis item conductor. Nec enim de eo inter omnes conuenit. Sunt qui locatorem esse definiāt, qui mercedem accipit, cōductorem, qui dat mercedem. Sed hæc definitio non est perpetua. Ecce enim qui vinum de campania transportandū alicui dat, locat: qui transportandum suscipit, conducit. l. videamus. 17. §. qui vinū. D. locati. Is tamen mercedē dat, hic accipit. Itē q nauiculario onus Minurnas vehendum dat, locat: nauicularius cōducit. l. itē quæritur. 13. §. j. D. d. 1. Is tamē mercedē dat. hic accipit mercedem. Item qui seruū docendū magistro dat, locat: magister conducit. d. l. item quæritur. 13. §. si quis seruū. D. d. tit. Is tamen mercedem dat: hic accipit eam. Plura exempla, quibus locator mercedem dat, conductor accipit mercedem, extāt in dicta l. 13. §. item Iulianus. & §§. sequen. l. item si pretio. 22. §. cum insulam. l. opus. 36. & l. sequen. l. ea lege. 51. §. locaui. l. Martius. 59. l. cum in plures. 60. §. vestimenta. & §§. sequ. D. locati.

D. locati. l. si hi. 14. C. eodem. Reiecta itaque supra allata vulgari definitione, Cuiacius lib. 2. obseruat. ca. 28. & in Paratit. C. tit. de locat. & in notis ad Institut. de locat. & conduct. ita locatorem & conductorem definit. *Locator, inquit,* est, qui dat vtendum vel faciendum aliquid, qui accipit, conductor. Verū nec hæc definitio satis accurata est, licet Cuiacius multis exemplis eam probare conetur. Nam artifex dicitur operas suas locare, cui eę præstantur, dicitur operas artificis conducere. l. sed addes. 19. §. cum quidam exceptor. l. item si. 22. §. cum insulam. l. si in lege. 24. in prin. l. in operis. 26. l. qui operas. 38. D. locati. l. si hi. 22. C. dict. tit. cum tamen is suscipiat quid faciendum, hic det artifici faciendum. Et licet artifex videatur dare vtendum, quippe cum concedat operam suam: tamen cum alter nihilominus det faciendum, atq; ita secundum hanc definitionem vterq; dicendus sit locator, quod vel ipso Cuiacio assertore admittendū non est, cum vni ex locato dumtaxat, alteri ex con-

148 CAPVT IV. QVI MODI IN
ducto tantum actio competat, non v-
trique; ex locato, & vtrique; ex conducto, ex
eodem locationis & cōductionis con-
tractu, vt idem etiam Cuiacius d. libr.
2. cap. 28. velle videtur, & facit. l. 3. §. j. D.
Naut. caup. stab. Item d. l. videamus. ii.
§. pen. & d. l. item quæritur. 17. §. j. & §§.
aliquot seqq. D. locat. & plurimum e-
tiam. l. & hæc distinctio. 35. §. cum fun-
dum. D. d. r. sequitur sanè definitionē
Cuiacij satis accuratam non esse. Puta-
rem itaq; locatorem & conductorem
accuratius definiri posse in hunc mo-
dum: Locator est, qui definita merce-
de, vel rem vtendam alicui cōcedit, vel
in operis præstandis se alicui offert. Cō-
ductor verò est, qui definita mercede,
vel rem vtendam ab aliquo accipit, vel
in operis præstandis placitum offeren-
tis suscipit. Ad hanc definitionem in-
telligendam duo notanda sunt. Prius
est, quòd in locationem & conductio-
nem, vel res vtenda deducitur, vel ope-
ræ præstandæ. Posterius est, quod, si res
vtenda in hunc contractum fuerit de-
ducta, locator sit, qui dat vtendum: cō-
ductor.

ductor, qui accipit vtendum. Quod si
verò de operis præstandis hic contra-
ctus celebratus dicatur, locator sit, qui
primùm se obtulit: Cōductor verò qui
offerentis placitum suscipit, siue alteri
præstet operas, siue ab altero sibi præ-
stentur operæ. Atq; hæc est sententia
Iacob. Cuiac. d. lib. 2. obseruat. cap. 28.
vt exempla ab eo ibidem adducta osten-
dunt, licet ipsa definitio per omnia nō
sit proba. Et quòd in locatione operarum
semper causam det contractus, h.
est, semper se primùm offerat locator,
præter iuris textus significat etiam in-
scriptio & conceptio. tit. D. C. & Instit.
vbi de locatione & cōductione agitur;
& locati & locationis nomina præpo-
nuntur: conducti verò & conductionis
postponuntur. Sed cùm ex l. Item si pre-
cio. 22. §. j. D. d. t. dicendum videatur,
in operarum locatione vtrumq; con-
trahentem & locatorem & conducto-
rem dici posse, quod & Thomas Linius
sentit ad tit. Instit. de locat. & conduct.
Cōsideret quisque num satis fieri pos-
sit isti legi ex l. veteres. 19. & l. sequenti.

D. de act. emp. vbi tradit Gaius, veteres promiscuè vsos fuisse locationis & conductionis, item emptionis & venditionis appellationibus. Sequitur de locationis & cōductionis conditione naturali. Naturalis conditio huius contractus est, quod recipit nō solum dolum, sed etiam culpam leuem. h. l. n. l. si quis. 9. §. Celsus etiā. l. videamus. ii. in princip. l. si merces. 25. §. culpæ autem. l. cū in plures. 60. §. seruum. D. locati. Ratio est, quia in hoc cōtractu vtriusque utilitas vertitur. l. si vt certo. 5. §. nunc videndum. vers. sed vbi vtriusque. D. cōmodat. Si itaque fornacarius seruus cōductoris ad fornacem obdormiisset, & domus fuerit exusta, actione locati tenebitur conductor, si negligens in eligendis ministris fuit. l. si seruus. 27. §. si fornacarius. 5. D. ad legē Aquiliam. Similiter si quis dolia vitiosa ignarus locauerit, deinde vinum effluerit, tenebitur in id, quod interest: nec ignorantia eius erit excusata. l. sed addes. 19. §. j. D. locati. Non autem recipit hic contractus culpam leuissimam. Est enim, vt di

xi, ex

xi, ex eo genere cōtractuum, in quibus
vtriusque commodum vertitur, ideoq;
sufficit, si levis dūtaxat culpa in eo prae-
stetur. d. l. si vt certo. §. nunc videndū.
D. commodati. Nō obstat. l. si merces.
25. §. qui columnā. D. locati. Vbi Gaius
l. C. docet, conductorem culpa vacare,
si fecerit omnia, quae diligētissimus qf-
que obseruaturus fuisset. Nō obstat, in-
quam. Ibi enim superlatius *Diligentissī-
mus* usurpatur propositiuo *Diligens*, vt
ibidē gl. monet, & sequitur Petr. Faber
hīc. Similiter & in §. qui pro vsu. Instit.
titul. de locat. & conduct. Superlatius
Diligentissimus ponitur propositiuo *Di-
ligens*, vt ibidem etiam gloss. docet, &
sequitur Thomas Linius & Wesem-
bec. ibid. Verba enim secundū subiectā
materiā accipiēda sunt. In locatione au-
tem & conductione cum vtriusque vti-
litas versetur, culpa dumtaxat levis in
ea praestatur. d. l. si vt certo. §. nunc vi-
dendum. D. commodat. Proindeq; di-
ctis locis superlatius positus est p po-
sitiuo. Neq; illud mirum videri debet,
cū vice versa, positius ponatur pro

252 CAPVT IV. QVI MODI IN
superlatiuo, vt in l. heredis. §. non tan-
tum. D. famil. ercif. & in d. l. si vt certo.
§. custodiam, D. commodati, & in l. in
re mandata, vbi Ioann. & Bulg. C. Man-
dati. Sunt qui aliter respondent ad l. si
merces. 25. §. qui columnam. D. locati.
Martinus existimat. d. §. qui columnā,
simpliciter loqui de rebus frangibili-
bus, id est, quæ facile frangi possunt, &
ob id exactiss. diligentiam eas postula-
re. Et hanc sententiam probat Alciat.
in l. magna negligentia. D. de verb. sig.
Item Casp. Caballinus in tractatu de eo
quod interest, fol. 260. num. 182. Item
Thom. Lin. & alij. Instit. tit. de locat. &
conduct. ad d. §. qui pro vsu. Verum ea
sententia tolerāda non est. Licet enim
I. C. Gaius d. §. qui columnā, primū
loquatur de columna transportanda:
deinde etiam de doliis & tigno: tamen
postea ait, idem etiā ad cæteras res trās-
ferri debere. Non itaq; quod ibi de di-
ligentissimo dicitur, dū taxat exaudien-
dum est de eo conductore, qui res fran-
gibiles transportandas conduxit. Iusti-
nianus quoq; in d. §. qui pro vsu Instit.
de loca.

de locat. & conduct. eiusmodi utitur
 exemplis, de quibus dici non potest,
 quod sint de rebus frangibilibus, quæ
 singularem & maximam præ cæteris di-
 ligentiam requirant. Hortomanus au-
 tem in d. §. qui pro usu. Instit. de locat.
 & conduc. distinguit inter locationem
 rei & locationem operis: Illam leuem
 tantum, hanc verò etiam leuissimam
 recipere culpam tradit, & de hac loqui.
 d. l. si merces. §. qui columnam, D. loca-
 ti. Sed nec hæc sententia ferenda est. Nā
 Iustinianus Imp. in d. §. qui pro usu. In-
 stit. de locat. & conduct. licet agat de lo-
 catione rei non operis locatione, tamē
 docet à cōductore talem desiderari cu-
 stodiam, qualem diligentissimus pa-
 terfam. suis rebus adhibet. Licet etiam
 in l. 3. §. j. D. Naut. caup. stab. l. C. Vlp.
 agat de operis locatione, nihilominus
 tamen docet in locato & conducto cul-
 pam præstari leuem. Simpliciter enim
 culpæ meminit, quare per eam leuem
 dumtaxat culpam intelligit. Idem fit in
 d. l. idem quæritur. §. j. D. locati. & simi-
 libus iuris textib.

10 *Locato* subiicit hic l. C. dotis dationem *Dotis dato est* contractus reconstitutus, quo maritus ad dotem acceptam soluto matrimonio restituendam obligatur. Dico *Contractus*. Nam dotis datio inter cōtractus numeratur. h. l. n. & l. exigere. 65. D. de iudic. l. si vt certo. 5. §. nunc videndum. D. commod. l. j. D. de iure dot. Dico *Reconstitutus*. Nā nisi corporaliter dotem tradiderit mulier, non obligatur de ea maritus ex sola cōuentione, vel nudis instrumētis. l. j. C. de donation. ante nupt. & l. si quis post. hac. 9. in prin. C. de bon. proscip. l. j. & 3. C. de dot. caut. non num. ipsi tamen marito cōstituitur obligatio ad petendam dotem non tantum stipulatione, sed etiā nuda pactioe & pollicitatione. l. 4. l. pen. C. de dot. promif. l. j. §. penul. D. de col. dot. sublata diēctione dotis, quæ olim fiebat solennibus verbis, veluti mille doti tibi erant, aut: *Quod mihi debes, doti tibi erit*. Vide Vlpian. in fragmen. titul. 6. de dotibus. Maritus autem in dote præstat non solum dolū, sed etiam culpam leuem. h. l. n. l. etiam filios.

CONTR. & Q. CONTR. &c. 155
filios. 18. §. j. l. si filiofamil. 25. §. maritū.
D. solut. matrimon. l. in rebus. 17. D. de
iure dot. Nam hic contractus & mariti
& vxoris gratia celebratur. d. l. si vt cer-
to. 5. §. nunc videndum. D. commoda.
Si itaque dolo aut culpa mariti res do-
tales pereant, vel deteriores reddan-
tur, tenebitur eo nomine maritus, licet
pactus sit, vt dolum solummodo non
etiam culpā præstaret. l. 6. D. de pactis
dotalib. & dicam infra cap. vlt. Cū ta-
men queritur in iudicio de dote, an fa-
cere possit maritus: dolum dumtaxat cō-
prehenditur. d. l. etiam filios. 18. §. j. D.
solut. matrim. De culpa autem leuissi-
ma non tenetur maritus. Nam, vt dixi,
vtriusq; gratia hic contractus habetur:
& nusquā traditur, leuissimam culpam
præstare maritum in dote. Sed obstat d.
l. in rebus. 17. In princip. D. de iure dot.
vbi Iuriconsul. Paulus primū docet,
in rebus dotalibus virum præstare tam
dolum quā culpam. Deinde subiicit,
eum etiam diligentiam præstare. Vnde
dicendum videtur, Iuriconsultum per
culpam significare leuem culpam: per

256 CAPVT IV. QVI MODI IN
diligentiam verò exactissimam diligē-
tiam, atque ita ex cōtrario leuissimam
culpam, vt in l. si vt certo. 5. §. nunc vidē-
dum. vers. cōmodatum. ibi, *Culpam præ-*
standam & diligentiam. D. commoda. &
in l. qui iniuriæ. 53. §. qui in alienis. vers.
eadem sunt in eo. D. de furt. & in h. l. n.
ibi, *In his quidam & diligentiam.* Verum
sciendum est in d. l. in rebus. 17. D. de iu-
re dot. pro *Sed etiam*, legendum esse, *Sed*
eam, vt monet Petr. Fab. hīc. In eadem
etiam lege obseruādum est, illa verba,
Diligentiam præstabit, quam in suis rebus
adhibet, non esse accipienda, vt in depo-
sito. Aliās inde sequeretur, de dolo sal-
tem non etiam de culpa leui maritū te-
neri. l. quod Nerua. 32. D. depositi. Cū
autem dolum & culpam in dote præ-
stet maritus, nō is dominus erit rei do-
talis, sed vxor eius domina erit dicen-
da. Idque etiam non paucis aliis argu-
mentis & iuris textibus ostendi potest.
Nam dos mulieris esse dicitur in l. quā-
uis. 75. D. de iure dot. l. fructus. 7. §. si
fundum viro. l. si constante. 24. §. si ma-
ritus. D. soluto matrimonio. l. pater fi-
liæ.

lia. 71. D. de euiction. Dicitur etiam de-
beri mulieri etiam constante matrimo-
nio. l. seruum dotalem. 21. D. de manu.
missio. Dicitur etiam esse in bonis vxor-
is. l. 4. D. de collation. bonor. Dicitur
vxoris proprium esse patrimonium. l.
3. §. ergo etiam. D. de minoribus. l. vni-
ca. §. & hoc ex rei vxoria. C. de rei vxor.
actio. l. pater filiam. 14. in principio. D.
ad legem Falcidia. Itē vxor de dote rei
vindicatione experiri potest. l. 3. C. de
rei vindicatione. Quæ nulli alij quàm
domino datur. l. Quintus. 27. §. cui le-
gatum. D. de auro & argent. legato. l. in
rem. 24. in prin. & tot. titu. D. & C. de
rei vindic. Dos quoq; dicitur esse natu-
raliter in dominio vxoris etiam cōstā-
te matrimonio. l. in rebus. 30. C. de iur.
dot. Item quod dos sit vxoris, non ma-
riti, ex eo quoq; intelligitur, quod ma-
ritus in dote saltē habet ius vtēdi, fruē-
di, ppter onera matrimonij. l. dotis fru-
ctuum. 7. D. de iure dot. cum similibus.
Et qui ius vtendi fruendi habet, non est
dominus, sed vtitur re aliena. Instit. de
usufructu, in prin. Deniq; Paulus l. C.

158 CAPVT IV. QVI MODI IN
dicit, maritum eam præstare diligen-
tiam in dote, quam in rebus suis exhi-
bet, in l. in rebus. 17. in prin. D. de iur.
dot. Separat ergò Paulus dotem à re-
bus mariti, & eam vxoris esse affirmat.
Verius tamen est, maritū esse verè do-
minum rerum dotalium, non vxorem.
Præterquàm enim, quod maritus dici-
tur dominus dotis. Instit. ti. Quib. alie.
lic. vel non, in prin. Et dominium dotis
dicitur esse mariti. dic. l. quamuis. 75. in
prin. D. de iur. dot. Et dotis dominium
dicitur transferri ad maritum. l. si ego.
9. §. si res. D. d. t. Et prædium dotali di-
citur esse mariti. l. si prædium. 23. C. de
iur. dot. Item fundus dotalis dicitur
trāsire ad heredem mariti eo mortuo,
heredemq; eius effici dominum dotis.
l. quædam. 62. D. de acquir. rer. domin.
licet nec is eam alienare possit. l. j. in fi.
D. de fund. dotal. Aliis etiam validiori-
bus rationibus & argumentis ostendi
potest, hanc sententiam verissimā esse,
quorū primum, hoc est. Dos data ma-
rito ante nuptias, non secutis nuptiis
cōditione ab eo repetitur. l. dotis fru-
ctum.

Num. 7. §. fin. D. de iur. dot. Ergò mari-
 tus dotis traditiõe verus dominus fuit
 effectus, & ad eum dotis dominium ve-
 rè vxor transtulit. Aliàs enim non con-
 dictione, sed rei vindicatione mulier
 dotem repeteret à marito, non secutis
 nuptiis; siquidem dominus rem suam
 non condicat, sed vindicet. §. sic itaque
 discretis. Instit. de actio. Secundò, tra-
 ditio rei dotis causa à domino facta ve-
 rum transfert dominium. §. per tradi-
 tionem, vers. sed siquidem. Institu. de
 rerum diuis. l. 3. §. 1. D. de public. in rem
 act. Ergò per dotis traditionem mari-
 tus verè acquirit dominium. Tertiò,
 Rei vindicatione vtitur, qui verè domi-
 nus est. l. Quintus. 27. §. cui legatum.
 D. de auro & argento lega. l. in rem. 24.
 in prin. & tot. tit. D. & C. de rei vindic.
 At maritus de re dotali amissa repeten-
 da à possessore vtitur rei vindicatione.
 l. de his. 11. C. de iure dot. Ergò maritus
 verè est dominus rei dotalis. Quartò,
 Cui competit publiciana in rem actio,
 verè esset dominus, & haberet rei vindi-
 cationem, si à domino rem acceperit,

ne CAPVT IV. QVI MODI IN
dominij transferendi causa. l. i. & tot.
tit. D. de public. in rem actio, Sed mari-
to competit publiciana in rem actio, si
dotis nomine ab vxore alienā rem bo-
na fide acceperit. d. l. 3. §. j. D. d. r. Ergò
maritus verè efficitur dominus dotis
traditæ ab vxore domina. Quintò, Qui
indiget vsucapione ad acquirendum do-
minium rei à non domino bona fide ac-
ceptæ, is dominus effectus fuisset facta
traditione à verò domino dominij trās-
ferendi causa. Nam venditor si domi-
nus sit mercis, facit & emptorem do-
minum. l. ex empto. ii. §. & imprimis.
D. de actio. empt. Si non fuerit domi-
nus, ad mercis acquirendū dominium
emptor indiget vsucapione. tot. tit. D.
pro emptore. l. j. D. pro suo, cum simi-
libus innumeris locis. Sed maritus in-
diget vsucapione ad acquirendum do-
minium rei in dotem à non domino
bona fide acceptæ. l. j. & ult. D. pro do-
te. Ergò maritus verè dominus effici-
tur dotis traditæ ab vxore domina. De-
nique solus dominus serui manumit-
tendi potestatem habet, & si ab alio quā
domi

domino suo manumittatur seruus, nō
 efficitur liber. l. j. in prin. & in fin. C. de
 manumif. Et hoc omni dubio caret.
 Maritus autem potestatem habet ma-
 numittendi serui dotalis, si fuerit sol-
 uendo. l. seruum dotalem. 21. D. de ma-
 numissio: Ergo maritus verus est domi-
 nus, vt serui, sic & alterius rei dotalis.
 Hæ sanè rationes omnes efficiunt ne
 quisquam negare possit, maritum verè
 dominum esse rei dotalis. Prospicien-
 dum itaq; nobis est de modo & ratione
 in concordiam reducendi contrarios
 textus supra adductos. Et generaliter
 hic sciendum est, quod licet maritus sit
 dominus dotis, certis tamen casibus eū
 desinere ipso iure dominum esse, vt di-
 ci quidem possit verè dominus, sed nō
 perfectè, h. e. in commutabiliter dotis
 dominium habere, secūdum. l. omnes
 actiones. 139. §. j. D. de re. iur. ibi Gaius
 l. C. non videtur, inquit, pfectè cuiusq;
 id esse, quod ex casu auferri potest. Ca-
 sus autem, quibus desinit maritus esse
 dotis dominus, & eius domina consti-
 tuitur vxor, hi sunt. Si fundum dota-

lem alienet, ea alienatio nulla est, ipso iure. Instit. tit. Quib. alien. lic. vel non. Et vxor vt domina fundi reuindicatione repetit eum. l. 3. C. de rei vindic. Deinde. si quamcunque rem aliam dotale quouis modo etiam oppignorando alienet maritus non soluendo existens, ipso iure dominium eius rei ad vxorem redit, vt ea rē à marito alienatā rei vindicatione, vel hypothecaria actione repetere possit. l. vbi adhuc. 26. C. de iure dot. l. seruum. 21. D. de manumissio. l. si constante. 24. in princ. D. soluto matrimonio. d. l. in rebus. C. de iure dot. Deniq; matrimonio soluto, veluti diuortio facto, etiam ipso iure dominium dotis ad mulierem recidit, vt eam saluam & integram à marito vel ab alio possessore possit reuocare tanquam vera domina, vel rei vindicatione vel hypothecaria actione, vel actione ex stipulatu, toto tit. D. solut. matrim. quēadmodū dos pet. & d. l. in rebus. C. de iure dot. & l. vnic. C. de rei vxor. actio. quēadmodū diruto edificio ex aliena materia constructo, materiae dominium ipso iure ad dominum

dominum pristinum reuertitur, vt is
 vindicare cā possit; quod facere prohi-
 beretur durante ædificio. siquidē eius tã-
 diu dominus is est; cuius & solum esse
 dicitur. l. adeò. 7. §. cū in suo. D. de ac-
 quir. rer. domi. §. cū in suo. Institu. de
 rer. diuis. l. 2. C. de ser. & aqua. l. 2. C. de
 rei vindica. Horum casuum respectu v-
 xor rerum dotaliū domina dici potest,
 & quidem verè siue naturaliter, mari-
 tus autem (qui aliàs extra illos casus ve-
 rè & citra iuris fictionem & subtilitatē
 dotis dominus est. d. l. in rebus. 30. C. de
 iure dot.) fictione siue subtilitate iuris,
 vt allegato loco Iustinianus loquitur.
 Ernisi hæc esset mens dictæ l. in rebus,
 30. C. de iure dot. manifesto falsa appa-
 reret. Loquitur enim de omni dote, e-
 tiam æstimata, item in pondere, nume-
 ro vel mensura constante, cū tamen
 certissimū & omni remota dubitatio-
 ne verissimum sit, rei dotalis æstimatæ,
 item pondere, numero vel mensura cō-
 stantis, dominium trāsire ad maritum,
 in tantum, vt eius rei periculum susti-
 neat, & soluto matrimonio, non candē

164 CAPVT IV. QVI MODI IN.
rem, sed vel eius pretium, vel eiusdem
generis & qualitatis rem restituat. l. ple-
rumque. 10. l. si rem. 14. & legibus seqq.
l. res in dotē data. 42. l. cū per diuor-
tium. 69. §. in dotem rebus. D. de iur.
dot. l. quotiens. 5. l. cū dotem. 10. l. si
inter. 21. C. d. t. De hac quæstione quæ
sit Arij Pinel. opinio vide in commen-
tariis ipsius ad C. titu. de bon. mater. in
l. j. part. 3. num. 12. & seqq. Et præsertim
nu. 15. Quæ Cuiacij, vide lib. 10. obseru.
cap. 32. Quæ Ioā. Roberti Aurel. vide
lib. 3. senten. iur. cap. 18. Et tantū de
dotis datione.

II Dotis dationem sequitur hīc tu-
tela, Tutela siue tutelæ administratio
non est verus contractus, sed quasi con-
tractus. §. Tutores quoque. Instit. titu.
de obligat. quæ quasi ex contract. nasc.
Quare per contractus nomen, in prin-
cipio huius legis significantur etiam quasi
contractus. Recipit autem tutela do-
lum, latam & leuem culpam. l. 4. l. quic-
quid. 7. C. arbit. tutel. l. j. in princip. l.
cum tutor. §. vltim. D. de tutel. & ra-
tio. distrahen. l. si sine. §. primo. D. de
admi-

administ. tutor. l. si tutoris. l. si liberti.
C.d.t. Eadem enim diligentia à tuto-
 ribus circa administrationem rerum
 pupillarium præstanda est, quam pater-
 fam. rebus suis ex bona fide præbere so-
 let. l. à tutoribus. 33. D. de administra-
 tutorum, dict. l. j. D. de tutel. & ra-
 tio. distrahen. Non est igitur audien-
 dus tutor, cum dicat ideò cessare pupil-
 larem pecuniam, quòd idonea no-
 mina non inuenerit, si arguatur eo tem-
 pore suam pecuniam benè collocasse.
 l. tutor. 13. §. j. D. de administrat. & peri-
 cu. tutor. De leuissima autem culpa tu-
 tor non tenetur, licet Constanst. Har-
 menop. libr. 6. Epitom. titu. 2. id velit.
 Nulla enim lex apertè leuissimam cul-
 pam à tutore exigit. Quod in l. 4. C.
 de peric. tutor. dicitur, à tutore fortui-
 tos casus non præstari, inde frustra quis
 elicit, tutorem omnem præstare cul-
 pam. Nam Impp. Consulti à C. Flo-
 ro, an tutores & curatores teneantur
 de casu fortuito, rescribunt ea lege, Tu-
 toribus & curatorib. fortuitos casus, ad-
 uersus quos caueri nō potuit, imputari.

non oportere. Quare ea lex non ita intelligenda est, quasi ideò remouere à tutoribus & curatoribus fatalis damni præstationem velint Impp. vt ostendant, eos de leuissima culpa teneri: Si quidem, vt dixi, Saltem rescribant ad quæstionem de fortuitis casibus præstandis emissam à C. Floro. Sic pleræque leges C. non omnes, sunt Imperatorum rescripta ex huiusmodi quæstionibus nata: quibus vel ad priuatorum hominum, vel ad iudicum quæstiones & consultationes rescribunt ex arte iuris, quæ in Pandect. libris, item in Institut. & multis legibus. C. proponitur & explicatur. Quod diligenter notandum esse autumo propter textuū speciem contrarietatis habentium conciliationem. Docui supra cap. j. pacti appellatione contractus non contineri. Sed obstare videtur. l. traditionib. 20. C. de pact. Ibi Diocl. & Maximia Impp. dicunt ex pactis nudis non transferri rerum dominia: vbi appellatione pacti etiam contractus videntur significari, siquidem cōtractibus rerum dominia
non

non transferantur. l. obligationum. 3. in prin. D. de obligat. & actio. At sciendum est, quod prædicti Impp. ea lege respondentes tantum ad quæstionem Martialis de pacti vi & potestate, An scilicet nudo pacto rerum dominia transferantur, rescribant, Traditionibus & usucapionibus dominia rerum transferri non nudis pactis.

12 *Succedunt negotia gesta.* Negociorum gestio est quasi contractus alterius non mandantis negotia gerendi. Dico, *quasi contractus*, ex collatione. §. 1. & princ. tit. Instit. de oblig. quæ quasi ex contract. nasc. & l. 1. D. de oblig. & act. Aliquando tamen abusuè simpliciter contractus dicitur, ut in l. sed & cum aliquis. 16. D. de neg. gest. dico, *Alterius non mandantis negotia gerendi.* Si quis enim alterius negotia gesserit ex mandato ipsius, mandatum erit, atque ita verus contractus: sed si gesserit sine mandato, negociorum gestio erit, atque ita quasi contractus. l. si. quis absentis. §. in D. de obligat. & actio. Malo autem dicere, *non mandantis* quam *absentis*.

Est enim negotiorum gestio, licet præsens sine mandatu negotia quis gesserit. veluti cum curator adoleſcētis præsens negotia administrat. l. 3. §. & si furiosi. D. de nego. gest. l. 6. l. curatoris. C. d. tit. vel, cum quis vt tutor vel curator, cum tamen tutor vel curator non sit, pupilli vel adoleſcentis negotia gerit. l. 4. C. qui dare tutor. vel curator. poss. Paul. libr. j. Sentent. titu. 4. in fin. vbi Iacob. Cuiac. vel cum mater repetendi animo liberis suis alimenta præstat. l. alimenta ii. C. de neg. gest. vel cum vitricus priuignas suas præsentes alit, seu pro his mercedes magistris expendit. l. si paterno. 15. C. dicto titulo. Deinde etiam dicere malo, *Alterius non mandantis quàm Sine alterius mandato.* Nam fieri potest, vt quis ex mandato alicuius, non tamen domini, sed alterius gerat negotia, & sit nihilominus negotiorum gestio, & negotiorum gestorum actio locum habeat. Nam qui pupillæ negotia tutoris mandato suscipit, negotiorum gestorum actione pupillæ tenetur. l. 4. C.

C. de nego. gest. Et licet curatores ex mandato Magistratus negocia adolescentum administrent; tamen negotiorum gestorum iudicio utili adolescentibus tenentur. dict. l. Curatoris. 17. C. dict. titul. quò pertinet etiam. l. 3. §. hac actione. D. de negot. gest. Negotiorum itaque gestio est, si administrentur bona alicuius sine ipsius mandato. Non obstat. l. si negotium. 16 C. de nego. gest. Ibi enim his verbis, *Si negotium sororis tua gerens, &c.* respondent verba hæc, *Negotiorum gestorum actione*: verbis verò illis, *vel mandante ea, vel rogante*, respondent verba hæc, *vel Mandati*. Secundò non obstat. l. negotium. 12. C. dict. titu. vbi Impp. significare videntur, negotiorum gestionem esse, licet mandatu domini negocia eius quis gerat. Non obstat, inquam, Est enim secundum gloss. intelligenda de casu, quo dominus egit cum aliquo de casibus fortuitis præstandis, si fortè is aliquando sine mandatu negocia administranda suscepit, vel potius

170 CAPVT IV. QVI MODI IN
intelligenda est de casu, quo non domi-
nus, sed alius aliquis domini negocia a-
licui committit. de quo in d.l. 4. D. de
negociis gestis. Denique non obstat l.
acquin. 19. §. 2. D. dict. titu. Ibi enim do-
minus libero homini, vt seruo suo mā-
data dedit, perinde itaque est, ac si non
mandasset. Nam liber homo & seruus
contraria sunt, & è diametro inuicem
opponuntur, ita, vt qui libero homini
putās eum seruum esse, mandatum de-
derit, nō videatur mandasse. Porrò ne-
gociorum gestionis conditio naturalis
est, quod recipit non solū dolum, sed
etiam culpam leuem. h. l. n. l. si nego-
cia. ii. D. de negociis gestis. l. tutori. C.
dict. titu. Idque regulariter & plerum-
que fit. Interdum tamen de dolo dum-
taxat gestor tenetur, veluti si affectione
coactus, ne mea bona distraherentur,
negociis se meis obtulerit. l. 3. §. inter-
dum. D. dict. titu. Interdum non tan-
tum dolum & leuem culpam præstat
gestor, sed etiam leuissimam, vt si alius
diligentior administraturus esset ne-
gotia. §. igitur. Institut. titu. de obli-
gatio

gationib. quæ quali ex contractu nasc. Interdum etiam præter dolum & omnem culpam, casum quoque præstat, ut cum novum negotium, quod nō sit solitus facere dominus, gestor eius nomine gerat. l. si negotia. ii. D. de negotiis gestis. aliàs regulariter casum fortuitum præstare gestor non tenetur. hac l. n. & l. negotium. 22. C. dicto titulo.

13 *Sequitur de societate.* Societas est contractus consensu initus de rebus & operis honestis in quæstum communicandis. Dico *Contractus consensu initus.* Est enim societas ex eo genere contractuum, qui solo consensu perficiuntur. Titu. Instit. de obligation. ex consensu. Dico *de rebus & operis communicandis.* Nam & res & operæ in societatem conferuntur. §. de illa. Institut. titul. de societate. l. si non fuerint. 19. D pro socio. Caius in fragmen. libro secundo titul. de obligationibus. Dico *honestis.* Nam rerum inhonestarum nulla est societas. l. nec prætermittendum. 57. D pro socio. Dico postremò *in quæstum*

communicandis. argumento. l. coiri. 7. &
l. sequ. D. pro socio. Societatis autem
conditio naturalis est, quod recipit præ
ter dolum & latam culpam, etiam cul
pam leuem. h. l. n. §. vlt. Instit. titu. de
societa. l. socius socio. 72. D. pro socio.
Sed effici posse videtur, dolum dumtaxat
& latam culpam, non etiam culpam
leuem præstare socium socio, hoc argu
mento. Quicumque eandem diligentiam
alienis rebus debet, quam debet pro
priis, nec tamen in alienis eam præstat,
dolosè agit. Et latam committit culpam.
l. quod Nerua. 32. D. deposit. Sed socius
communibus rebus talem diligentiam
adhibere tenetur, qualẽ suis rebus ad
hibere solet. d. §. vlti. Instit. titu. de so
ciet. & d. l. socius socio. 72. D. pro socio.
Socius itaque si eam diligentiam com
munibus non adhibeat rebus, dolosè
agit. Et per consequens socius socio te
netur dumtaxat de dolo & lata culpa,
non etiam de leui culpa. Sed respondẽ
dum est ad Maiorem hoc modo. Maior
vera est in rebus omnino alienis, vt re
bus depositis, non etiam in rebus com
muni-

munibus. Est enim maior fundata in d.
 l. quod Nerva. D. de positi. cui consonat
 l. mulier. 22. §. sed enim. D. ad Senatus-
 consultum Trebel. Et verba secundum
 subiectam materiam sunt intelligēda.
 Depositarius itaque si rebus alienis mi-
 norem adhibeat diligētiam quam suis
 rebus, dolo siue fraude non caret. At so-
 cius si communibus rebus minorem
 adhibeat diligentiam, dolo quidem &
 lata culpa caret, culpa leui non caret, vt
 intelligitur ex d. §. vlti. Institut. titul. de
 societa. & d. l. socius socio. D. pro socio.
 Non enim potest videri aliquis dolosē
 versari in rebus ad se pro parte pertinē-
 tibus. Quod igitur lata culpa est in de-
 posito, leuis est culpa in societate.

14 *Sequitur de rerum communione.*

Rerum communio est quasi cōtractus.
 quo proprio quodam iure absque con-
 uentione inuicem obligātur illi, quo-
 rum res quædam communes sunt, ad
 eas diuidendas & personales præstatio-
 nes inferēdas. §. itē si inter aliquos, & §.
 sequen. Institut. titul. de obligatio, quæ
 quasi ex contractu nasc. l. j. l. 3. & tot. tit.

D. commun. diuidun. & toto titu. D. & C. famil. eriscund. Ex hoc quasi contractu nascitur vel familiæ eriscundæ actio, si hereditas inter aliquos sit communis. §. idem iuris est. Institut. de obligatio. quæ quasi ex contractu nasc. & toto titul. D. & C. famil. eriscund quæ etiam directa est inter bonorū possesores, vt apparet ex argumentatione lurisconsulti in l. 2. §. j. D. d. tit. licet communiter Interpretes vtilem non directam inter eos dari velint: vel inde nascitur actio communi diuidundo, si aliarum res quàm hereditariæ, inter aliquos communes sint, puta, vel ex legato vel donatione. dict. §. item si inter aliquos. Institut. de obligationib. quæ quasi ex contractu nasc. & toto titulo. D. & C. commun. diuidund. vel etiam ex societate. l. 2. D. dict. titul. l. pro socio. 38. §. finali. D. pro socio. Vnde obseruandum est, si communio sit rerum ex societate, locum habere, & actionem pro socio, & actionem communi diuidundo. Sed non cōtra. Non obstat, quod Iustinianus Imp. in dicto §. item si inter aliquos.

quos. Institut. de obligationibus quæ
 quasi ex contractu nasc. ait, si inter ali-
 quos communis res sit sine societate.
 Nam his verbis significat Instinianus
 quo casu rerum communio sit quasi,
 non & proprius & verus contractus: nō
 etiam docet communi diuidendo a-
 ctionem competere eo tantum casu,
 quo sine societate res inter aliquos cō-
 munes sunt. Nā vt toto illo tit. sic & §:
 illo tractat dumtaxat de obligatione ex
 quasi cōtractu. & propterea excludit ibi
 rerum communionē, quæ fit ex societa-
 te, siquidem illa sit cōtractus, non qua-
 si cōtractus. Porro rerum communio-
 nis adiunctum siue conditio naturalis
 est, quod recipit dolum & leuem culpā.
 h. l. n. l. pen. §. vlt. C. commu. diuid. l. si
 is. 20. D. eod. l. & puto. 16. §. sed et si do-
 lo. l. heredes eius. 25. §. non tantum do-
 lum. D. famil. erciscund. Et hætenus de
 contractuum & quasi cōtractuum mo-
 dis & conditionibus naturalibus, quæ
 vel in dolo vel in culpa consistunt, non
 etiam in casu fortuito, vt hīc in fine le-
 gis I. C. docet. Aliquando tamen casus

176 CAPVT IV. QVI MODI IN
fortuitus præstatur in his contractibus.
Nam in commodato ad cōmodatariū
pertinet mortis damnum, etiam si for-
tuito acciderit, videlicet, si re commo-
data in aliam causam, vel alio modo, at-
que accepit, vtatur. l. i. §. is verò. D. de
obligation. & actio. l. si vt cerro. s. §. sed
interdum. D. commodati. Nam & hīc
culpa eius interuenit. Cuiac. ad Paul. li-
bro 2. sent. tit. 4.

CAPVT QVINTVM.

DE PACTIS QVAE MO-
dorum, siue adiunctorum gratia
(de quibus capite tertio) in-
ter contrahentes
fiunt.

SYMMARIVM

*Pacta, quae conditionum siue modorum
gratia contractibus subiiciuntur, vel
adijciunt eos modos, vel eos detrahunt
illis.*

Quomodo

- 2 *Quomodo adijciant ea pacta cōtractibus conditiones siue modos.*
- 3 *Precario non adijcitur culpa vel casus fortuitus per pactum.*
- 4 *Pacta quæ contractibus bonæ fidei adijciunt conditiones siue modos, auctori profunt ad actionē, si ab initio fuerint subiecta.*
- 5 *Pacta bonæ fidei contractibus incontinenti subiecta profunt ad actionem ex ipsdem contractibus, non actionem præscriptis verbis pariunt.*
- 6 *Pacta stricti iuris contractibus etiam incontinenti subiecta, non insunt ex parte auctoris.*
- 7 *Pacta quomodo detrahant contractibus conditiones siue modos: Et quos quibus detrahant: quos item & quibus non.*
- 8 *Pacta quæ detrahunt contractibus bonæ fidei suos modos, non auctori sed reo profunt, vel ipso iure, si incontinenti fuerint subiecta, vel per exceptionem si ex intervallo.*
- 9 *Pacta stricti iuris cōtractibus incontinenti subiecta, nō auctori ad actionem, sed reo ad exceptionē p̄sunt etiā ipso iure.*

PACTA, quæ contractibus subiciuntur, vel eos omnino mutant & tollunt, vel iis quid adiiciunt, vel quid detrahunt iis. l. pacta. 72. D. de contrahen. empt. l. in conuentionibus. 52. D. de verbor. obligation. l. iurisdictionum. 7. §. adeo. & l. si vnus. 27. §. pactus ne peteret. D. de pactis. Sic pacta, quæ modorum, causarum & conditionum gratia, de quibus suprà differui. subiiciuntur contractibus, vel adiiciunt illis eius modi conditiones, si eas sua indole & natura non recipiant: vel illis naturales eas conditiones, vt & conuentionales, detrahunt. Et hoc est, quod hac lege Iurisconsultus Vlpianus ait, *Sed hac ita, nisi si quid nominatim cōuenit, vel plus vel minus in singulis contractibus.* Vtraque pacta tam detrahentia quàm adiacentia dicuntur legem dare contractibus, hac lege nostra, & dicta l. in conuentionalibus. 52. D. de verborum obligationibus, cum similibus.

2 Sed primū de iis pactis, quæ præter naturales contractuū cōditiones, alias
insuper

Insuper quas naturaliter nō recipiunt, illis adiiciunt: quæ pacta dicuntur formare contractus. dict. l. iuris gentium. 7. §. quinimo, D. de pactis. Depositarum recipit naturaliter dolum & latam culpam: leuem culpam & leuissimam sua indole & natura non recipit, vt suprà dictum est. multò minus periculum siue casum fortuitum. Pactis tamen hæc omnia contrahentes illi adiicere possunt. l. prima. §. si conuenit. & §. sæpè euenit. D. de depositi. l. iuris gentium. 7. §. sed & si quis paciscatur. D. de pactis. Idē sentiendum est & de aliis contractibus hac lege enumeratis.

3 Precario tamen per pactum non potest adiici culpa vel casus fortuitus. Illud enim neq; cōtractus est, neq; quasi contractus, vt supra ostendi, proindeque nec obligationem parit. l. inter dictum. 14. D. de precar. Vbi autem obligatio non est, ibi nec pactum adiici potest, quod obligationem & actionē informet. Deficiēte enim subiecto, deficit quoq; adiunctum. Præterea præcarium stricti iuris: Et proinde frustra

ipsi pactū culpa vel casus fortuitus adi-
citur: quippe cum pactum stricto nego-
cio adiectum non auctori, sed reo profuit,
vt infra dicetur, nu. 6.

4. Porro hæ conditiones, quæ per
pacta adiiciuntur contractibus, auctoris
utilitatem concernunt, non ad rei com-
pendium pertinent, siquidem illum ad
plura obligent. Non tamē semper pro-
sunt auctori, h. e. non semper auctor earū
nomine rerum conuenire potest, sed
tunc demum si initio contractū adii-
ciantur, vt hīc dicitur, siue (quod idem
est) ex continenti aut in cōtinente, aut
in ingressu cōtractuum, vt dicitur in l.
iuris gentium. 7. §. quinimō. D. de pact.
& in l. bonæ fidei. C. d. t. siue (quod simi-
liter idem est) cū inchoatur contra-
ctus, vt dicitur in l. nec ex prætorio. in-
fra h. t. Si postea adiiciantur, siue ex in-
teruallo, non prosunt. d. l. pacta. 72. D.
de contrahen. empt. d. l. iuris gentium.
7. §. quinimō. D. de pact. d. l. in bonæ fi-
dei. D. d. t. Nam ea dumtaxat pacta in-
sunt contractibus bonæ fidei, & formāt
eorum obligationes & actiones, quæ ex
continen-

continenti subiiciuntur contractibus, non etiam, quæ postea siue ex internallo fiant, vt adductis legibus docetur.

§ Quia autem pacta, quæ contractibus bonæ fidei incontinenti subiiciuntur insunt contractibus, eorumque obligationes & actiones formant, nō aliā pariunt actionē, q̄ quæ nascitur ex contractibus iis, quibus subiiciūtur, quod etiam constat ex l. Imperator. 16. D. de in diem adiect. & l. 4. D. de lege commissor. l. si sterilis. 21. §. si tibi fundum. D. de action. empt. l. qui fundum. 75. D. de contrahend. emptio. Qlim quidem contentio fuit inter Proculianos & Sabinianos de hac quæstione, vtrum ob pactum incontinenti bonæ fidei contractibus & negotiis adiectum competeret actio præscriptis verbis, an verò eadem actio, quæ descenderet ex iisdem illis contractibus. Proculus præscriptis verbis actionem dabat. l. si vir uxori. D. de præscriptis verbis. Sabinus verò eandem, quæ ex eodem contractu descendebat. l. si conuenit. D. de rescindenda venditione. vbi in factum

actio est actio præscriptis verbis. Nam
 & illa in factum actio dicitur in l. prima
 & passim. D. de præscriptis verbis. quæ
 propria est appellatio earum actionū,
 quæ nomine vacant. Quæ proprium
 nomen habent, ex facto dari dicun-
 tur, vt furti, iniuriarum, damni iniu-
 ria. l. actionum. D. de obligationib. &
 actionib. quæ nomine vacāt, in factum
 nimirum, quia in factum accipiuntur.
 l. quod bonis. D. ad legem Falcidiam.
 vel componuntur. §. j. Institut. titul. de
 exceptionib. quod factum res gesta vo-
 catur in l. cū mota. C. de transacion.
 Illam Proculianorum & Sabiniano-
 rum controuersiam indicat. l. Labeo.
 D. de contrah. emptio. Sed eam postea
 composuerunt Imperatores dantes ab
 eiusmodi pacta eorundem contractū
 actiones. d. l. si fundus. 4. D. de leg. com-
 miss. dict. l. Imperator. 16. D. de in diem
 addict. & l. 2. C. de pactis inter empt. &
 vēdit. in qua postrema lege dictio **Vel**
 corrigit.

6 Præterea hæc pacta aliquid con-
 tractibus adicientia stricti iuris iudi-
 ciiis,

eiis, licet iis incontinenti subiciantur, non insunt, non continentur iis, non formant actionem. Primum enim nullum in iure extare locum, quo id probari possit existimo. Deinde dict. l. 7. §. quinimo. D. de pactis. & d. l. in bonæ fidei. C. d. tit. nominatim loquuntur de pactis adiectis contractibus bonæ fidei, haud dubiè, vt ostendunt, secus esse in strictis negociis. Denique hanc sententiam tuentur. l. petens. 27. & l. si certis. 28. C. d. tit. & l. si tibi. 17. in prin. D. cod. & l. rogasti. 11. §. si tibi dederò. vers. sed si dederò. D. de rebus cred. Cuiac. tract. 8. ad African. in l. Titius Sempronio. D. de præscript. verbis. & in d. l. 7. D. de pact. & libr. 10. obseruat. cap. 24. vbi respondet ad l. petens. C. de pactis. & ad l. venditor. D. commun. prædiorū. Donel. in d. l. in bonæ fidei. 13. nume. 33. C. d. tit. & in l. si ita. 135. §. Seia cauit. D. de verb. obliga. nume. 12. & 14. & Ioannes Borcholt. in cōment. in d. t. D. de pact. cap. vltim. num. 46. & titu. de vsur. cap. 3. numer. 7. & 8. Non obstat l. lecta. 40. in fin. D. de reb. cred. Ibi Iuriscō. Paulus

loquens de pacto, mutuo atque ita stricti iuris contractui incontinenti adiecto. Et si, inquit, ut ille putabat ad exceptionem tantum prodesset pactum (quamuis sententia diuersa obtinuerit) tamen vsurarū obligatio ipso iure, non committetur ex illis verbis *quamuis sententia diuersa obtinuerit*, elicere conantur. Glos. & alij interpretes pacta etiam stricti iuris contractibus incontinenti adiecta prodesse ad actionem, sed perperam. Nam Paulus Iurisconsultus eo loco prædictis verbis docet, pacta incontinenti stricti negociis adiecta, reo prodesse non ad exceptionem (quod quidam putabant) sed ipso iure, hoc est eiusmodi pacta ipso iure tantum facere reum, ita ut actio in eum non detur, quæ opposita exceptione esset submo- uenda. Cuiac. lib. 10. obserua. c. 24.

7 Sequitur nunc de pactis, quæ contractibus bonæ fidei eorum naturales uel etiam conuentionales modos, siue quod idem est, causas, conditiones & adiuncta detrahunt, quæ pacta dicuntur reformare & mutare contractus. l. iuris gen-

gentium. §. edeò. D. de pact. mandati, commodati, venditi, pignoris, locati causa & modus naturalis est, quod recipiunt dolum & culpam etiam leuem, quidam etiam leuissimam, vt supra dixi. Pacto tamē eiusmodi naturales causæ modi & adiuncta detrahi illis contractibus possunt, excepto dolo. Pactū enim ne dolus præstetur, inutile est, siquidem hoc sit contrarium bonæ fidei, h. l. n. l. j. §. illo non probabis. D. de pos. l. 3. in fin. D. commun. diuidum, l. in cōmodato. 17. in princ. C. commodat. l. si vnus. §. illud. D. de pact. Maritus etiam non potest pacisci. vt dolum solummodo, non etiam culpam in dote præster, propter vtilitatem nubentium. j. Pomponius. 6. D. de pactis dotalib.

8 Porro hæc pacta, quæ detrahunt cōtractibus eorum naturales vel etiam conuentionales causas, modos, conditiones siue adiuncta, non actoris sed rei emolumentum concernunt, siquidem huius obligationem, quæ aliàs obstringeretur, relaxent ac mitigent. Et quidē semper valent & insunt contractibus.

isſque continentur, etiam cum ex interuallo ſubiiciuntur. d. l. pacta. 72. D. de contrahen. emptio. Proſunt autem reo diuerſimodè. Aliàs ipſo iure, hoc eſt, etiam non oppoſita exceptione pacti, aliàs verò per pacti conuentionis exceptionem. d. l. nec ex prætorio. infra. h. t. Ipſo iure, ſi in continenti, ſiue quod idè eſt, ex cōtinēti, ab initio, in ingreſſu cōtractus bonæ fidei fiant: ope verò exceptionis, ſi fiant poſtea, ſiue ex interuallo. d. l. iuris gentium. 7. §. quinimo. & §. ſequent. D. de pactis. dict. l. in bonæ fidei. C. d. t. d. l. pacta 72. D. de contrahen. emptio. Cuiac. libr. 2. obſeruat. cap. 15. & lib. 10. cap. 24. & in d. l. iuris gētium. D. de pact.

9 Denique quod iuris eſt in pactis, quæ detrahunt bonæ fidei negociis, de quibus dum taxat hac lege agitur: idem quoque iuris eſt in pactis, quæ detrahunt aliquid ſtrictis negociis, modò illis incontinenti ſubiiciantur. Nam & hæc pacta ipſo iure proſunt reo, etiā non poſita exceptione pacti. l. lecta. 40. D. de rebus credi. l. 4. §. vlti. D. de pact.

l. ob.

1. obligationum. 44. §. conditio. D. de obligation. & action. l. rogasti. 11. §. si tibi dederō. D. de rebus credit. quas leges vt & antea ostēdi ita rectē intelligit Cuiacius d. lib. 10. obserua. cap. 24. & d. l. 7. §. quinimō. D. de pact. & eum secutus Ioan Borch. titu. de pact. cap. vlti. num. 49. & seqq. & nu. 34. & titu. de vsur. cap. 3. nume. 7. & 8. Et tantū etiam de hoc capite vltimo. Plura qui de pactis detrahentibus & adiicientibus cupiunt, præter veteres in d. l. iuris gentium. 7. D. de pactis. & l. petens. C. eod. Videāt etiam Donellum Cuiacium. Ioā. Borcholt. al. legatis locis. itemque Frāc. Hotomannum in illustribus quæstionibus, quæstio. 36. vbi is ab aliorum neotericorum sententia in quibusdam discrepat.

Soli Deo gloria.

AD L. CONTRA. CTVS 23. D. DE REG. IVR.

CONCLUSIO PRIMA.

HAE C Lex contractuum
& quasi contractuum bo-
nae fidei condiciones tam
naturales, quàm conuen-
tionales, quodam verbo-
rum compendio artificiosè explicat.

2 Nullam autē contractus plenam
& perfectam definitionem in libris no-
stri iuris aut monumentis interpp. no-
strorum vsquàm extare putamus.

3 Nos cum definimus in hac ver-
ba, Contractus est conuentio obliga-
toria propriā suā facultate absque iuris
ciuilis singulari confirmatione obliga-
tionem ad agendum efficacem produ-
cens.

4 Græcè vocatur συνάλλαγμα, siue
μονομερῶς siue vtrinq; obligationem
constituat.

5 Et

5 Et differt à pacto legitimo, quod similiter vt iurisgentium, semper nudum est.

6 Hodie tamen legitimi & iuris gentium pacti distinctio sublata videtur, cum ex omni pacto nudo, vt volunt, actio detur, non tamen, vt arbitramur, iure canonico, sed potius cōsuetudine.

7 Porro quasi contractus est quasi conuentio quædam, proprio quodam iure (vt Gaius loquitur) obligationem producus: qualis est tutelæ administratio. Negociorum gestio, item rerum communio, & quandoque etiam solutio indebiti, non semper; siquidem ea interdum proprius & verus sit contractus.

8 Vt autem actiones: sic & contractus & quasi contractus alij bonæ fidei dicuntur, alij stricti iuris.

9 Bonæ fidei cōtractus sunt, quorum actiones legis potestate eius naturæ sunt, vt ex iis condemnatio fiat ex æquo & bono, etiam ultra id, de quo inter partes nominatim conuenit.

10 Stricti iuris contractus dicun-

tur, in quorum actionibus condemnatio fit strictè: veluti secundum ea, quæ nominatim in ipsâ cōventionē expressa & nuncupata fuerunt.

11 Atq; hoc discrimen legibus canonicis non sublatum, sed potius approbatum esse credimus.

12 Eiusq; fœdere commodissimè deciditur illa quæstio: An ob dolum in contrahēdo admissum, cōtractus ipso iure nullus sit, necne. Si enim bonæ fidei contractui causam dederit dolus, ipso iure contractus ille nullus est: si vero inciderit in ipso contractu dolus, nō quidem ab initio contractum reddit nullum, sed is rescinditur omninò, vel reformatur per actionem eiusdem cōtractus, vel per doli exceptionem. At stricti iuris cōtractus ipso iure non vitatur dolo, siue is causam dederit contractui, siue in ipso cōtractu inciderit. Sed contractus ab initio quidem iuris subtilitate subsistit, atq; inde actio nascitur, verùm dolo circumuentus indēnitati suæ consulere potest vel actione vel exceptione doli.

13 Sunt

13 Sunt autem bonæ fidei contractuum, & quasi contractuum cōditiones, quæ hâc lege indicantur, Dolus malus, culpa, & casus fortuitus.

14 Dolum malum, qui & fraus dicitur, ineptè distinguunt Dd. in dolum verum & dolum præsumptum.

15 Culpa nihil aliud est, quàm negligentia, siue prætermissio diligentia. Et tam in omittendo quàm in faciendo consistit. Eiusque gradus tres dumtaxat sunt, lata, levis, & leuissima culpa.

16 Lata culpa est prætermissio minimæ diligentia; eaque dolo proxima dicitur.

17 Levis culpa est prætermissio mediocris diligentia, qualem diligens & frugi paterfamil. suis rebus adhibere solet. Et hæc propriè culpa dicitur. Vnde vox culpæ simpliciter in iure posita, intelligitur de leui culpa. nisi materia sub aliud aliud suadeat.

18 Leuissima culpa est prætermissio summæ diligentia; qualē optimus quisque paterfamil. suis rebus adhibere solet.

Etque ex opposito diligentiae verbo, ut in hac lege, ita & plerumque alibi significatur.

19 Casus fortuitus est, quē nullum consilium humanū praevidere potest; vel cui humana infirmitas resistere nequit.

20 Dolum autem & culpam, licet diuersimodē, omnes cōtractus & quasi contractus bonae fidei naturaliter recipiunt: Nullus autem naturaliter recipit casum fortuitum, sed tantum ex cōtentione partium.

21 Et pro regulā hic tenendum est. In contractibus, qui solius dātis gratiā sunt, duntaxat dolum & latam culpam praestari: Qui verò vtriusq; contrahentis gratiā habentur, capaces esse doli, lae & levis culpae. Eos autem, qui accipientis tantū gratiā celebrantur, dolum, latam, leuem, & leuissimam culpam recipere.

22 Hinc depositum recipit tantū dolum & latam culpam: quemadmodum & precarium: quod licet hīc inter contractus numeretur, tamen re vera neque

neque contractum, neq; quasi contractum id esse defendemus.

23 Venditum autem dolum latam, & leuem tantum culpam admittit: licet quantum ad solum pretium, non etiam ulterius, veluti interesse, rei periculum venditoris esse non absq; legum auctoritate quidam existiment.

24 Similiter & pignoris contractus, præter dolum & latam culpam, recipit etiam culpam leuem.

25 Eiusdem quoq; conditionis est locatio & conductio, cuius mercedem etiam in aliâ re quàm pecuniâ numeratâ consistere posse asserimus.

26 Vter autem locator aut conductor dicatur, inter omnes non conuenit. Vulgò locator dicitur, qui accipit mercedem: Conductor, qui eam dat. Quâ definitione meritorè reiectâ, alij locatorem definiunt, qui dat utendum vel faciendum aliquid: Conductorem, qui accipit.

27 Sed & illam, ut non satis accuratam definitionem omittentes, Locatorem appellamus, qui definitâ mercedem

de, vel rem vtendam alicui cōcedit, vel in operis præstandis se alicui offert: Cōductorem, qui constituta mercede, vel rem vtendam ab aliquo accipit, vel in operis præstandis placitum offerentis suscipit.

28 Præterea dotis datio, quæ contractus est & quidē ex eo contractuum genere, qui re perficiuntur, præter dolum & latam culpam, etiam leuem recipit culpam.

29 Atq; inde etiam haud obscure intelligitur maritum non esse perfectē rei dotalis dominum, licet verē Dominus ipsius sit, non etiam (vt arbitramur) mulier eius domina habeatur.

30 Negociorum quoq; gestio plerumq; dolum latā & leuem tantum recipit culpā, vt & tutelæ administratio, Item societas & rerum communio.

31 A commodatario autē & mandatario præter dolum, latā & leuē culpam, etiam leuissimam culpā iuris auctoritate exigimus.

32 Et hæ, quas retulimus, naturales sunt contractuum & quasi contractuum

con-

conditiones. Partium autem conventionibus effici potest, ut vel plus vel minus in singulis contractibus veniat, sed diuerso iure.

33 Si enim ab initio inter contrahentes cōuenerit, ut plus in his cōtractibus præstaretur, veluti in cōtractu depositi, ut præter dolum & latā culpam etiā leuis præstaretur culpa: Vel in emptione, pignore, locatione, dotis datione, aut societate, ut præter dolum latam & leuem culpam, etiam leuissima præstaretur culpa, vel in mandato, aut commodato, ut præter dolum & omnem culpam etiam casus præstaretur, tunc aduersarius eius pacti nomine actori eadē tenetur actione, quæ ex cōtractu principali nascitur, non etiam actione præscriptis verbis.

34 Quod si autem inter cōtrahentes cōuenerit, ut minus in prædictis cōtractibus, quā illi naturaliter recipiūt, præstaretur, veluti in mādato vel commodato dolus tantum & lata culpa non etiam culpa leuis & leuissima, pactum hoc ex parte rei inest illis con-

tractibus, & quidem ipso iure, si in-
continenti per pacti verò conuenti ex-
ceptionem, si ex interuallo fuerit sub-
iectum.

35 Diuersa autem ratio est pacto-
rum strictis negociis in continenti sub-
iectorum. Ea enim licet ipso iure pro-
sint reo, etiam non posita exceptione
pacti, modò confestim quid detrahant
contractibus tamen si iis adiiciunt ali-
quid, etsi in continenti, tamē ad actio-
nem actori non prosunt.

36 Postremò, vt pactis effici non
potest, ne dolus in bonæ fidei contra-
ctibus præstetur: Ita nec culpam aut ca-
sum fortuitum precario conuentione
adiici posse arbitramur.

*Respondit Sebastianus Dietlin Gerlit Zouen-
sis Fr. 25. Ianuarij An. 1587.*

FINIS.

I N D E X

P R A E C I P V O R V M Q V A E

hoc commentario conti-
nentur.

Actionem ex pacto, iure Canonico, li-
cet Doctores aliter sentiant, non
nasci, euidenter ostenditur. fol. 46

Actiones non solum sed etiam contractus
aliy bona fidei sunt, aliy stricti iuris, con-
tra quosdam interpretes. 58 & seq.

Actiones bona fidei sola lex facit, nō arbi-
trium cuiusq. 64 & seq.

Aduocatus olim distinguebatur à patrono
causarum. 111 & seq.

B

Bona fidei contractus qui sint: qui idem stri-
cti iuris, difficile definitur. 59. & seqq.

Bona fidei contractus ipso iure nullus est, si
illi dolus causam dederit, cōtra quosdam
interpretes. 67. & seq.

C

Casus fortuitus quid, & eius vana appella-
tiones, Item species. 89. & seqq.

INDEX.

- Codicis leges plerunque cōtinent practicam iuris: at leges Pādectarum ipsam iuris artem.* 166
- Compensatio locum habet in quantitate, nō in specie, seu corpore.* 101
- Compensatio quod non potest obijci deposito, ex veteri est iure, non ex Iustiniani noua constitutione.* 102
- Commodati accurata & perfecta definitio, eiusq; explicatio.* 118. & seq.
- Commodari ea res non potest, quae usu censu mitur, nisi forte ad pompam & ostentationem quis eam rem accipiat.* 101. & seq. & 118
- Commodatum prater dolum & latam culpam, recipit etiam culpam leuem & leuissimam.* 122. & sequent.
- Commodatarius praestat quandoque mortis damnum.* 176
- Commodatum in quibus differat à precario.* 121
- Cōmunio rerum quid sit, definitione declaratur.* 173
- Communio rerum ex societate, parit actionē pro so. o, & actionem communi diuidūdo.* 174
- Communio*

INDEX.

Communio rerum recipit dolum & leuem culpam. 178

Contractus definitio, vide in litera D.

Contractus qui ab una parte obligationem constituunt, veluti mutuum & stipulatio, non dicuntur (licet hoc Interpretes velint) improprie contractus. 7

Contractus nomen tripliciter accipitur, proprie, non improprie, & proprie. 11

Contractus propria virtute, & potestate sua, absque legis confirmatione, obligationem efficacem producit, 20. & seq.

Contractus non solum utrinque, sed & $\mu\omicron\nu\omicron\nu\mu\epsilon\gamma\epsilon\omicron\varsigma$ obligatory, $\Gamma\rho\alpha\tau\epsilon\ \tau\upsilon\nu\alpha\delta\delta\acute{\iota}\chi\mu\alpha\tau\alpha$ dicuntur contra interpretes. 30

Contractus innominati, non solo consensu, sed vel re, vel facto perficiuntur. 33

Contractus non omnis, qui nomen aliquod habet, nominatus contractus dicendus est.

40

Contractus nusquam significatur appellatione pacti in libris nostri iuris. 45

Contractus nō minus, quā actiones vel bona fidei sunt, vel stricti iuris. 58

Contractus bonae fidei, item stricti iuris vera definitio exemplis declarata. 59

- Contractus etiam iure canonico alij bona fidei sunt, alij stricti iuris quò ad actiones, contra interpretes quosdam* 65. & seq.
- Contractus bona fidei, cui causam dedit dolus, utrum ipso iure sit nullus, an verò ab initio subsistat. difficilis & ardua questio.* 67 & seq.
- Contractus omnes aequitate canonica, & moribus, quantum ad mentem & substantiã intentionis, non quo ad titulum actionis, bona fidei sunt, & vitiantur ipso iure, si illis causam dederit dolus.* 72. & seq.
- Cuiacius putat pratoris edicto pacta exceptiones parere, quod probandum non videtur.* 31
- Culpa quid sit, & quotuplex, ex legum fundamentis ostenditur, suiectis interpretũ erroneis opinionibus.* 80. & seq.
- Culpa non tantum in faciendo, sed etiam in non faciendo consistit.* 80
- Culpa levis quid.* 85
- Culpe nomine simpliciter posito, singulariter levis significatur culpa.* 86
- Culpa leuissima quid.* 87
- Culpa leuissima sæpenumero significatur diligentia verbo.* cod.
- Culpa*

*Culpa species à Bartolo, itemq; Zasio tradita
reijciuntur.* 89

D

*Definiri aptè & accuratè possunt etiam res
iuridica: quod quidam negant.* 4

*Definitio contractus perfecta & plena nusq;
quam in libris nostri iuris à veteribus Iu-
risconsultis, aut Impp. tradita est.* 5

*Definitio cōtractus proposita in l. Labeo.
19. D. de verbo. sign. non explicat omnem
contractum.* 5

*Definitio contractus à Theophilo in Institu-
tionibus tradita, duplici vitio laborat.* 13

*Definit Cuiacius contractum felicius, quàm
reliqui interpretes.* 14. & 15

*Definitio contractus à Cuiacio tradita nō
per omnia probata est.* 17

*Definitio contractus accuratior, eiùsque per
singulas partes explicatio, quum ostendi-
tur verum discrimen inter cōtractus &
pacta.* 17

*Depositi accurata definitio, eiusq; diligēs ex-
plicatio.* 97 & seq.

*Depositum licet non mercedem: tamen hono-
rarium & remunerationem recipit.* 99

Depositum recipit saltem dolum & latam

- culpam, non etiam leuem. 100
- Deposito qui se obtulit, tenetur etiam de leui
& leuissima culpa. 100
- Depositarius tenetur prestare etiam leuem
culpam, si aliquid pro custodia accepit 100
- Depositor tenetur depositario non solum de
dolo & lata, sed etiam leui culpa. 100. &
sequen.
- Depositorum repositum non obijciatur compen-
satio. 101
- Deposito quod non potest obijci compensatio
ex veteri iure est, non ex noua Iustiniani
constitutione. 102
- Depositorum repositum non potest obijci excep-
tio non numerata, vel non data rei pe-
cuniarie, si depositi rescriptio agatur: neq;
denuntiatio ab altero facto depositario. 102
- Depositi actio infamat. 102
- Depositi actio quoadq; in duplū cōpetit ibid.
- Doli mali definitio, probatio, varia appella-
tio, eiusq; diuisionis à Doctoribus tradi-
ta, improbatio 75. & sequen.
- Dolus alius est bonus, alius malus. 75
- Doli expressam mentionē cum facit lex, sta-
tuens pœnam, non ad latam culpam porri-
genda erit in asserioribus. 84. & seq.
- Doris

- Dotis datio quid.* 154
Dotis datio qualis contractus. *ibidem.*
In dote præstat maritus dolum, latam & le-
uem culpam. 154
Dotis dominium uxoris sit, an mariti, noua
sententia firmissimis & immotis argumē
tis munita. 156. & seq.
Emphyteutic^o cōtractus requirit scripturā, &
est iuris civilis, non iuris gētiū. 137 & 140
Emptionis & venditionis accurata & perfe
cta definitio, eiusq; diligens explicatio. o-
mnia huius contractus requisita conti-
nens. 134
Emptionem & venditionem contrahentes
si in mercis vel corpore, vel materia dis-
sentiant, emptio nulla. 124. & seq.
Emptori tenetur venditor de dolo, lata & le
ui culpa, non etiā de leuissima. 127. & seq.
Emptor si fuerit in mora, quo minus sibi res
tradatur, de dolo tantum venditor tene-
tur, non etiam de culpa. 128
Emptoris non est periculum rei, sed vendito-
ris, si res vendita sit, ut pondus, numerus,
vel mensura. 128
Emptoris est periculum rei vendita etiam
ante traditionem, ita scilicet, ut si ea pe-

INDEX.

*rierit casu supra pretium eius rei id quod
interest non consequatur.* 131

*Executio sententia definitiva, quibus modis
fiat.* 53

F

*Familia ercis unda actio etiam directa da-
tur inter bonorum poss. ssores, contra in-
terpretes qui vilem saltem inter eos da-
ri tradunt.* 174

*Florentina lectio rejicitur alicubi in hac le-
ge & probatur vulgaris.* 91

*Forma mandati non observata an competat
mandati actio.* 109. & 131

G

Gratuitum est depositum. 99

Gratis id mandatum expeditur. 107. & 110

H

Hypotheca differt à pignore. 133

*Hypothecaria actio, etiam in pignore ita pro-
pria dicto locum habet.* 133

I

*Iacobus Cuiacius feliciter diffiniuit contra-
ctum, quàm reliqui iuris interpretes. 14.
& sequen.*

Iurisconsulti Papiniani encomium. 4

*Iurisconsulti veteres nusquam reliquerunt
nobis*

INDEX.

nobis perfectā contractus definitionem. §
Iurisconsultus Papinianus duos integros cō-
scripsit libros definitionum. 4

L

Locationis & conductionis accurata, plena
& perfectā definitio, eiúsque diligens ex-
plicatio. 136. & sequ.

Locationem & conductionem quādo efficiat
operarum prestatio, traditio utilis. 147

Locationis & conductionis merces nō solum
in numerata, sed etiam in alia re consiste-
re, quam nummis potest. 141. & sequ.

Locator quis sit, quis item conductor, inter
veteres & neotericos non convenit, qui
utriusque hac in parte refutantur, & vera
definitio traditur. 146 & sequ.

Locatio & cōductio recipit dolum, latam &
leuem culpam, non etiam leuissimam: ubi
Interpretum quorundam sentētia repro-
batur. 150. & sequ.

L. Omnis definitio. de regu. iur. sententia ex-
ponitur. 5

L. Labeo. de verb. signifi. explicatur. 9

L. Omnium. de iudic. declaratur. 11. & 12

M

Mandati accurata & perfectā definitio, e-

INDEX.

- iūsq̃ue per singulas partes explicatio.* 106.
& seq.
- Mandato comparatur varihabitio.* 107. &
sequen.
- Mandato quando comparatur varihabitio
 distinctione pulchra, & notatu digna de-
 claratur.* *ibidem*
- Mandati actio num cōpetat mandatario. si
 is fines mandati excesserit.* 109 & 131
- Mandatum licet sit gratuitum, tamen hono-
 rarium siue salarium recipit.* 110
- Mandati actione non petitur promissum ho-
 norarium, sed extraordinaria persecutio
 ne.* *ibidem*
- Mādatarius pręstat etiā leuiſſimā culpā.* 112
- Mandator tenetur de dolo, lata & leui cul-
 pa.* 118
- Maritus uxori ſuę tenetur in rebus dotali-
 bus præſtare dolum, latam & leuem cul-
 pam, non etiā leuiſſi. Interdum tamen
 ſolum dolum.* 155
- Maritus non poteſt paciſci ne culpam præſtes
 in dote.* 185
- Mercedis varia & multiplex appellatio.*
 142
- Modi ſiue conditiones cōtractuum, vel ſunt
 de*

INDEX.

*de eorum natura, & lextra ipsorum natu-
ram.* 96

N

*Negotiorum gestionis definitio eiusq; expli-
catio.* 167

*Negotiorū gestio dicitur quandoq; triplicia
ter cōtractus, licet sit quasi cōtractus. ibi.*

*Negotiorū gestor tenetur regulariter de do-
lo & leui culpa: quandoq; de dolo tantum:
Interdum etiā de leuissima culpa: aliquan-
do etiam de casu fortuito. 170. & sequ.*

Nomina contractuum sunt iuris ciuilis. 40

*Nomen qui habet contractus, non est con-
tinuò nominatus, ut permutatio. 40. &
sequen.*

*Nomine qua differunt, re ipsa quoque diffe-
runt.* 44

O

*Obligationis verbo significatur efficax obli-
gatio.* 23

*Obligatio naturalis dicitur quā parit iuris
gentiū contractus.* 23

*Obligationes naturales ex cōtractibus iuris-
gentium orta propter probationem
iuris ciuilis, dicuntur etiam ciuiles obliga-
tiones. Ibidem, & seq.*

INDEX.

Obligatio naturalis duplex est, una quæ ex contractibus iuriscētium descendit: altera quæ ex pactis oritur. 27. & sequ.

P

Pactum iuriscētium actionem iure pratorio parere, Doctores quidam falsò tradunt. 28. & seqq.

Pacta legitima non esse cōtractus multis argumentis contra Doctores ostenditur. 35. & sequen.

Pacta legitima sunt etiam nuda pacta: ut & illa quæ contractibus bonæ fidei incontinenti subijciuntur. 38. & seq.

Pacti appellatione nusquam in libris iuris civilis significatur cōtractus. 45

Pactum sæpè transit in contractum. 45

Pactum iure canonico actionem parere Doctores tradunt. sed falsò. 46. & seq.

Pactum omne iure consuetudinario parit hodie actionem: nihilominus tamen pactum est, non cōtractus. 55

Pacta quæ contractibus subijciuntur, vel eos omninò mutant, & tollunt, vel ipsa quid adijciunt, vel aliquid detrahunt ius. 178

Pacta quæ contractibus bonæ fidei adijciunt aliquid, actori prosunt, & quidam ad a-

ctio

INDEX.

<i>Ætionem, si ab initio nō ex intervallo fuerint subiecta.</i>	180
<i>Pacta eadem profunt ad ætionem ex iisdem contractibus descendente, nō ad ætionem præscriptis verbis.</i>	181
<i>Pacta strictis negotiis in continente adiecta, reo profunt ipso iure, non opposita exceptione pacti.</i>	182. & seq.
<i>Papiniani l. C. encomium.</i>	4
<i>Patronus & aduocatus olim distinguebantur inuicem.</i>	111. & 112
<i>Periculum quid.</i>	90. & seq.
<i>Pignoris significatio non est eadē.</i>	137. & seq.
<i>Pignoris definitio accusata.</i>	ibidem
<i>Pignus & hypoteca differunt.</i>	133. & seq.
<i>Pignus est alterius contractus fides & accessio, & soluenda rei vinculum.</i>	134
<i>Pignus recipit etiam culpam leuem.</i>	135
<i>Et quandoq; culpam leuiss.</i>	Ibid.
<i>Pignoratitia ætione contraria conuentus, præstat saltem dolum.</i>	136
<i>Positivus sæpè ponitur pro superlativo, & contra.</i>	151. & seq.
<i>Precary definitio.</i>	102. & seq.
<i>Pretarium neq; contractus est, neque quasi contractus.</i>	103. & seq.

INDEX

Precarium recipit tantum dolum & latam culpam. 104. & seq.

Precaria quid. 105

Prescriptis verbis actio unde ita dicatur. 145.

Q

Quaestio iuris, an contractus ab una parte obligatorius συνδραγμα dici possit. 32

Quaestio controuersa, an pacta legitima sint contractus. 33

Quaestio ardua, an iure canonico pactum actionem pariat. 47

Quaestio difficilis: an contractus bonae fidei, cui dolus causam dedit, ipso iure sit nullus, necne. 17. & seq.

Quaestio controuersa, rei dotalis utrum maritus, an verò uxor domina sit, noua sententia declarata. 1, 6 & seqq.

Quaestio perplexa, an pactum stricti negotijs etiam in continenti adiectum prodest ad actionem. 183

R

Regula quadam generalis, docens, quos modos siue condiciones quique contractus suam naturam recipiant. 96

Rerum communio quid sit, definitione declarata. 61. 62.

INDEX

staratar.

173

*Rerum communio quasi ille cōtractus parie
vel actionē cōi di id. vel fam.ercif. 174*

S

Societatis accurata definitio, eiusq; per singula membra explicatio. 177

178

Societas recipit etiam lenis culpa praestatio-
nem. 172. et seq.

172. & seq.

*Sociū teneri socio salte de dolo, & lata culpa,
non etiam de culpa leui, &c. ibidem*

ibidem

*Solutio indebiti quandoq; verus sine pro-
prio contractu est, nō quasi contract. 56*

contract. 50

Συναλλάγματα *alia sunt* δίπλευρα *alia*
μονόπλευρα.

34

Tutela est quasi contractus.

164

*Tutela recipi etiam levis culpa praestatione,
non autem leuissima, contra Armeno. 164*

non autē leuissima, contra Harmeno. 164

Venditor tenetur etiam de leui culpa. 127

127

Venditor tenetur dūtaxat de dolo, si emptor fuerit in mora, quo minus sibi res tradatur.

recit. 128

138

*Venditoris est periculum, si res vedita sit, ut
pondus, numerus, vel mensura. ibidem*

pondus, numerus, vel mensura. ibidem

*Venditoris est periculū rei vēdita etiā ante
traditionē, ita scilicet, ut si perierit pre-
tium eius ab emptore exigere neq̃at. 129*

nam eius ab emptore exigere nequit. 129

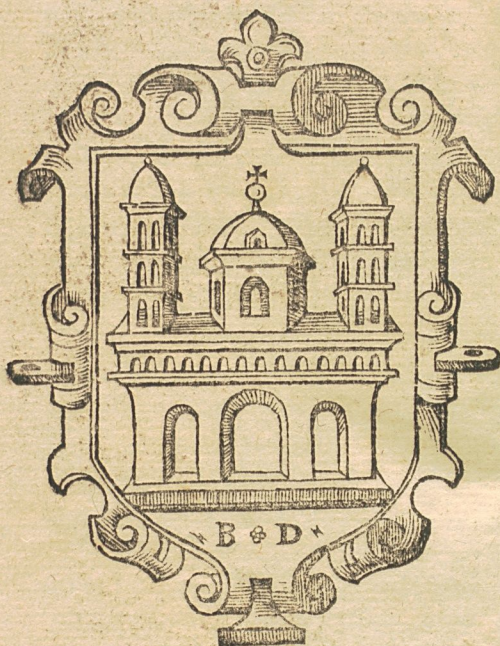
ERRATA SIC EMENDATO.

Pagina 4. linea 3. ac. lege hac. p. 7. l. oportet.
 p. 13. l. 12. omiffa est particula Ita, ante cōcepta. p. 14.
 l. 17. incluta. p. 16. l. 19. animaduertenti etiā. p. 18. l. 2.
 cōuentionis. p. 24. l. 23. obscure. p. 29. l. 1. fetuare. p. 30.
 l. 5. adiuuādi. p. 32. l. 20. meam. p. 35. l. 10. propria. p. 38.
 l. 7. manere. p. 39. l. 1. iuris. l. 23. adiecit. p. 67. l. 18. in-
 ciderit. p. 68. l. 19. intentionis. p. 70. l. 6. cōfuet. burgū.
 p. 75. l. 14. quēadmodū. p. 80. l. 21. effectu. p. 83. l. 13. idē
 p. 105. l. ult. suam. p. 114. l. 22. epit. p. 16. l. 15. præcedunt.
 p. 123. l. 10. diligentiss. p. 129. l. 24. duabus. p. 144. l. 18.
 debere. p. 180. l. 1. pacto. l. 11. Reum. p. 182. l. 10. cōcipiū
 tur. l. 18. ob. p. 183. l. 9. ostendant. p. 184. l. 17. tutum.

Hæc cursoria lectione animaduerti: si plura
 inueniantur, docti & æquī lectoris erit, emendatio-
 nem adiuuare.

SPIRÆ.

AB: 154518

(X220 3760)

COMMENTARIJ
IN CELEBREM

L. CONTRACTVS 23.

D. DE REG. IUR. QVIBVS

de Contractibus & Pactis, eorumq; con-
ditionibus & effectibus, in vsum &
gratiam studiosorum iuris
diligenter accuratèq;
differitur.

Autore HENRICO BOCCO SALCATENO I. V. D.

Adiecta est ad finem disputatio quædam, exiisdem commen-
tariis à quodam studio iuris petita, & publici exercitij
gratiâ sub eiusdè autoris præsidio Tubingæ habita

